

Matyuu

Oligaa Buᅇa Matyuunonᅇ ooro.

Jen-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanonᅇ kalenᅇ. Qata monᅇ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawonᅇ ii menᅇ laligoro Jiisasnonᅇ kanᅇ oono uuta meleema gowoko 12 yonᅇoo batu-gianonᅇ laligoro.

Oligaa Buᅇa koi Jiisaswaa kania iyanᅇaa kanagesouruta Juuda yonᅇoojonᅇ jenᅇ asarinᅇ onᅇomambaajonᅇ ama ooro. Qaa kota wana ii kokaenᅇ, “Jiisas Kraistnonᅇ Hamoqeqe Tonana ano Kinᅇ Ponᅇnana kolooja.” Juuda ejemba yonᅇoojonᅇ qaa ii mende sokono uugianonᅇ boliro amamaagi. Kawaajonᅇ Matyuunonᅇ Jiisas gawonᅇaa kania ii asuganonᅇ jenᅇ asarinᅇ tororo kuma onᅇono. Soomonᅇgo Walaganonᅇ hamoqeqewaa soomonᅇgo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajonᅇ ama asuganonᅇ asuginᅇ qebulugonᅇ honᅇawo koloodabororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanonᅇ Mesaia ano Griik qaanonᅇ Kraist.

Jiisasnonᅇ uuwaa gawonᅇ bakaya karoonᅇ menᅇ laligoro: Iinonᅇ Oligaa Buᅇa ejemba kuma onᅇoma uugia iikanonᅇ kuunᅇ omejiilanᅇ konjoma onᅇoma jigia menᅇ qeangonᅇ laligoro. Kaenᅇ menᅇ keno anᅇoletoko kolooro laligonᅇ maripoonᅇ gerenonᅇ uma komuro ronᅇ konᅇgi mombo waaro. Iikanonᅇ Anutuwaa bentotonᅇaa kania qendeema nonono. Kaenᅇ ano anana letoma Anutuwaa meraboraanaᅇ koloowombaa kania kolooro. Jiisaswaanonᅇ

qaaya waŋa 5 ii kokaen: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaen:

Jiisaswaa ambosakonuruta ano kolokolooya
1.1-2.23

Jon Oomulu ejanon uuwaa gawon mero 3.1-12
Jiisas oomulu mero Satanon angobato men
muro 3.13-4.11

Jiisasnon Galili uutanon qenjaaro gawon mero
4.12-18.35

Jiisasnon Galili mesaon Jerusalem keno
19.120.34

Sonda konoga Jerusalem laligon komuro 21.1-
27.66

Koomunonga waama laligon Siwenon uro 28.1-
20

*Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa arengia
Luuk 3.23-38*

¹ Jiisas Kraistwaa ambosakona yonoo qa
arengia ii kokaen: Aabahambaa gbili mon
Deiuid. Deiuidwaa gbili mon Jiisas.

² Aabahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria
Jeikob. Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa
daremunuruta.

³ Juudawaa merawoita Perez ano Zera, ne-
mungara Taamar. Perezwaa meria Hezron.
Hezrombaa meria Ram.

⁴ Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa
meria Naason. Naasombaa meria Salmon.

⁵ Salmombaa meria Boaz, nemunja kantri mom-
baa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, ne-
munja kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa
meria Jesi.

⁶ Jesiwaa meria kin Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemun̄a wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kin kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta koloon laligogi.

⁷ Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa.

⁸ Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia.

⁹ Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia.

¹⁰ Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia.

¹¹ *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremunuruta. Kamban iikanon Babilon yononon Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaan̄a welenqeqegiaga laligogi.

¹² Babilon kapuare miri laaligo tani kaan̄a laligon iikanon Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel.

¹³ Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.

¹⁴ Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud.

¹⁵ Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob.

¹⁶ Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianon Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jenkejon.

¹⁷ Kamban Aabrahambaanonga kanain laligon kougi kin Deiwid kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii 14. Mombo kin Deiwidwaanonga

---

* **1:11:** 2 Kin 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20

kanain laligon kougi Israel kanageso unuangi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaana laligogiti, isi iyonoo jango arengia ii kaanagadeen 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaana laligogiti, kamban iikanondeen kanain laligon kougi Kraist kolooroti, isi iyonoo jango arengia ii kaanagadeen 14.

Jiisas Kraist ii kokaen kolooro:

Luuk 2.17

¹⁸ *Jiisas Kraist koloorotiwaa sunduya ii kokaen: Iwaa nemuna Maria ii Joosefwaa bunaga laligon mende mindirin aon laligori kamban iikanon Unu Toroyanon men letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi.

¹⁹ Kaen mokoloogi eja bunaya Joosef iinon laaligo dindina laligorotiwaajon Mariawaa kani-anon asuganon asugiro gamuyawo koloowaati-waajon togoro. Kaen togon uutanon ii olon mesaomambaa momo arena ano.

²⁰ Kaen romongon ero Pombaa gajoba monon gaanon asugin mun kokaen ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Unu Toroyanon mono Maria men letoma muro koroyawo laligoja. Kawaaajon gii mono ii wama miriganon kan embaga koloowaatiwaajon toroko mende moba.

²¹ *Marianon koko meraga mewaa. Eja iikanon kanagesoya singisonogianonga hamo qen onono solananiwuya. Kawaaajon giinon mono qata Jiisas qaba.” Kaen ijoro.

---

* **1:18:** Luuk 1.27   * **1:21:** Luuk 1.31

²² Ponjon gejatootoo eja mon sololoo qaa mon jeroti, iikanon honawo koloowaatiwaajon iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaen,

²³ **“Emba saran jumuna monjon koroyawo koloon mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.”* Qa iikawaa kania ii kokaen, *“Anutunon ananawo laligoja.”*

²⁴ Joosefnon uuta tooro waama Pombaa gajobanon jen koton muroti, iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajon wama mirianon keni.

²⁵ **Kema laligorito, kaban biiwianon iikanon motoon mende eri kema meria mero Joosefnon qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanon loemba laligori. Kian.*

2

Momakooto eja ween koukoutanonga kagi.

¹ Jiisasnon eja pon Herodwaa kabanon Judia prowinswaa taona mon qata Betlehem kanon kolooro. Koloroti, kaban kanon sengelaowaa momo eja ween koukoutanonga Jerusalem sitinon kagi.

² Kan kokaen qisigi, *“Juuda onoonon eja pon koloowaati, mera ii koloon dakanon eja? Nono ween koukoutanon laligon iwaanon widi asugiro iima kania kaen moma waeya men mepesee-wombaajon kajan.”*

³ Kaen qisigi eja pon Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligiti, iyononon korebore qaa ii moma aarugi.

---

* **1:23:** Ais 7.14   * **1:25:** Luuk 2.21

⁴ Aarugi kin Herodnon qaa ama kanagesowaa jigo gawon galen wan̄a ano Kana qaawaa boi kuuya koma horon on̄ono kagi. Kan̄ ajoroogi kokaen̄ qisin̄ on̄ono, “Hamoqeqe Toya Kraistnon̄ mono dakanon̄ koloowaatiwaajon̄ jegita eja?”

⁵ Qisin̄ on̄ono kokaen̄ meleema mugi, “Iinon̄ Judia prowinswaa taon̄ qata Betlehem iikanon̄ koloowaa. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Maikanon̄ kokaen̄ oorota eja,

⁶ *‘Oo Betlehem kanageso Juuda gomanon̄ laligojuti, on̄oo batugianon̄ga pon̄ somata koloon̄ neenaa Israel kanageso mindin̄gon̄ kalan̄ koma nonombaa.

Kawaajon̄ on̄o Juuda gomambaa jotamemeya yon̄oo batugianon̄ laligogi qabun̄agianon̄ kamaan̄qegeta mende toontoon̄ koloowaa.’ ”

⁷ Kaen̄ meleema mugi momakooto eja ii olon̄ on̄ono kagi kokaen̄ qisin̄ on̄ono, “Widia ii naa kabanon̄ asugiro kanain̄ iigi?” Iikawaa kania tororo momambaajon̄ moma kaen̄ qisin̄ on̄ono.

⁸ Iikawaa qaaya moma wasin̄ kokaen̄ jen̄ koton̄ on̄ono, “On̄o mono Betlehem kema mera ii tororo qisin̄ mokoloon̄ iikanondeen̄ buju qaa an̄gi noonon̄ kawa. Niinon̄ ii moma kaan̄jadeen̄ kema ii waeya men̄ mepeseen̄ mumāna.”

⁹ Kin̄non̄ kaen̄ in̄ijon̄gon̄ jen̄ koton̄ on̄ono moma kanan̄on̄ ken̄gi. Kema widi ween̄ koukoutanon̄ laligon̄ iigiti, iikanon̄ wan̄gianon̄ waladeen̄ keno kosin̄ otaan̄ Betlehem kema miri koko mera eroti, iikanon̄ nano.

---

* 2:6: Mai 5.2

10 Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi.

11 Korisoro moma miri uutanonj uma mera ano nemuᅇa Maria iriigi. Ii iriima siminj kuma usugonj waeya menj mepeseenj mugi. Mepeseenj munj wayangesogia qengama iikanonjga goul, jininj paora ano sanda qata mor ii unjuma kalen mugi.

12 Gomantiinᅇa monj egi Anutunonj gaononj asuginj kinj Herodwaanonj mombo mende kembutiwaajonj qotogonj onono. Kawaajonj kana monjenj iyanᅇiaa gomanj balonᅇianonj eleema kenᅇi. Kianj.

Herodwaajonj asanᅇonj Joosef embameria Iijipt kenᅇi.

13 Momakooto eja yonononj kenᅇi Joosefnonj gaonj iiro Pombaanonj gajoba monᅇonj asuginj munj kokaenj ijoro, “Herodnonj mera qero komuwaatiwaajonj monᅇama mubaa. Kawaajonj mono waama mera ano nemuᅇa uruama olonj koma Iijipt kantrinonj kembu. Iikanonj kema laligogi kanagenj niinonj kawutiwaa kamanj jemanᅇati, iikanonj mono eleema kawu.”

14 Kaenj ijoro waama gomantiinᅇa iikanondeenj koko mera ano nemuᅇa uruama Iijipt kenᅇi.

15 *Iijipt kema laligogi kinj Herodnonj komuro kamanj iikanondeenj eleema kagi. Wala Ponᅇonj gejatootoo eja Hoosea sololoo qaa kokaenj jerota eja, “Niinonj merana oombe Iijipt gomanj mesaonj karo.” Gejatootoo qaa iikanonj mono kaenj asugiro honᅇawo kolooro. Kianj.

---

* 2:15: Hoos 11.1

Mera Betlehem gomanon unugi komugi.

¹⁶ Momakooto eja yononon Juuda goman olon mesaon kenji Herodnon iikawaa kania iima “Tiligon nonji,” jen irina mamaga soono jenkooto kokaen ano, “Manjaqeqe eja, onjo Betlehem ano goman kuuya ii liligon raji, iikanon kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanon koloojuti, ii mono kuuya unugi komuwu.” Momakooto eja widi asugirotiwaa kambaajaajon tororo qisin onono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajon jenkooto ii ano.

¹⁷ Gejatootoo eja Jeremaianon qaa mon jerota eji, iikanon mono kaen asugiro honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

¹⁸ * “Betlehem kosianon goman mon qata Rama iikanonga saagujugia mogi qama sil-ama ambureren somata meju.

Reizel embawaa gbiliuruta yononon gbiliurugia qaongi saaju.

Kawaajon saagi ulunkolen men onjombombajaajon anji uukondunkondungadeen momakeju.” Kian.

Iijipt mesaon Joosef embameria Nazaret eleengi.

¹⁹ Joosefnon Iijipt laligoro kin Herodnon komuro iikanondeen Pombaanon gajoba monon gaanon asugin mun

²⁰ kokaen ijoro, “Mera qegi komuwaatiwaajon embongiti, iyononon mono komudaborogi. Kawaajon mono waama mera nemunawo uruama eleema Israel gomanon kembu.”

---

* 2:18: Jer 31.15

21 Kaen ijoro Joosefnoŋ waama mera ne-muŋawo uruama eleema Israel gomanonŋ kenŋi.

22 Kananonŋ kema qaa kokaenŋ moro, “Herod-waa meria Arkelausnoŋ maŋaa kitianonŋ Judia prowins galenŋ koma laligoja.” Kaen moma iikanonŋ kemambaajonŋ toroko moro. Moma laligoro Anutunonŋ gaononŋ Galili prowinsnoŋ kembu-tiwaajonŋ jen kotonŋ muro waama iikanonŋ kenŋi.

23 *Galili prowinsnoŋ keuma taonŋ qata Nazaret iikanonŋ laligogi. Kaen laligogi gejatootoo eja yoŋononŋ Hamoqeŋe Toyaajonŋ qaa jegiti, iikanonŋ honawo kolooro. Qaa ii kokaenŋ, “Iwaa qata ii Nazaret eja qama laligowuya.” Kianŋ.

3

Jon Oomulu ejanonŋ Jiisaswaa kana meleuro.

Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanonŋ kaŋ Judia prowinswaa balonŋ qararanŋkonŋkonŋanonŋ liligonŋ ejemba uugia Buŋa qaanonŋ kuunŋ kokaenŋ injionŋ laligoro,

2 * “Siwe Toyanonŋ bentotoŋa ambaatiwaa kam-baŋanonŋ mono kaŋ kuuja. Kawaajonŋ mono uugia meleema iikanonŋ keubu.”

3 * Jombaajonŋ gejatootoo eja Aisaianonŋ qaa monŋ kokaenŋ jen ooro,

“Qele gajoba monŋonŋ balonŋ qararanŋkonŋkonŋanonŋ qama laligoro kema qaa otoŋa kokaenŋ mobuya,

---

* 2:23: Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45   * 3:2: Mat 4.17; Maak 1.15   * 3:3: Ais 40.3

‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoroŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.’ ”

⁴ *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memetaga ano batuyanoŋ iinƙasa oro selianoŋ memetaga ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaan ano duuyaa moroŋ apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga.

⁵ Jonon gawoŋa mero ejemba tuunleembe yoŋonoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosaŋa kuuya yoŋoonoŋga iwaanoŋ horoŋ kagi. Kaanjiadeeŋ Jordan apu leelee gomaŋ kuuya rama kenƣiti, iikanoŋa kagi.

⁶ Kaŋ kouma siŋgiŋgoŋgia jokoloogi Jonon ii Jordan apu berenoŋoŋ oomulu meŋ oŋono.

⁷ *Meŋ oŋonoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadiusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejemba tuunleembe yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwajoŋ kagi injiima kokaen injoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleenƣi Anutuwaa iriŋanoŋ mono soono irona meleema oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ injoro sombugia moma koi kaju?”

⁸ Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagia mesaŋoŋ uugia meleenƣi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoŋoŋ asuganoŋ qendeema laligowu.

⁹ *Uugianoŋ mondomondo qaa kokaen jewombaajoŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ

---

* **3:4:** 2 Kinj 1.8   * **3:7:** Mat 12.34; 23.33   * **3:9:** Jon 8.33

Aabahambaa gbiliga laligonin Anutunon mende tiwilaan nonombaa.’ Kaen jen totogianon qenkejuto, hona ii mende koloonkeja. Niinon iikawaajon kokaen injomana, Anutunon jamo koi saanon jen koton onono letoma Aabahambaa gbiliuruta koloon Anutu mepeseenkebuto, ononomaen?

¹⁰ *Ugia mende melembuti een, Anutunon mono ono gere kaana kono kamaawombaajon anju. Gere kuuya hona awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoj giliro kemebuya. Gere kaana komambaa wena ii jeta suna ama gere kanaanon ano jorinoj eja. Anutunon mono kilenagiala irona meleema onombaa.

¹¹ Niinon ono ugia melembutiwaajon apu toononon mulu men ononjento, noo gemananon eja ku-usuna kotakota mon kawaa. Iwaa ku-usuna uutaga ii mono noonon uuguwaa. Iinon eja uuta koloowaatiwaajon niinon iwaanon kana esuya ilaan mun gesonon mouma besaamambaajon amamaana. Iinon mono Un Toroya uugianon ano gere bolananon koma konjoratin onono iikaana kanon mulu men onombaa.

¹² Iinon hona ano kaawoya mendeema oromambaa saraya men kouma koson korerejgon gosiwaa. Gosin wiit kota men kululuun kowianon ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoj kemen gere tetegoya qaa kanon jewaa.” Kian.

*Jonon Jiisas oomulu men muro.
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22*

---

* **3:10:** Mat 7.19

13 Kamban kanon Jiisasnon Galili prowins mesaon Jordan apu bereñanon Jombaanon kan oomulu meñ mubaatiwaajon qisiro.

14 Qisiroto, Jonon qotogon mun kokaen ijoro, “Giinon saanon nii oomulu meñ nonagato, giinon singisongo mende ama mono nomaembaajon noonon kajan?”

15 Kaen ijoro Jiisasnon kokaen meleeno, “Kamban kokaamba ii saanon amba. Kaen anjoti, iikanon Anutunon nanamemen dindiña otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hona kolooro sokombaa.” Kaen meleeno Jonon moro sokono uumotoon ano.

16 Uumotoon ama oomulu meñ muro tegoro iikanondeen apunonga kouro kokaen asugiro: Sombinon aantano Jiisasnon uun iiro Anutuwaa Una Toroyanon meleema kewo koon kaña koloon Jiisaswaa wañanon kamaan mero.

17 *Kamaan mero Siwenonga aro mon kokaen kolooro, “Inon mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajon kerana qeangoro iimasiña mojen.” Kian.

*Satanon Jiisas angobato meñ mun laligoro.
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13*

4

1 *Kawaa gematanon Una Toroyanon Jiisas kuun wasin muro balon qararankonkonanon Kilenaa Toyanon angobato meñ mubaatiwaajon ama keno.

---

* **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35   * **4:1:** Hib 2.18; 4.15

² Kanon kema gomantiinḡa asaga 40 Anutuwaajon nene singi laligon nenewaa komuro.

³ Nenewaa komuro omejiilan wangia qata angobato Toya iinon asugin kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojanj eeḡ, gii mono esunḡa qendeema jamo koi jeḡ kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴ *Kaen ijoroto, Jiisasnon qaa kokaen meleeno, “Qaago! Buḡa Terenon qaa mon kokaen oogita eja, ‘Nenenondeen ejemba laaligo mende nono-makejato, Anutuwaa jetanongḡa qaa kankeji, ii kuuya teḡ koniḡ iikanon mono nunuagiḡo kotiḡ laligowonḡa.’”

⁵ Kaen ijoro Kilenḡaa Toyanon Jiisas wama Jerusalem siti toroya kanon kema jiwowon jigowaa waarenanon eu uma ano nano.

⁶ *Kaen nano kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojanj eeḡ, mono kokanongḡa lugun emu kemeba. Buḡa Terenon qaa mon kokaen oogita eja,

‘Anutunon goojon ama gajobauruta jeḡ koton onono saanon kobibiigi kemen jamonon kanaga mende gun mijimiji ambaa.’

Kawaajon kemen mende tiwilaan gombaa.”

⁷ *Kaen ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buḡa Terenon qaa mon kaanagadeen kokaen eja, ‘Gii mono Pon Anutuga mende angobato meḡ muba.’”

⁸ Kaen meleeno Kilenḡaa Toyanon mombo wama baanḡa koriga palonpalon monon uma

---

* 4:4: Dut 8.3   * 4:6: Ond 91.11-12   * 4:7: Dut 6.16

namo kuuya yonoo kantri totona totona ano yonoo esuhina iwoigia damugiawo kuuya qendeema muro.

⁹ Qendeema mun kokaen ijoro, “Giinon simin kuma noma waena men mepeseen nombagati een, niinon ilawoila kuuya koi mono togon gombe buña qen aon galen koma onomba.”

¹⁰ *Kaen ijoro Jiisanon kokaen meleeno, “Qaago! Satan gii mono togowa. Buña Terenon qaa mon kokaen oogita eja, ‘Gii mono Pon Anutuga, ii motoonngo simin kuma mun waeya men mepeseewa.’”

¹¹ Kaen meleeno Kilenaa Toyanon iikanondeen Jiisas mesaon togoro. Kaen kolooro gajoba yononon kan Jiisas ilaan mugi. Kiañ.

Jiisanon kanain Galili uutanon uuwaa gawon mero.

Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

¹² *Kawaa gematanon Jon Oomulu eja kapuare mirinon* anji raro Jiisanon ii moma Judia prowins mesaon Galili keno.

¹³ *Kema prowins iikanon keuma gomanã Nazaret mesaon Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taon ii Zebulun ano Naftali gomanon Galili apu angon kooronon eja.

¹⁴ Iikanon laligon gawonã mero Anutunon qaa mon gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, iikanon honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

---

* **4:10:** Dut 6.13   * **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20

* **4:12:** Kin Herodnon emba mon oloñ mero Jon Oomulu ejanon ii kawaajon jej muro irinã soono jero opotoro yononon Jon somonjon kapuare mirinon anji raro.   * **4:13:** Jon 2.12

15 **“Ejemba Zebulun ano Naftali gomanon Jordan leegenanon laligogi batugianon kana somata kowe waagen kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuun tosonian Galili prowinsnon laligojuti,*

16 *kanageso yononon pangamanon laligon asasaga somata iibuya.*

Koomunon ejemba ii angon koma onono pangaman gomanon laligojuti, iyonoojon mono goman wengeran suluwaa.”

17 **Jiisasnon Kaperneam laligon kaban iikanondeen kanain Buna qaa jen asarin ejemba uugia kuun kokaen jen laligoro, “Siwe Toyanon bentoton aambaatiwaa kambana mono kan kuuja. Kawajaan mono singisongo laaligogia mesaon uugia meleembu.” Kian.*

Jiisasnon gowokouruta mutuya onoono.

Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 *Kaen jen liligon laligon Galili apu angon goraayanon metetereen kema daremun woi Saimon qata mon Piito ano koga Andruu iriiro. Yoronon sora horo ejaga laligon misagara apu angonon sora horowowaajon gilin laligori.*

19 *Jiisasnon iriima kokaen irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaan kari kuma orombe ejemba sora kaan horon onombao.”*

20 *Kaen irijoro iikanondeen misagara mesaon kanain Jiisas otaan keni.*

21 *Jiisasnon yorowo boron mon toroqen kema mombo daremun woi Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iriiro. Yoronon mangara Zebediwo*

---

* **4:15:** Ais 9.1-2   * **4:17:** Mat 3.2

wanjonon rama misagia meagon somonjon laligogi injiima oroono.

²² Kaen injiima oroono iikanondeen waama wanjo ano mangara mesaon kanain Jiisas otaan gematanon keni. Kian.

Jiisasnon ejemba kuma onoma men qeangon onono.

Luuk 6.17-19

²³ *Jiisasnon kema Galili prowins uutanon kuuya liligon qamakooli mirigianon uma bentotombaa Oligaa Bunaya jen asarin uugia kuun kuma onoma laligoro. Kaen ama batugianon ejemba ji ano jepajerepa kania kania injiro laligogiti, ii men qeangon onoma laligoro.

²⁴ Kaen men laligoro Jiisaswaa Bunayanon sein Siria kantri uutanon sokoma tuma keno. Kaen tuma keno ii moma ji ejemba kuuya unuama iwaanon kagi. Tosianon ji wiji ano jepajerepa kania kania injiro laligogi. Tosianon omejiilanon uugianon kemero qaamuun me kokojinjimbo laligogi. Tosianon tama kamaan unuro pipinjo moton semben aon laligogi. Tosianon selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaana kaana yononon Jiisaswaanon kagi men qeangon onono.

²⁵ Kaen ama onono iigitiwaajon ejemba kanageso somata yononon Jiisaswaa gematanon otaan kagi. Tuunlelembi ii Galili prowins ano Ten-Taon distriknonga kagi. Tuun tosanon Jerusalem siti ano Judia prowinswaa goman tosanonga kagi. Tuun tosanon Jordan apu leengennga kagi. Kian.

---

* **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39

5

Jiisasnoŋ baananoŋ nama kuma oŋono.

¹ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima baananoŋ uma raro gowokourutanoŋ kouma liligoŋ mugi.

² Liligoŋ mugi kanaiŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuma oŋoma kokaen jero:

Daen yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

³ “Daen yoŋonoŋ iyaŋgiaaŋoŋ Anutuwaawaa jaanoŋ kamaanqegeta kaanŋa mojuŋi, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

⁴ *Daen yoŋonoŋ jingenŋ qama saajuŋi, Anutunoŋ ii uluŋkoleŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

⁵ *Daen yoŋonoŋ gumbonjonjonŋ laligoŋkejuŋi, Anutunoŋ namo koi ii yoŋoo buŋa qeŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

⁶ *Daen yoŋonoŋ Anutuwaawaa jaanoŋ solananiwombaajoŋ kaparaŋ koma ii nene ano apuwaa kaanŋa komuŋ qenjenŋ qeŋ laligojuŋi, Anutunoŋ mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

⁷ Daen yoŋonoŋ tosaanŋa kiankomuŋ oŋomakejuŋi, Anutunoŋ ii kiankomuŋ oŋombaatiwaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

---

* 5:4: Ais 61.2   * 5:5: Ond 37.11   * 5:6: Ais 55.1-2

8 *Daen yonoo uugianon soraaya kolooji, iyononon saanon Anutu iibuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

9 Daen yononon luae qenkejuti, iyonoo qagia ii Anutuwaa meraboraana qabuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

10 *Anutunon qaagia jen tegoro solanijutiwaajon sisiwerowero ama onomakejuti, iyononon Siwewaa bentotonu bunu qen aowuya. Kawaajon iyononon mono simbawonawo kolooju.

11 *Ejembanon onu noojon ama uuqeqe qaa tokoronkota jen onoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianon kuun qolonmolongonkejuti, ononon mono simbawonawo kolooju.

12 *Mobu, Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon ano ejiwaajon mono otokorian maama korisoro qaganon laligowu. Ii kokaembaajon: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaaniadeen ama onongi ononon iyonoo gemagianon asugin iyonowo ororon laligoju.” Kian.

Ono balombaa sii ano kiwa kaana kolooju.

Maak 9.50; Luuk 14.34-35

13 Jiisasnon jero, “Ono balon ejemba yonoo sii tani koloojuto, sii naananon titiikota koloowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo ainawo koloonaga? Iikawaa kania mon qaago. Toroqen iwoi mon anin mende sokombaato, ii kikisi kaana

* 5:8: Ond 24.3-4   * 5:10: 1 Piito 3.14   * 5:11: 1 Piito 4.14

* 5:12: 2 Hist 36.16; Apo 7.52

giligi kemero ejembanon̄ ii kanagianon̄ riimeme-laawuya.

14 **“On̄o balon̄a balon̄a yon̄oo kiwa kaan̄a koloon̄ laligoju. Siti mon̄ baan̄anon̄ uma megi raji, iikanon̄ aasan̄goyanon̄ ramambaajon̄ amaan̄keja.*

15 **Mon̄non̄ kiwa ootirin̄ mon̄jon̄ baatanon̄ mende ambaato, kiwawaa duj rarayanon̄ ano rabaa. Kaen̄ rama asariro ejemba miri uutanon̄ rajuti, mono kuuya iyon̄oo jaagia kuuro asasaga iimakebuya.*

16 **“Kaan̄iadeen̄ mono on̄oo asasagagia qen-deen̄gi ejemba batugianon̄ asariro iimakebu. Ejembanon̄ nanamemengia awaa iima kawaajon̄ Mangia Siwe gomanon̄ laligoji, mono ii mepeseen̄ mun̄ laligowuya.” Kian̄.*

Jiisanon̄ Kana qaawaa kania kuma on̄ono.

17 **“Niinon̄ Mooseswaanon̄ Kana qaa ano ge-jatootoo ejemba yon̄oonon̄ Buju Tere ii qewagomambaajon̄ ama mende kan̄ laligojen̄. Iikaen̄ tondu mende romon̄gowu. Niinon̄ qewagomambaajon̄ qaagoto, qaa ii ten̄ kondaborowe iikawaa hon̄anon̄ pondan̄ koloowaatiwaaajon̄ ama kan̄ laligojen̄.*

18 **Niinon̄ qaa hon̄a mon̄ kokaen̄ injiowe mobu, Mooseswaa Kana qaanon̄ tere melaazilin̄ mon̄ me kirifi on̄-oombaa jimbolan̄a motoon̄go ii mende toton̄ aliwaato, qaa kuuya ii wala hon̄giawo kolooro Siwe namo yoronon̄ goron̄ qewaota.*

---

* **5:14:** Jon 8.12; 9.5   * **5:15:** Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33

* **5:16:** 1 Piito 2.12   * **5:18:** Luuk 16.17

19 “Kawaajon monnon Kana qaawaa jenkooto melaada iikawanonga qaa mon kolonani ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentotonon keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaen qabuto, monnon ii ten koma otaan ejemba kaen kuma onomakeji, iinon Siwewaa bentoton utanon keuro qata Somatanana qabuya.

20 “Niinon iikawaa so kokaen injjowe mobu: Onoo nanamemengia solana kanon mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoo siligia kaana ororon koloowabo. Siligianon yonoo sili mamaga mende uuguwaati een, ononon mono Siwewaa bentoton utanon mende keubuya.” Kian.

Yon kazi ano unugi koomuwaa kania.

21 *Jiisasnon toroqen jero, “Ononon wala eenanon qaa mon kokaen injjonkegi, ‘Ejemba mon mende qegi komuwa,’ ano ‘Monnon kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanon oongi qaaya jen tegowuya.’

22 “Kaen injjogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Monnon aliawo angowowo ama irina soono yon kazi anji, ii mono kaanagadeen distrikwaa qaa jakeyanon oongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Kaaniadeen monnon alia jejewili qaanon jen bolin ‘Gii nekona uuga qaa koloojan,’ jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yonoo jaagianon oongi qaaya jen tegowutiwaa so kolooja. Monnon alia qaa saganon jen bolin ‘Gii

---

* 5:21: Eks 20.13; Dut 5.17

anjonjoragawo koloajan,' jeji, iinonj mono gere sianonj kemebaatiwaa so koloowaa.

²³ “Kawaajonj giinonj mamatewoo nandunja menj kanj alatanonj amambaajonj ana iikanonj qaa kokaajanonj momoganonj kounaga: Alagaa uutanonj qaa ero iinonj kazi ama gomambaajonj moja. Qaa kaanja romonjgowagati eenj,

²⁴ kalenja ii mono alata baatanonj ama wala alagaanonj kema iwo qaagara jenj solananinj uumotoonj ama iikawaa gematanonj mombo kanj mamatewoo nandunja Anutuwaajonj amba.

²⁵ “Kereganonj seleganonj kuunj qaa jakeyanonj horonj gomambaajonj ano komitiwaanonj kema kana somatanonj iikanonj mono kaparanj koma uumotoonj ama qaagara jenj solananiwao. Kaenj mende ambaoti eenj, kereganonj saanonj oronj gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanonj keuna moma jero opotorowaa borononj kena kapuare mirinonj goombabo.

²⁶ Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Gii iikanonj wantaaga kuuya ambaatiwaa so osinj rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeenj andoboronjo mono wantaaga menj kamaawaga.” Kianj.

Sero yonjorowaa kania

²⁷ *“Qaa monj kokaenj injijonkegi, ‘Serowilinj mono mende amba.’

²⁸ Kaenj injijogito, niinonj qaa ii kokaenj jenj asariwe mobu: Monjonj serowaa siinj kombombanjaa qaganonj emba uunj iiji, iinonj mono uutanonj iwo serowilinj anja.

---

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18

29 * “Jaaga dindinganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eenj, ii mono qonjoma gilina kema. Sele kitiga monjonj tiwilaaro kaananonj Siwenonj una sokombaato, sele busuga jumunja laligona hagogi gere sianonj kemenj tiwilaawabo.

30 * Boro dindinganonj singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati eenj, ii mono kotonj gilina kema. Sele kitiga monjonj tiwilaaro Siwenonj una sokombaato, sele busuga jumunja laligonj gere sianonj kemenj tiwilaawabo.” Kianj.

Loemba mesaonj aoaowaa kania

31 * “Qaa monj kokaenj jegita eja, ‘Monjonj embia mesaowaati, iinonj mono mesaonj aoaowaa papi-aya oonj embia muba.’

32 * Kaenj jegita ejato, niinonj kokaenj injjowe mobu: Monjonj embia olonkaku ano mesaon-agato, kania mombaajonj embia mesaowaati, iikaanja kanonj mono embianonj olonkaku ambaatiwaaajonj kondoonj singisonjowaa qaayawo koloona. Kaenj kolooro eja mombo mero eja dologa iikanonj mono kaanagadeenj olonkaku ambaa.” Kianj.

Qaagia jojopanj qaanonj mende jenj kotiiwu.

33 * “Qaa monj ii kaanagadeenj wala eenanonj kokaenj injjonkegi, ‘Qaagia jojopanj qaanonj jenj kotiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajonj

---

* 5:29: Mat 18.9; Maak 9.47   * 5:30: Mat 18.8; Maak 9.43

* 5:31: Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4   * 5:32: Mat 19.9; Maak

10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11   * 5:33: Lew 19.12; Janj 30.2; Dut 23.21

iwoi ambonatiwaa qaaya jojopan qanon jen somongogiti, ii mono otaagi honjowo koloowa.’

34 * “Kaen injogito, niinon qaa ii kokaen jen asariwe mobu: Qaagia mono jojopan qanon mende totoon jen kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jinjaron duna koloojiwaajon ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanati een, Siwe Toyanon saanon ironja meleeno qananon ubaa.’

35 * “Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajon ama qaa kokaen mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanati een, namonon saanon qen turun nomba.’ Jerusalem ii Kin Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajon ama qaa koi kaanja ii kaanagadeen mende jewu, ‘Qaa honja mende jemanati een, Kin Somata iinon saanon qemasologenaa ironja meleeno qananon ubaa.’

36 Gii wan juga injanja mena taanja koloowaatiwaajon amamaawaga ano wan juga taanja mena injanja koloowaatiwaajon amamaawaga. Kawaa-jon qaa kokaen mende jewa, ‘Qaa honja mende jemanati een, Anutunon saanon wanjaa juya mundanon qero utegowaa.’

37 Jojopan qaa mende jewuto, oon-qaawaajon mono ‘Oon!’ jewu ano qaagowaa-jon ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindiņa iikanon qaa iwoi toro-qewuti, ii mono Kilenaa Toyanon sololon onono koloowaa.” Kian.

*Jena jewe ana ambe ii mende ambu.
Luuk 6.29-30*

---

* 5:34: Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22   * 5:35: Ais 66.1; Ais 48.2

38 **“Qaa moŋ kokaen injiŋkegi, ‘Moŋnoŋ jaaga qisigowaati, gii mono irona meleema iwaa jaaya qisigowa. Moŋnoŋ jega qemburatiwaati, gii mono irona meleema iwaa jeta qemburatiwa.’*”

39 *“Kaen injiŋgito, niinoŋ qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ bologa ama oŋombaati, ii mono mende qetegoŋ tuarenjeŋ ama mubu. Kaen qaagoto, uruŋga dindiŋa qetaaliwaati een, mono uruŋga lee kaanagadeen qetaaliwaatiwaa-joŋ meleemba.*”

40 *Moŋnoŋ ‘Selekopaaga memaŋa,’ jeŋ qaanon goomambaajoŋ moji een, mono mesaon malekuga qaga kaanagadeen muna buŋa qeŋ aowa.*

41 *“Kaanagadeen moŋnoŋ gesoya kilomiita mo-toŋgowaa so elaan kembagatiwaaŋon kuuŋ gombaati een, mono saanon teŋ koma kilomiita woiwaa so elaan iwo kemba.*”

42 *Moŋnoŋ goonon iwoi mombaajoŋ qisiŋ gombaati, ii mono muba. Moŋnoŋ ‘Iwoi nona kitia era meleemaŋa,’ jeŋ qisiŋ gombaati, ii mono gema mende qeŋ muba. Kian.*”

Kaziuruga mono uuganon jopagon oŋomba.

Luuk 6.27-28, 32-36

43 **“Qaa moŋ kokaen injiŋkegi, ‘Ejemba koso-gianon laligoŋ alaurugia koloojuti, ii jopagon oŋomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama oŋoma laligowu.’*”

44 *“Kaen injiŋgito, niinoŋ qaa ii kokaen jeŋ asariwe mobu: Oŋo mono kaziurugia jopagon*

---

* 5:38: Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21   * 5:43: Lew 19.18

oŋoma nama sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ mono qama kooliŋ laligowu.

⁴⁵ Kaen amakebuti een, iikaan̄a kanon̄ Mangia Siwe gomanon̄ laligoji, mono iwaa kania qendeema meraboraan̄a koloon̄ laligowuya. Iwaa kania ii kokaen̄: Iinoŋ ween̄a mende an̄goŋ kono kouma ejemba awaa ano bologa kaan̄agadeen̄ meŋ asariŋ oŋomakeja ano koŋ anota ejemba dindiŋa ano doogoya yoŋoo nene gawon̄gia kaan̄agadeen̄ bedu men̄keja.

⁴⁶ “Oŋonon̄ mono nona gomambaa tania uugun̄ Anutuwaa kania qendeema aon̄kebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia men̄kejuti, iyoŋonon̄ alaurugianon̄ jopagon̄ oŋon̄gi ii meleema jopagon̄ oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yoŋoo sili iikayadeen̄ otaan̄ aon̄kebuti een̄, Anutuwaanon̄ tosa moŋ mende kolooro iinoŋ siligiaa tosaya mende oŋono tawa moŋ mende bun̄a qen̄ aowuya. Kawaajon̄ mono ejemba korebore jopagon̄ oŋoma laligowu.

⁴⁷ “Uumeleembaa gadokopa ejembanon̄ kaan̄agadeen̄ batugianon̄ jolon̄gia jen̄ aon̄ laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Oŋo yoŋoo so alaurugia oŋoo batugianon̄ga jolon̄gia jen̄ aon̄kebuti een̄, iikanon̄ mono gadokopa ejemba kaan̄a kolooju. Gadokopa ejemba yoŋoo siligia mono uugun̄ awaa soro koloon̄ laligowu?”

⁴⁸ *Oŋoo Siwe Mangianon̄ akadamu soro kolooji, oŋonon̄ mono iikawaa so akadamu sorogiawo koloon̄ laligowu.” Kian̄.

---

* **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13

6

Memeqemean ejemba ii kalen onomakebu.

¹ *Jiisasnoŋ kokaen kuma onono, “Mono kokaembaajon galen men aon laligowu: Nanamemengia solanɔ dindiŋa ii ejembanon iima onoojon mogi ubaatiwaajon ama mende amakebu. Kaen amakebuti een, onoo Manɣia Siwenon laligoji, iinon mono siligiaa tosaye mende onono tawa mende buŋa qen aowuya.

² “Kawaajon memeqemean ejemba kalen onomanjen ii qenjaaronon koman romombo uun qele ambutiwaajon mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yononon ejembanon men biwiin onombutiwaajon moma qamakooli mirinon ano kana somatanon kema ejemba injiima kaen amakeju. Niinon qaa hona toon mon kokaen injjowe mobu, Yononon mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qen aodaborogi Siwe Toyanon ii mende toroqewaa.

³ “Giinon kaen mende ambato, memeqemean ejemba kalen onomanjen boro dindinganon nomaeŋ anji, boro qaniganon ii mende moba.*

⁴ Kalenɣa iikanon aasangoyanon ero Manɣanon nanamemen aasangoya iimakeji, iinon mono tawa gombaa.” Kian.

Qamakooli gawombaa kania kokaen: Luuk 11.2-4

---

* **6:1:** Mat 23.5   * **6:3:** Boroga qaniganon ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaen; Ii mono aasangoyanon ana komunjua alaganon kaanagadeen ii mende moba. Anutunon sololoon gono gawon awaa afaanjon menkejanj, ii mono geenjo duduunkejan.

5 **“Kawaajon Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono uumeleembaa ejemba seleseleya yonoo so mende ambu. Yononon ejembanon injiibutiwaajon moma siingianon qamakooli mirinon ano kana sosoonon nama qama koolinkeju. Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu, Yononon mono siligiaa tawaya kuuya buna qen aodaborogi Siwe Toyanon ii mende torogewaa.*

6 *“Giinon kaen mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjen mono geenгаа miri uuta melaanon uma nagu koma Manga aasangoyanon laligoji, ii qama koolin muba. Kaen ana Manganon nanamemen aasangoya iimakeji, iinon mono tawa gombaa.*

7 *“Qama kooliwuti, iikanon mono uumeleembaa gadokopa ejemba yonoo tani kaana† qaa julujulu ii mende jen laligowu. Yononon qaa je seiseiya jegi Anutunon iikawaajon ama geja ama moma onombaatiwaajon romongonkeju.*

8 *Mono kokaembaajon yonoo so mende koloon laligowu: Ono naa iwoiwaajon amamaan mozoqozoron anjuti, Mangianon ii mende qama kooligi waladeen modaboronkeja.*

9 *Mono kokaen qama koolinkebu:*

Nonoo Mangana, gii Siwenon laligojan. Goo qaga mono toroya ewa.

10 *Mono galen koma nonona bentotonгаа hona koloowa.*

---

* **6:5:** Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yononon Anutu mende moma mun bensakongia morota morota qama koolin qaa omay julujulu ii tondu jen laligoju.

Goo uusiinga Siwenonj tenj komakejuti, ii mono namononj kaanjiadeenj koloowa.

¹¹ Ketewaa nenenana ii mono sonananonj nonomba.

¹² Tosia yonoononj tosa nonoononj eji, nono ii mesaonj onjononji eenj, gii mono iikawaa so nonoononj tosa songbama nonomba.

¹³ Angobatononj kamaanj nunuwabotiwaajonj mono anjonj koma nonoma Kilenaa Toyaa borianongga[‡] metogonj nonomba. (Gii geengo bentotonj Toya, ku-usunj Toya ano asamararanj Toya ii kambaŋa kambaŋa laligonj kouma laligona ano tetegoya qaa laligonj ubaga. Ii onjanonj.)

¹⁴*Onjo ejemba yonoo singisonjgogia mesaowuti eenj, Siwe Mangianonj mono kaanagadeenj onjo singisonjgogia mesaowaa.

¹⁵ Mesaowaato, ejemba yonoo singisonjgogia mende mesaowuti eenj, Mangianonj mono kaanagadeenj onjo singisonjgogia mende mesaowaa. Kianj.

Nene singi laaligo ii kokaen amakebu:

¹⁶ “Nene singi laligowuti, iikanonj mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaanja kubosobosole mende ama laligowu. Yonononj Anutuwaajonj nene singi laligonjkejuti, ejembanonj ii iibutiwaajonj ama zilinjonj ama jaasewanjianonj saabesaabe koloonjkeja. Niinonj qaa honja toonj monj kokaen injijowe mobu,

---

[‡] **6:13:** “Bologa Toyaa borianongga metogonj nonomba,” tosonianj qaa ii kokaenj meleenju: bologanonjga metogonj nonomba.

* **6:14:** Maak 11.25-26

Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.

¹⁷ “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaajoŋ nenewaa siŋgi laligoŋ kanonŋ mono tononŋ gbaŋulunoŋ me saifenoŋ jaasewaŋga soŋgbama wan juga qeŋ laligowa.

¹⁸ Kaeŋ ama nenewaa siŋgi laligona ejembanonŋ qaagoto, Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, iinoŋ ii iibaa. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemen aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa. Kianŋ.

Iwoi sewana somata ii mono Siwenonŋ meŋ kululuuwu.

Luuk 12.33-34

¹⁹ *“Moneŋ hina iwoi ii mono namonoŋ eŋ oŋombaatiwaajoŋ mende meŋ kululuuwu. Kaeŋ meŋ kululuugi kanonŋ dumunjaŋ gejalolononŋ ii kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) meŋ boliro kikekakililiŋ yoŋonoŋ miri qosoma uma yoŋgoro meŋkeju.

²⁰ “Namonoŋ qaagoto, Anutuwaa uusiŋa teŋ koŋgi qabuŋagianonŋ somariiwaatiwaajoŋ mono kaparaŋ komakebu. Kaeŋ aŋgi maa suaŋgia qaita moŋ ii Siwe gomanonŋ ero gureŋ dumunjanonŋ ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) ii mende meŋ boliwuya. Kikekakililiŋ yoŋonoŋ eu uma miri qosoma iwoi yoŋgoro mende mewuya.

²¹ Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanonŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono uuga kaanagadeeŋ iikanonŋ qokotaanŋ laligowaga. Kianŋ.

---

* **6:19:** Jei 5.2-3

Selewaa asasaga ii jaanana.

Luuk 11.34-36

²² “Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajon ji monjon jaaga mende men boliji een, iikanon mono toon asaridabororo Anutuwaa asasaganon saanon uuganon men asariro laaligoga kuuya asasaganon laligowaga.

²³ “Asasaganon laligowaato, siin kombombaņa bologanon me iwoi monjon jaaga men bolin asasaga kojangiji een, iikanon selewaa laaligoga kuuya kaņagadeen men tiiro pangaman uutanon umbuqumbian laligowaga. Kaen kolooro pangamanon uugaa asasaga kojangiro tiiji een, geenгаа pangamanon mono ‘Yei!’ damubiribiri-awo kolooja. Kian.

Anutuga me monenğa moma laariwaga?

Luuk 16.13; 12.22-31

²⁴ “Monjon pon woi welen qen oromambaajon amamaankeja. Monjon kaen amambaajon moji, iinon mono mon kazi ama mun mon uutanon jopagowaa. Mombaanon qokotaan mon jejewili ama mubaa. Kawaajon ononon Anutu ano monen hina ii mindirin welen qen orombombaa-jon amamaawuya. Kian.

Anutu moma laarin majakaka mende mobu.

²⁵ “Kaen kolooro niinon kokaen injiowe mobu: Ono namonon laligowutiwaa majakakaya ii kokaen jen mende mobu, ‘Mono naa iwoiga angun aon newonaga ano naa iwoinon selenana esuuwonaga?’ Jaagiawo laligojuti, iikanon iwoi hona kolooro nenenon iikawaa qerewenņa kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanon iwoi hona

kolooro opo surunonj iikawaa qerewenja kolooja. Mono ii romonjgowu.

²⁶ “Kanakeewanj koonja koonja ii mono injiibu. Yonononj nene kota mende qosoma kororoonkeju. Dumunj honja ii mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunkeju. Ii qaago totoonj ano onjoo Siwe Mangianonj mono kilenj ii unuaginkeja. Onjoo koonj yonjoo so qaagoto, onjoo sewangianonj mono koonj sewangia unjuugunj uuta kolooja me qaago? Mono ii romonjgogi kemba.

²⁷ “Onjooonjga mononj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoonjgowaa so menj torogewaa me qaago? Ii qaago totoonj!§

²⁸ Opo surugiaajonj mono nomaembaajonj majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jarinj juraya somariinkejuti, mono ii uunj injiibu. Yonononj opo surugiaajonj beweso mende lonjbamakeju ano gawonj tosaanja mende menkeju.

²⁹ *²⁹ “Ii kilenj niinonj kokaenj injijowe mobu, Kinj Solomononj goul silwaya qeragonj asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leinj firindua me jura mombaa so iimasiinjinjawo mende kolooro.

³⁰ Sombembaa japu jarinj juraya toonj kete kosonananonj ero woranj konji kamaaro menj kululuunj gilinj oogi jewaato, ii kilenj Anutunonj ii awaagadeenj menjerenjonkeja. Kawaajonj

---

§ **6:27:** Tosianonj jawo 27 ii kokaenj meleema jeju: Onjooonjga mononj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fitwaa so torogonj menj korimambaajonj amamaawaa. * **6:29:** 1 Kinj 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

iinon onjo kaanagadeen saanon esuun onjombaa. Ononon japu jarin jurayaa so qaago. Anutunon kalan koma onjomambaaajon moma iikawaajon siinja uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarianon mono naambaajon een toontoon melaada kolooja?

³¹ “Kaen kolooro onjo mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimoon kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinon seleana esuwonaga?’

³² “Ii kokaembaajon: Uumeleembaa gadokopa yononon iwoi kuuya ii bunja qen aowombaaajon kaparan koma uugere momakeju. Ononon iwoi kuuyaajon memeqemean menj osinkejuti, onoo Siwe Mangianon mono ii modaboroja.

³³ Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotonon keuma iwaa jaanon solananiwombaaajon kaparan komakebu. Uugia iikanon анги ero iinon mono galen koma onjoma iwoi iikaanja kuuya ii kaanjadeen onjombaa.

³⁴ “Kaen ama ononon mono woran laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaaajon. Ween motomotoombaa majakakagia mono anja anja bosinin sogianon koloowaa.” Kian.

7

Jenteego toya kaanja mende koloowu.

Luuk 6.37-38, 41-42

¹ Jiisasnon toroqen kokaen injoro, “Anutunon qaagia gosin jen tegoro kamaawubotiwaajon

mono tosaanja yonoo qaagia mende gosin jen tegowu.

² *Kawaa kania ii kokaen: Ononon tosaanja yonoo qaagia gosin jen tegowuti, Anutunon mono keda motoononondeen onoangiaa qaagia gosin jen tegowaa. Ononon tosaanja yonoojon jenkooto ama menj uma kamaan gosin onomakejuti, Anutunon mono iikawaa so onoangia ama onono uma kamaankebuya.

³ “Gii alagaa jaanon godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganon gere tapia somata eji, ii mono naambaajon mende iima kotojan?”

⁴ Me nomaembaajon ama afaanjon alaga kokaen ijojan, ‘Alana moba, nii saanon jaaganonga godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaen afaanjon jejanto, gere tapia somata ii geengaa jaaganon eja.

⁵ “Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geengaa jaaganonga gere tapia somata menj giliwa. Ii menj gilingo tororo iima koton alagaa jaanonga godomaruru melaada ii saanon itagona kamaawaa.

⁶ Iwoiwaajon mogi tak-kootoya qaita mon kolooji, ii mono kasu mende onombu. Maa damandan qeqeta ii mono bao bagianon mende giligi kembera. Kaen ambuti een, iyononon mono ii kanagianon tilalaan onoma mombo meleema onoangia injin kitomiton onombubo. Kian.

Mono qisin mongama Anutuwaan nagunon qenkebu.

Luuk 11.9-13

---

* 7:2: Maak 4.24

7 “Mono Anutu qama koolin̄kebu. Qama kooligi gosin̄ iwoi on̄ombaa. Mono iwoiwaa Anutuwaan̄on̄ borojan̄ men̄ mongamakebu. Ii mongan̄gi qendeeno iwoi mokoloowuya. Mono nama nagun̄on̄ qen̄kebu. Qegi nagu horon̄ on̄ombaa.

8 Mon̄on̄ Anutu qama koolin̄keji, Anutun̄on̄ mono iwaa kitia meleeno bun̄a qen̄ aowaa. Iwoiwaa mongamakeji, iin̄on̄ mono iwoi mokoloowaa. Nagun̄on̄ qen̄kejiwaajon̄ mono nagu horon̄ mubaa.

9 “Mobu, ejemba on̄oon̄nga moron̄on̄ kokaen̄ anaga: Merian̄on̄ bisketwaajon̄ qisiro jamo mubaa?

10 Me merian̄on̄ sorawaajon̄ qisiro qato mubaa?

11 “Kaen̄ kolooro on̄o ejemba bologa koloon̄ kilen̄ kalen̄ awaa awaa meraboraurugia on̄ombombaa so koloojuti een̄, on̄oo Mangia Siwe goman̄on̄ laligoji, iin̄on̄ mono kalen̄a nomaen̄ an̄gon̄ konaga? Iwaa uutaa nanamemen̄a ii nunuugun̄ qaita mon̄ kolooja. Kawaajon̄ on̄o iwoi awaawaajon̄ qama koolin̄ qisin̄ mubuti een̄, iin̄on̄ mono siin̄an̄on̄ ii on̄ombaa.

12 * “Kawaajon̄ ejemban̄on̄ on̄o iwoi kuuya ama on̄ombutiwaajon̄ momakejuti, iikawaa so mono ii kaan̄agadeen̄ ama on̄omakebu. Kaen̄ an̄gi Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yon̄oo Buju Tere qaagia iikan̄on̄ mono hon̄giawo kolooro mindimindiri kanian̄on̄ asuganon̄ koloowaa. Kian̄.

---

* 7:12: Luuk 6.31

Mono kiropo nagu gonḡonḡa kotonḡ kembu.

Luuk 13.24

13 “Gere sianonḡ kemebombaa kania ii afaanḡoya ano naguya ii laanḡania. Ejemba seiseiyanonḡ nagu ii kotonḡ kana ii metetereenḡ kembuya. Kawaajonḡ onḡo mono kiropo nagu gonḡonḡa kotonḡ iikawaa uutanonḡ kembu.

14 “Laaligo kombombanḡanḡonḡ keukeutaa kania ii opoponḡoya osiqosiawo ano naguya ii gonḡonḡa. Ejemba afaanḡoyanḡonḡ nagu ii mokoloowuya. Kiaḡ.

Gerewaa kania ii honḡa iima moma kotowu.

Luuk 6.43-44

15 “Gejatootoo ejemba takapolakaya yonḡonḡonḡ lamawaa sele esuya mouma onḡoonḡonḡ kanḡkejuto, uugianḡonḡ kasu kawalia kaanḡa kolooju. Kawaajonḡ onḡo mono yonḡoojonḡ ama toogia moma galenḡ menḡ aonḡ laligowu.

16 Gawonḡgiaa honḡa iigi kanagia ḡendeeno saanonḡ moma kotowu. Nejonḡ honḡa ii kasuneselanḡonḡ koloonḡkeja me qaago? Warunḡ honḡa ii kowororonḡonḡ kolooro menḡ kululuunḡkejonḡ me qaago? Qaago!

17 “Kawaa so gere awaa kuuya yonḡonḡonḡ honḡgia awaa kuunḡkejato, gere bologanḡonḡ mono honḡgia bologa kuunḡkeja.

18 Gere awaanḡonḡ honḡa bologa kuumambaajonḡ amamaanḡkeja ano gere bologanḡonḡ honḡa awaa kuumambaajonḡ amamaanḡkeja.

19 **“Gere kuuya hona awaa mende kuunkejuti, ii mono galenanon koton menj gerenon giliro kemebuya.*

20 **Iikawaa so ejemba yonoo gawongiaa hona iigi kanagia qendeen saanon moma kotowuya. Kian.*

Gowoko honaa kania

Luuk 13.25-27

21 *“Noo Siwe mannaa uusiina ten komakeji, iinon mono iwaa bentotonon keubaa. Mamaga yononon noojon ‘Pon, Pon!’ een qama jenkejuto, kuuya yononon Siwewaa bentotonon mende keubuya.*

22 *“Jenteegowaa kaman somata iikanon mamaga yononon kan noojon kokaen nijowuya, ‘Oo Pon Pon, nononon mono goo qaganon iwoi koloowaatiwaa gejatootoo qaa waladeen jen laligonin. Nononon mono goo qagaa esunanon omeya omeya onotaan laligonin. Goo qaganon mono nemun koma nonono angoletu esunmumugiawo mamaga menj laligonin. Ii duduujan me?’*

23 **Kaen nijogi kaman kanon kaniagia asuganon kokaen injowe mobuya, ‘Niinon kaman mononon onjo mende moma onombe. Ejemba jeulalan aana, onjo mono nomesaon togowu.’ Kian.*

Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroha

Luuk 6.47-49

---

* 7:19: Mat 3.10; Luuk 3.9   * 7:20: Mat 12.33   * 7:23: Ond 6.8

24 “Kaen koloojiwaajon daen yononon noo qaa jena jejeni, ii moma iikawaa so ten koma menkejuti, niinon kuuya iyonoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama kokaen jemaᅇa: Iinon miria jamo kowonjin qaganon mero.

25 Kaen mero konjuru kambanon kon rombuᅇ gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanon kuuroto, miri ii jamo kowonjin qaganon mero nanotiwaa-
jon ama mende kuno.

26 “Daen yononon noo qaa jena jejeni, ii moma iikawaa so mende ten koma menkejuti, niinon kuuya iyonoo kaniagia qendeema eja nekonaa so ama kokaen jemaᅇa: Iinon miria sakasin banare qaganon mero.

27 Kaen mero konjuru kambanon kon rombuᅇ gilin kamaaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata waama miri sopayanon kuuro gororonjon kamaaro.” Kian.

Ejembanon Jiisaswaa ku-usunaaajon walinᅇogi.

28 *Jiisasnon qaa ii jedabororo ejemba tuunᅇa tuunᅇa yononon mogi kuma ononoti, tani iikawaa-
jon aarun walinᅇogi.

29 Iinon yonoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma ononoto, ku-usunᅇ Toya koloojiwaa so ejemba kuma onono moma tani kawaaajon walinᅇogi newogia tegoro. Kian.

---

* 7:28: Maak 1.22; Luuk 4.32

8

Jiisasnoŋ eja moŋ manimbayawo meŋ solananiro.

Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

¹ Jiisasnoŋ baaja ii mesaonŋ kamaaro kanageso tuunleembe somatanonŋ gematanonŋ otaagi.

² Kaenŋ kagi kanonŋ eja manimbayawo moŋnoŋ kanŋ siminŋ kuma Jiisaswaa wosoyanonŋ kemenŋ kokaenŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinonŋ siinganonŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajonŋ mojanŋ eenŋ, mono nii saanonŋ meŋ solananiŋ nomba.”

³ Kaenŋ ijoro boria boraama selia oosirinŋ ijoro, “Niinonŋ ii amambaajonŋ mojenŋ. Gii mono solananiwa.” Kaenŋ ijoro manimbaya ii iikanondeen solananiro awaa kolooro.

⁴ *Solaniro kokaenŋ jenŋ kotonŋ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawonŋ galembaanonŋ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanonŋ jenŋkootoya otaanŋ solananijanjiiwaa dangisenŋ nanduna ama siimolonŋ oowa. Ii oona iiro ejembanonŋ kaniaga moma kotowu.” Kianŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawonŋ ejia meŋ qeaŋgoro.

Luuk 7.1-10

⁵ Jiisasnoŋ Kaperneam taononŋ kouro Room kawali galeŋ moŋnoŋ iwaanonŋ kanŋ qama koolinŋ kokaenŋ ijoro,

⁶ “Oo Poŋ, noo gawonŋ ejanaa seliaa bakayanonŋ koomuya kolooro siimbobolo kanjanawo moma mirinonŋ eja.”

---

* **8:4:** Lew 14.1-32

⁷ Kaen ijoro kokaen jero moro, “Niinonj mono kema ii menj qeangomanja.”

⁸ Ii moma kokaen meleema ijoro, “Oo Ponj, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanonj gualeembaatiwaaajonj gamuna mojenj. Kawaajonj qaa jeganondeen jena welenj ejananonj qeangowaa.

⁹ Ii kokaembaajonja: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usunj baatanonj ama nongji laligojenj. Noo baananonj manjaqeqe eja laligogi ii jenj kotonj onjomakejenj. Yonoononga mombaajonj ‘Kemba,’ jenj kotowe iinonj kembaa. Mombaajonj ‘Kawa,’ jenj kotowe iinonj kawaa ano welenj ejana mombaajonj ‘Gawonj koi mewa,’ jewe iinonj ii mewaa.”

¹⁰ Jiisasnonj qaa ii moma waligonj ejemba otaanj kagiti, iyonoononj eleema kokaen injjoro, “Niinonj qaa honja monj kokaen injjowe mobu: Israel kanageso batugianonj kaanagadeenj moma-laari somata kaanja ii mombaa uutanonj mende mokoloowe.

¹¹ *Niinonj qaa kokaen injjowe mobu: Ejemba tuunj somasomatanonj mono weenj koukoutanonja ano weenj kemekemetanonja kanj Siwewaa bentotonj uutanonj kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yonowo nembanene nenj korisoro ama laligowuya.

¹² *Yonononj kaen laligowuto, bentotombaa meraboraanja ii mono onjomesaonj hagonj ononji pangamanonj seleengenj kemebu. Iikanonj laligowuti, iyonononj mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.”

---

* **8:11:** Luuk 13.29   * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28

¹³ Kaen injijon kawali galen kokaen ijoro, “Gii mono miriganon kamba. Momalaarigaa hona mono koloon gomba.” Kaen ijoro welen ejianon mono aua iikanondeen qeangoro. Kian.

Jiisasnon ji ejemba mamaga menj qeangon onono.

Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

¹⁴ Jiisasnon Piitowaa mirinon kema Piitowaa seujanon selegere ji kiro ero iiro.

¹⁵ Ii iima borianon oosiro selegereya mesaoro waama kanain Jiisas nene onon wagi.

¹⁶ Kaen laligogi goman tiiro kanon ejembanon alaurugia omegiawo ii mamaga unuama iwaanon kagi. Kagi ome ii qaayanon jen konjoma onono kouma kenji ano ji ejemba kuuya ii menj qeangon onono.

¹⁷ *Iikaan ano Anutunon qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanon ano jerota eji, iikanon honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

“Iinon ananaanon ji wijinana mero qaganon uro bosino.” Kian.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya

Luuk 9.57-62

¹⁸ Jiisasnon ejemba tuun somata liligon mugi injiima kaban kanon gowokouruta yonowo apu angon koton leegen keubombajon jen kotooro.

¹⁹ Kana qaawaa boi monon Jiisaswaanon kan kokaen ijoro, “Boi, gii daen daen kembagati, niinon mono iikanon gii gotaan kamaa.”

²⁰ Ii moma Jiisasnon kokaen ijoro, “Duuyaa kasuya yononon jamo kobaagianon egi

---

* **8:17:** Ais 53.4

kanakeewambaa koonja yononon saran bambangianon laligonkejuto, Siwe gomambaa Eja honanon mono dakanon kema wanja naa qembonon qen laarin haamo menaga?”

²¹ Kaen ijoro gowoko yonoononga monon kokaen ijoro, “Ii saanonto, mannanon komumambaa anjiwaajon mono jena wala kema galen kombe komuro ron kombego.”

²² Kaen jeroto, Jiisasnon meleema ijoro, “Mono mesaowa, koomuya yononon qamogia koomuya ii saanon ron kombuto, giinon mono kan nii notaawa.” Kian.

Jiisasnon jero raidimbon goron qero.

Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

²³ Jiisasnon kema wanjo uutanon uro gowokouruta yononon otaan iwo motoon kenji.

²⁴ Kenji raidimbon somatanon obabankota apu angonon koloon giliro. Giliro sirinon wanjo uutanon kemen saa qemambaaajon anoto, Jiisasnon gaon ero.

²⁵ Gaon ero gowokouruta yononon kema mindiin ijogi, “Hei Pon, mono ilaan nonomba. Nono angonon tiwilaawombaaajon anjon.”

²⁶ Kaen ijogi meleema kokaen injoro, “Oo onjo momalaarigia melaada, mono naambaaajon toroko momo eja kolooju?” Kaen injon waama musu ano siri jen koton orono sirinon goron qen ero.

²⁷ Kaen kolooro awawalin qisin aon jegi, “Yei, mangaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe jen koton orono jeta ten konjao.” Kian.

*Omenonj bao uugianonj kemegi ejanonj qeangori.
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39*

²⁸ Kaenj kolooro apu anjonj kotonj leegenj Gadara yonoo gomanonj keuro. Iikanonj keuma eja omegarawo woi yorononj qasirinonga kanj Jiisas mokolori. Yorononj irinjonsoonj eja uugeregarawo kolori kuuyanonj kana iikanonj kembombaajonj amamaagi.

²⁹ Yorononj Jiisas mokolonj silama kokaenj qama gigilaari, “Ae! Gii Anutuwaa Meria koloojanj. Gii mono nomaenj ama nonomambaajonj kajanj? Siimbobolo momo kambaajanonj mende kanj kuuro waladeenj ii geriawo ama nonomambaajonj koi kajanj me?”

³⁰ Iikanondeenj koriganonj qaagoto, kosogianonj kanonj bao tuunj somata monj gbojoja uutanonj kuluuma laligogi.

³¹ Kawaajonj ome yonononj kokaenj jenj Jiisas welema mugi, “Giinonj nono konjoma nonombagati eenj, mono wasinj nonona saanonj bao tuunj yonoo uugianonj kemebonja.”

³² Welema mugi Jiisasnonj “Mono kema kemebu,” jenj jenj kotonj onono. Kaenj jenj kotonj onono iikanondeenj eja uugaranonjga kouma kema bao uugianonj kemegi. Kemegi bao tuunj jumunja yonononj mono lugunj newonewoyanonj (siasiayanonj) kema jororonjonj apu anjononj kermenj nemotonj komudaborogi.

³³ Komudaborogi bao galenj yonononj koko koma unjurama taononj kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroononj iwoi koloroti, iikawaa bujuya kaanagadeenj injijogi.

³⁴ Inijogi moma taonj ejemba jaasoonjo yonononj mesaonj Jiisas mokoloonj iibombaajonj kagi. Kanj iima Jiisasnonj yonoo mindimindiri sopa gomanj mesaonj kemaatiwaajonj welema mugi. Kianj.

9

Jiisasnonj eja sele bakaya koomuya meagoro.

Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

¹ Jiisasnonj wanjo uutanonj uma mombo apu anjonj kotonj leegenj keuma iyanjaa taononj keno.

² Kambanj kanonj eja tosianonj alagia sele bakaya koomuya tambomaeenonj eroti, ii demberunonj ama anjonj kagi. Kaen kanj Anutu moma laarinj mugiti, Jiisasnonj iyonoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaenj ijoro, “Merana, niinonj goo singisonjgoga mesaojenj. Kawaajonj mono kotiinj qaqaabunjabunagawo satiinj laligowa.”

³ Kaen ijoro Kana qaawaa boi tosianonj nama uugianonj kokaenj romonjgogi, “Eja koi kanonj mono Anutu mepaqepae ama muja.”

⁴ Kaen romonjgogito, Jiisasnonj roromonjgogia ii moma kotonj kokaenj injoro, “Ono mono naambaajonj qaa bologa uugianonj romonjgoju?”

⁵ Niinonj ‘Singisonjgoga mesaojenj,’ jejeni, qaa ii mono afaanagadeen jejetaga. Mononj kaen jero tosianonj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaa-jonj qaa ii afaanjaa so. Niinonj qaa monj kokaenj ijomambaajonj mojenj, ‘Mono waama kema.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaen jewe honja koloowaa me qaagoti, ii mono asuganonj asugiro iibu.

⁶ Mobu, balonon singisonjo mesamesaowaa ku-usuna ii Siwe gomambaa Eja honaajon eji, onjo iikawaa kaniaajon umbuqumbuyan laligowubo. Kawaajon qaa lombotawo ii eja koi ijowe hona iibu.” Kaen jen eja sele bakaya koomuyaa jaayanon iima ijoro, “Gii mono waama tambomaega men miriganon kema. Qaa binawo ii honawo koloowaati een, qaa afaana ii mono kaanagadeen nomaembaajon omaya koloonaga?”

⁷ Kaen ijoro iikanondeen waama mirianon keno.

⁸ Kaen kolooro ejemba tuun yononon ii iima walingon Anutu mepeseen mugi. Balon ejawaa-jon ku-usun kaana murotiwaaajon Anutu mepe-seegi. Kian.

Jiisasnon Matyuu (Liwai) oono.

Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

⁹ Jiisasnon iikanondeen kema takis ofis uugumambaaajon ano iikanon eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananon kawa.” Kaen ijoro waama takis gawon mesaon Jiisaswaa gematanon keno.

¹⁰ *Kema Matyuuwaa mirinon kema nene nen ragiti, kamban iikanon takis meme eja tiliqili-giawo ano singisonjo eja mamaganon kan Jiisas ano iwaa gowokouruta yonowo rama nene moton negi.

¹¹ Kaen negi Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) yononon ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaen jen onongi, “Ae! Onoo

---

* **9:10:** Luuk 15.1-2

boigianonj mono naambaajonj takis meme tiliqiligiawo ano singisonjgo ejemba yonoworo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

¹² Kaen jej ononji Jiisasnonj kitia kokaen injjoro, “Ejemba jigia qaa yonononj doktawaa siinj mende amakejuto, ji ejembanonj mono doktawaanonj kemakeju.

¹³ *Niinonj singisonjgo ejemba onoomambaajonj kanj laligojento, ejemba iyangiaajonj mogi solanja koloojuti, ii qaago. Kawaaajonj qaa kokawaa kania mono kema kuma aonj mobu, ‘Niinonj siimolonj oowombaajonj qaagoto, kiankomunj aowombaa siinja mojen.’ Kianj.

Nene singi laaligowaa qaaya

Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

¹⁴ Kambanj kanonj Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yonononj Jiisaswaanonj kanj kokaen qisigi, “Nonononj ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj Anutuwaajonj nene singi mamaga laligonjkejonj. Geengaa gowokouruganonj mono naambaajonj nene singi mende laligoju?”

¹⁵ Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onanonj, nono naa kambanonj nene singi laligonjkejonj? Emba meme kambananonj ejawaa gemakootanjurutanonj gereya anji embawaa sakitiurutanonj iwoi ii togonjkeju me qaago? Niinonj neenaa gowokouruna yonoo eja bunagia koloonj yonoo batugianonj ainjolonj ramakejen. Rabe yonononj kawaaajonj ainjolonj aisoonj rama nene singi laligowombaajonj amamaanjkeju.

---

* **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

Amamaankejuto, Anutunonj laaligona nuano komuwe yonononj mono kamban iikanonj saanonj nene singi laligonkebuya.

¹⁶ (Onjo laaligo walaga ano kisoro Buŋa gbilia ii mindirinj orombombaajonj amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaenj injjomanja:) Moumou walaga jurano mononj opo gbilia mende soongbanja motonj iikanonj opo jakaŋa mende ama umbinaankeja. Opo jakaŋa gbilia kaanjonj mono waziinj moumou walaga hororo mombo riiro ootanonj somariinj boliqoliwabo.

¹⁷ Kaanjadeen mononj wain apu gbilia ii bokonj me taru walaga lama selianonj memeta kanonj mende kosoro kemenkeja. Kaenjanagati eenj, wain apu gbilianonj mono somariinj taru qenjumenjurama molaaro namononj kamaanj sooro taruyanonj kileqileewubo. Kawaaajonj wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaaninj kemero sokombaa. Kaenjaninj yorononj awaa koloowao. (Kaanjadeen apu awaa ii kononj qamoganonj mende kosonkejonj. Kaenjan kosowonagati eenj, iikanonj mono juma siisororo kamaaro nenj ji niniwabo. Kaenjan koloowabotiwaaajonj apu awaa ii kononj awaanonj kosonkejonj. Onjo kaanjadeen laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindirinj orombombaajonj amamaawuya.) Kianj.”

Jairusnonj borataajonj Jiisas qama kooliro.

Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

¹⁸ Jiisasnonj qaa ii injjoro qaa galen mononj kouma Jiisaswaa batanonj kemen siminj kuma kokaen qama koolinj muro, “Noo borana keteda

koi komujato, mono kaŋ boroganon selianon oosirina gbilin toroqen laligowa.”

¹⁹ Qama koolin muro waama gowokouruta yonowo ii otaan kenji.

Emba jiawonon Jiisaswaa malekuya oosiro.

²⁰ Kenji kambaŋ iikanon batugianon emba mon laligoro. Iinon koinŋa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanon Jiisaswaa gematanon kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiro.

²¹ Ii oosirin iyaŋaajon kokaen jero, “Niinon ii oosirimambaajon moma bimoon malekuyanondeen boronŋa mon oosiriwenagati een, mono saanon qeaŋgomaŋa.”

²² Kaen jen oosiro Jiisasnon iikanondeen eleema ii iima kokaen ijoro, “Borana, moma-lariganon mono men qeaŋgon gonja. Mono kotiin qaqaɓunɓunɓagawo satiin laligowa.” Kaen ijoro moma aua iikanondeen qeaŋgoro.

Jiisasnon Jiruswaa borata men gbiliro.

²³ Toroqen kenji Jiisasnon qaa galembaa mirinon uma ejemba jinŋen qama awelo uugiti ano ejemba tuun guju giligiti, ii injiima kokaen jen koton onono,

²⁴ “Mono seleenŋen kembu. Emba melaanon mende komujaato, gaonŋa eja.” Kaen jen koton onono mogi jononŋisi kaanŋa kolooro jomoma mugi.

²⁵ Jomoma mugito, ejemba tuun somata ii injijoro seleenŋen kenji emba melaa iikawaa ee miri uutanon uma borianon mero waaro.

²⁶ Waaro iikawaa buju qaayanon seinj mindi-mindiri sopa gomanj ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnon jaagoo eja woi menj qeangonj orono.

²⁷ Jiisasnon gomanj balonj ii mesaonj kemambaa-
jonj keno eja jaagoo woiyanonj otaanj gematanonj
kanj kokaenj qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono
kiankomunj noromba.”

²⁸ Kaenj qari miri mombaa uutanonj uro jaagoo
eja yorononj Jiisaswaanonj kari kokaenj qisinj
orono, “Jaagara menj toomambaa ku-usunja
noononj eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisinj
orono kokaenj meleema muri, “Ponjara, ii
saanonj moma laarijo.”

²⁹ Kaenj meleema muri jaa dawogaranonj
oosirinj irijoro, “Momalaarigaraa so mono
koloowa.”

³⁰ Kaenj irijoro jaagaranonj tooro. Kaenj kolooro
galenj meme qaa kotakota oroma kokaenj irijoro,
“Mobao, kokawaa bujuya ii mono monj mende
jeri mobu.”

³¹ Kaenj irijoroto, yorononj mesaonj kema
iikawaa bujuya jenj seiri mindimindiri sopa
gomanj ii kuuya sokoma keno. Kianj.

Jiisasnonj eja qaamuunj monj menj qeangoro.

³² Jaagara tooro keni qaamuunj eja monj ii wama
Jiisaswaanonj kagi.

³³ Kagi Jiisasnonj omeya konjono eja qaamuunj
iinonj qaa jero ejemba tuunj yonononj ii iima
walingonj jegi, “Tani koi kaanja ii Israel uutanonj
wala eenanonj kambanj mongenj mende iininj.
Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijonj.”

³⁴ *Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa ka-paran̄kon̄kon̄) yoŋonon̄ jegi, “Iinon̄ mono omeji-ilan̄ yoŋoo pon̄giaa esun̄anon̄ ome on̄otaan̄keja.” Kian̄.

Jiisasnon̄ kanageso yoŋoojon̄ wosoya moro.

³⁵ *Jiisasnon̄ kema goman̄ ano taon̄ so liligon̄ ejemba qamakooli mirigianon̄ kuma on̄oma bentombaa Oligaa Buŋa jen̄ asarin̄ iikanon̄ uugia kuun̄ ji wiji ano jepajerepa kania kania men̄ qeaŋgon̄ on̄oma laligoro.

³⁶ *Kaen laligon̄ ejemba tuuŋa tuuŋa injiuro lama galengia qaa taniŋaen̄ deen̄qeema ilin̄walin̄ qeŋ qeŋelala laligogi yoŋoojon̄ wosoya moro.

³⁷ *Kaen injiima gowokouruta kokaen̄ injjoro, “Anutuwaa gawonon̄ nene hon̄a mamaga osasaan̄ momogon̄ ejato, ii men̄ kululuuyaa gawon̄ meme ejembanon̄ mono afaan̄gia laligaju.

³⁸ Kawaajon̄ nene hon̄a masuqeŋetaa Pon̄anon̄ gawon̄ meme ejemba wasin̄ on̄ombaatiwaajon̄ mono qama koolin̄ laligowu. Qama koolin̄ mugi gawon̄ ejemba asugin̄ hon̄a ii men̄ kululuuwu.” Kian̄.

10

Aposol 12 yoŋoo qagia

Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16

¹ Jiisasnon̄ gowokouruta 12 on̄oono iwaanon̄ kagi omejiilan̄ kon̄joma on̄ombutiwaa ku-usun̄a

---

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15   * **9:35:** Mat

4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44   * **9:36:** Jan 27.17; 1 Kin̄ 22.17; 2 Hist

18.16; Eze 34.5; Maak 6.34   * **9:37:** Luuk 10.2

onono. Kaanagadeen ji wiji qenjenmanjen kania kania men qeangowutiwaa ku-usunja onono.

² Wasiwasi eja aposol 12 yonoo qagia ii kokaen: Mutuya ii Saimon, qata mon Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanon Jeims ano koga Jon, mangara qata Zebedi.

³ Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata mon Tadius,

⁴ Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskar-iot. Kariot eja kanon kanagen Jiisas memelolo men muro.

Jiisasnon gowokouruta 12 wasin onono.

Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6

⁵ Jiisasnon eja 12 ii wasin onoma kokaen jen koton onoma injoro, “Ono waba kantriwaa ejemba yonoonon mende kembu. Kaanagadeen Samaria prowins yonoo taongia monon mende kembu.

⁶ Iikanon mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyonoonon kembu. Ii gawongia mutuya.

⁷ *Daen daen kembuti, iikanon mono Buna qaa kokaen injon jen asariwu, ‘Siwewaa bentotonon mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanon keubu.’

⁸ “Ejemba jigawo mono men qeangon onoma koomuya ii men gbilin onoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono men solanani onoma omejiilan ii konjoma onoma laligowu. Anutunon

---

* **10:4:** Nesenel paati Zelot yononon Room gawman tuarenjen ama iyangiaa nanan mewombaajon tompe men laligogi. * **10:7:** Luuk 10.4-12

iwoi kalen ononoti, ii mono toroqen kalen onoma laligowu.

9 “Kana kembutiwaajon soojaakota goul me silwa me aen kopanon memeta ii mono irimun kasagianon mende somongowu.

10 *Ejembanon gawon meme ejemba onoo laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaajon kana kembuti, iwoi koi mende men kembu: geso mende, maleku samona mendeto, motoonngo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende mewu.

11 “Kema taon me goman dakanon keubuti, iikanon mono moronon eja geria qabunayawo kolooji, iikawaajon qisigi miri onombuti, mono iikanondeen laligon gawon men taon ii mesaon kana kembu.

12 Miri monnon uma luaenon yonowo ewaatiwaa jewu.

13 Kaen jegi luaegia angon kombutiwaa so koloojuti een, luaegianon mono iyonoo qagianon ubaato, ii angon kombutiwaa so mende koloojuti een, luaegianon mono eleema ononganianon kawaa.

14 *“Kema laligon miri monnon keugi mende koma horon onoma qaagia mende mogi telambelanga mono kokaen jen qendeema onombu, ‘Nono onoo gomanon kani sububun kana tambonananon mokotaaji, ii mono riin konjoratinin ononganianon eleema kemebaa.’ Kaen jen saanon goman me taon ii mesaon toroqen kembu.

---

* **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18   * **10:14:** Apo 13.51

15 *Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Anutunon kambañ somatanon qemasologengiaa irona meleenon taon iikawaa qaganon ubaati, so iikanon mono Sodom ano Gomora gomañ yonoo so uugun toroqen onombaa. (Sodom Gomora yononon bologa kanjanawo men uugia mende meleengi Anutunon gerenon kondeema onooro.) Kiañ.

Kema gawon megi sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 **“Mobu, lama yononon duuyaa kasu kawalia yonoo batugianon kemegi lugun injiwubo, niinon onon iikawaa tani kaña wasin onombe kembu. Kawajañ mono mokolen† kaña momakooto qaganon galen men aon laligon kewo kaña ejemba bonjona koposowaa qaagia qaa laligowu.*

17 *Ejembanon onon horon qaa jakegianon ama onoma qamakooli mirigianon qaa gawongia men ooli waayawonon onootiwuya. Kawajañ ejemba kaña yonoojonon mono galen men aon laligowu.

18 *“Tosianon noojona ama unjungi kantria kantria yonoo eja pon ano gawana yonoo jaasewangianon nambuya. Kaen nama noo kaniana nanjon jegi eja geria ii ano waba kantri kanageso yononon ii mobuya.*

---

* **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28 * **10:16:** Luuk 10.3 † **10:16:** Mokolen ano raskol yononon asuganon manja qegi uulanawo mokolon somonjon onombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwajañ gowoko nononon maslim, komyunist ano tosaña yonoo batugianon qanana misinari ii asuganon mende jenkejon. Momakooto ii awaa. * **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15

19 Ii mobuto, qaa jakeyanonj ama onjonji nambuti, kamban kanonj naa qaaga nomaen jewonaga, iikawaa majakaka mende mobu. Qaa jewuyati, ii Uja Toroyanonj aua iikanondeen onjombaa.

20 Onjoangiaa uugiaajonja qaa mende jewuyato, Amagiaa Uja Toroyanonj mono uugia sololooro qaa jewuya.

21 **“Umeleembaa gadokopa monjonj daremunanonj uuta meleenotiwaajonj ama ii memelolo mero qaa jakeyanonj anji qegi komuwaa. Kaanagadeen manj monjonj meraborata memelolo mero komuwaa ano merabora yonjononj nemunmanjurugia qetama onjoma jegi unuji komuwuya.*

22 **Noo qanaajonj ama kantria kantria yonjononj kuuya kazi ama onjonji laligowuto, monjonj kapanj koma kamban tegowaatiwaa so kotiin bon qen nambaati, iinonj mono oyanboyonj bunja qen aowaa.*

23 **“Taoj monjonj sisiwerowero ama onjombuti, ii mono kok koma taoj monjenj kembu. Niinonj qaa honja monj kokaen injijowe mobu: Onjo Israel taoja taoja mende liligodaborogi Siwe gomambaa Eja honjanonj eleema kawaa.*

24 **Gowoko monjonj boiya uugunj momoyawo mende kolooja ano welenqeje monjonj somataya uugunj gawombaa momo mende menj laligoja.*

25 **“Gowokononj boiya kaanja momoyawo kolooro sokombaa ano welenqeqenonj somataya*

---

* **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16   * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17   * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20   * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15

kaanja gawombaa momo menj laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jen bolinj qata Iimolan‡ qajuti een, iwaa embameraanjuruta yonoo qagia mono afaanjaadeen iikaanj qamakebuya. Kianj.

Qaagiaajonj mono galen menj aonj laligowu.

Luuk 12.2-7

²⁶ * “Ejembanonj iwoi ununj megij eji, iij kuuya mono kotunji asuganonj koloowaa. Kaanjaadeen qaa aasangoya eji, iij kuuya mono inisaanj moma kotowuya. Kawaajonj ejemba yonoojonj toroko mende moma laligowu.

²⁷ Niinonj qaa pangamanonj olonj jemanjati, iij mono asasaganonj jewu. Qaa sane anji gejanonj kemero mobuti, iij mono sombenonj asuganonj jewu. Kawaajonj mono qaagiaajonj galen menj laligowu.

Morowaajonj toroko monij sokombaa.

²⁸ “Tosianonj selegia qen komuwuyagato, unjagia qen komuwombaajonj amamaawuyati, iyonoojonj toroko mende moma laligowu. Iij qaagoto, iwoi jegenj koi: Monjonj ku-usun menj unj ano sele kaanjaadeen tiwilaanj orono gere sianonj kemebaoti, iwaajonj mono toroko moma laligowu.

²⁹ Tosianonj arionj (me wilisi) woi monenj kota motoongodanonj sewanja mewutiwaajonj amakejuto, iridogi Manjanonj ‘Oonj!’ mende jero

---

‡ **10:25:** Juuda yonoononj Iimolanj qata Beelzebul. Iij omejiilanj yonoo somatagia. Matyuu 9.34 kanonj Jiisaswaaonj qa bologa iij qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajonj qa bologa kania kania qamakebu. * **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17

iyoroononga motoonjonon balonon mende kamaawaa.

³⁰ “Anutunon kalan koma onoma wan jugia kuya kaanagadeen weengodaboron jangogia moja.

³¹ Ejemba onoo sewangia ii arion wilisi mama unuugun uuta koloaja. Kawaajon mono toroko mende moma laligowu. Kian.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Luuk 12.8-9

³² “Kaen kolooro monjon nii ejemba jaagianon jokolon nombaati, niinon mono kaanideen ii Manna Siwe gomanon laligojiwaa jaanon jokolomaŋa.

³³ *Kaento, monjon nii ejemba jaagianon qakooma nombaati, niinon mono kaanideen ii Manna Siwe gomanon laligojiwaa jaanon qakomaŋa.” Kian.

Jiisaswaajon luae qaagoto, kazi koloowaa.

Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27

³⁴ Jiisasnon toroqen kokaen injoro, “Kokaen mende romongowu: Jiisasnon luae qemambaajon ama namonon kamaaro. Niinon luae qemambaajon qaagoto, noojon ama juma deengi manjawaa soo somatanon aowuya.

³⁵ *“Ii kokaembaajon jejen: Noo Buna qaananon ejemba uugia kuuro meleengitiwaaajon ama kokaen koloowaa: ‘Man mera yoronon juma kerekere ani nemun bora yoronon riitama aori enaronon enaroya qetama aon deembaota.

³⁶ Ejemba iyanjiaa sumanjurugianon mono kereurugia koloowuya.’

---

* **10:33:** 2 Tim 2.12   * **10:35:** Mai 7.6

37 “Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋa me maŋa jegenŋ ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma meria me borata jegenŋ ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa.

38 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaan siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jorowaati, ii noonoŋ mende sokombaa.

39 * “Moŋnoŋ iyaŋaa laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaa. Moŋnoŋ noojoŋ ama laaligoya qeleeno soowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ laaligo mokoloowaa.” Kian.

Anutunoŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.

Maak 9.41

40 * Jiisanon jero, “Moŋnoŋ onjo mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii mirianoŋ koma horoŋ mubaa.

41 Moŋnoŋ gejatootoo ejemba moŋ gejatootoo gawoŋaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono gejatootoo ejembawaa tawaya buŋa qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solaŋa moŋ solaŋa koloojiwaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono ejemba solaŋaa tawaya buŋa qeŋ aowaa.

42 “Moŋnoŋ merabora koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ noo gowokona koloojiwaajoŋ ama

---

* **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23   * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25   * **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

apu sanjoŋa qambiawo newaatiwaajon mubaati, Anutunon mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Nanjon onjombuti, iyononon mono tawa mewuya.” Kian.

11

Jombaanon gowoko woi Jiisaswaanon kari.

Luuk 7.18-35

¹ Jiisasnon jenkooto qaaya kaan gowokouruta 12 onono tegoro goman ii mesaon toroqen Galili prowinswaa taon tosianon kema Buŋa qaa kuma onoma iikanon uugia kuun laligoro.

² Kamban kanon Jon Oomulu ejanon kapuare mirinon rama Kraistnon gawon kaen meroti, ii moma gowokowoita woi wasin orono Jiisaswaanon keni.

³ Kokaen qisin mubaatiwaajon wasin orono kema jeri, “Menqeeango eja kawaatiwaajon mambonin giinon ii koloojan me eja mon kangen kawaatiwaajon mambombona?”

⁴ Kaen qisin muri kokaen meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen ijori moba:

⁵*Jaagoo yononon jaagia uun iigi meendangoya yononon kana kema kagi manimbagiawo yononon solananigi gejaduu yononon qaa mogi koomugiti yononon gbilin waagi kamaanqeqeta yonoojon Oligaa Buŋa jen asariwe momakeju.

---

* 11:5: Ais 35.5-6; 61.1

⁶ Kaen kolooro iigi mombaa uutanon mende boliro gema nuwaati, iinon mono simbawonjowo kolooja.”

⁷ Kaen meleeno Jombaa gowoko yoronon keni Jiisasnon kanain Jombaa kania ejemba tuun yonoojon kokaen jen asariro, “Ono balon qararanjonkonjonon naama iibombaajon kenji? Haamonon bowo utugon metano wansan-wansan amakeji, ono eja iikaanja kaya iibombaajon kenji me?

⁸ Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajon me? Mobu, ejemba malekugia iimasiinjiyawo moumakejuti, iyononon mono kin yonoo jinjonon mirigianon laligoju. Ii balon qararanjonkonjonon qaago.

⁹ “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja mon iibombaajon me? Onanon, niinon kokaen injowee mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaanja unjuugun qaita mon kolooja.

¹⁰ *Iwaa kania ii wala eenanondeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemebaga.’

¹¹ “Qaa kaen ejato, niinon qaa hona mon kokaen injowee mobu: Embanonga merabora koloogiti, kuuya iyonoo batugianon Jonon mono kuuya unjuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Siwewaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa

---

* **11:10:** Mal 3.1

qabuŋaya mokolonkejuti, iyonoo batugianon ka-
maanqeqeta konoga iinon mono Jon uuguja.

12*“Jon Oomulu ejanon Buŋa qaa jero kambaŋ
iikanondeen kanain Siwewaa bentotonŋa geriawo
tuarenjen ama manja qeŋkejuto, kilen uulanawo
kema somariinkeja. Manja geregiawo qeŋkejuti,
iyononon mono bentoton ii iyanŋiaaŋon horon
buŋa qeŋ aonkeju.

13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana
qaanon ano gejatootoo ejemba kuuya yonoo Buju
Terenon oogi weenŋon laligon kounin Jonon
koloon honŋa asuganon inisaano.

14*Qaa koi moma analin anŋon kombombaajon
mojuti een, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonon
mono ii kolooja.

15 Mononon uugejiawo laligoji, iinon mono qaa
ii geja ama moma kotowa.

16 “Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono
naa iwoiwo so ama onombenaga? Yononon naa-
made kaanŋa kolooju. Yononon maaket sombenon
rama qaa jomo men tondu qama kokaen jenkeju,

17 ‘Nono rii gbawe men awelo uunin onŋo
mende orogi.

Nono jinŋen qanin onŋo mende saagi.’

18 “Iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu
ejanon kan nene sinŋi laligon wain apu mende
nero iwaajon jenkeju, ‘Ome mononon uutanon
kemero laligoja.’

19 “Siwe gomambaa Eja honanon kan nem-
banene nen korisoro ano iwaajon kokaen jenkeju,

---

* **11:12:** Luuk 16.16   * **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak
9.11-13

‘Mobu, iinon baonon newageen nene qozo-zononon neŋ wain apu suulan neŋ takis eja tiliqili-giawo ano bologa meme yoŋoo alagiaga laligoja.’ Anutuwaa momakooto koma gbilinkejuti, iyoŋoo nanamemengiaa hoŋanon mono momakooto-gianon sokonji, ii qendeemakeja.” Kian.

*Jiisasnon taon 3 yoŋoojon ‘Yei wosobiri!’ jero.
Luuk 10.12-15*

²⁰ Kawaa gematanon Jiisasnon kanain taon tosaana temboma onono. Taon tosaana iikanon angoletoya ku-usuŋawo seiseiya mero kolooroto, kilen uugia mende meleengi. Kawaaon ii temboma kokaen jen onono,

²¹ **“Oo Korazin toya, niinon onoojon ‘Yei!’ jen saajen ano Betsaida toya, onoojon kaanagadeen ‘Yei!’ jen saajen. Niinon yoŋoonon kema qaana jewe sasoniro angoletona ku-usuŋawo kolooroto, uugia kilen mende meleengi. Angoletoto ii waba gomanon Taia ano Saidon sitinon koloon-agati een, iyoŋonon mono kambaŋ koriga uugia meleembombaa kaisareya qendeema resa ano too arin saabuyaga.*

²² *“Saabuyagato, niinon kokaen injiowe mobu: Anutunon kanagen Korazin ano Betsaida yoŋoo qaagia jen tegon irona meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanon ii mono Taia ano Saidon iyoŋoo siimbobolo soya uugun mobuya.*

²³ **“Ano Kaperneam toya, Anutunon onon saanon metaama onono Siwe gomanon ubuyaga me qaago? Qaago totoon! Onon mono koomuwaa*

---

* **11:21:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4   * **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28

senjon gomanonj kemebuya. Niinonj yonoononj kema qaana jewe sostoniro angoletona kusunawo mewe kolooroto, uugia kilenj mende meleengi. Angoleta ii Sodom taononj koloonagati eenj, taonj iikanonj mono kambanj kokaamba kaanagadeenj toroqen nanaga.

²⁴ **“Nanagato, niinonj kokaenj injjowe mobu: Anutunonj kanagenj Kaperneam onoo qaagia jenj tegonj ironja meleeno siimbobolo mobuti, kambanj somata kanonj mono Sodom yonononj siimbobolo iikawaa soya uugunj mobuya.”* Kianj.

Lombogiawo onononj mono noononj kanj haamo mewu.

Luuk 10.21-22

²⁵ Kambanj kanonj Jiisasnonj qaa kokaenj jero, “Oo Amana, giinonj Buja qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyonoononj mesanjonato, ejemba iyangiaajonj moma kamaanj merabora kaanja poumapou laligojuti, ii mono iyonoononj injisaana moma asariju. Kawaajonj niinonj Siwe namowaa Ponja gii mepeseenj gonjenj.

²⁶ Oo Amana, gii geenjo kaenj koloowaatiwaa-jonj mona sokono awaa kolooro.

²⁷ **“Amananonj mono iwoi kuuya jenj kotoro noo buja kolooro. Amananonj Meriaa kania anodeenj moma yagoro monjonj ii mende moja. Kaanagadeenj Merianonj Amayaa kania moma yagoro monjonj ii mende moja. Kaanagadeenj monjonj Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeenj ii moja ano ejemba meweengonj*

---

* **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12   * **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15

oŋoma yoŋoojoŋ ii injsaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.

²⁸ “Gawoŋ meŋ uulombogiawo laligojuti, oŋo kuuya mono noonoŋ kagi uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mewu.

²⁹ *Noonoŋ qaqaŋ ii mono sawiŋgianoŋ ama aŋgowu ano niinoŋ nanamemena kuma oŋombe ii mono moma sororogoŋ laligowu. Niinoŋ uuna meŋ kamaaŋ ama gumbonjonjoŋ ejaga koloojenjiwaajoŋ mono saanoŋ uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mokoloowuya.

³⁰ Noonoŋ qaqaŋ meŋ aŋgogi sogianoŋ kolooja ano lombo oŋombe bosimbuti, iikanoŋ mono afaaŋa kolooja.” Kiaŋ.

12

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.

Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

¹ *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia injiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ borogianoŋ kuma negi.

² Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) toŋianoŋ ii iima Jiisas kokaen ijogi, “Moba, goo gowokouruganoŋ mono Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?”

³ *Kaen ijogi kokaen meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeŋe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia injiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgogi me qaago?”

---

* **11:29:** Jer 6.16   * **12:1:** Dut 23.25   * **12:3:** 1 Sml 21.1-6

⁴ *Iinon Anutuwaa opo sel jigonoj uma bered kowoga Anutuwaa jaasewanonj alatanonj anji raro esunanonj tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonj galenjonondeenj nenj laligogi. Iinonj ano iwaa kerasuru-urutanonj ii newubotiwaa songo eroto, ii kilenj negi.

⁵ *Kaanjadeenj jigo gawonj galenjononj Sabat kendononj jiwowonj jigonoj nama gawonj menj gawonj mewutiwaa songo uugunj kilenj qaagiawo mende koloonkeju. Qaa ii Kana qaanonj weengogi me qaago?

⁶ “Ii weengogi, kaenj mojento, niinonj kokaenj injjomanja: Koi nanji, iinonj mono jiwowonj jigo uugunj uuta kolooja.

⁷ *Buŋa Terewaa qaa monj kokaenj eja, “Niinonj siimolonj oowutiwaajonj qaagoto, batugianonj kiankomunj aowutiwaajonj mojenj.” Onjo qaa iikawaa kania mobuyagati eenj, ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono tondu mende jenj tegowuyaga.

⁸ “Ii kokaembaajonj jejenj: Siwe gomambaa Eja honanonj mono Sabat kendombaa Ponja kolooja.” Kianj.

*Jiisasnonj eja boria soorongoya menj qeangoro.
Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11*

⁹ Jiisasnonj gomanj ii mesaonj qamakooli mirigianonj uro.

¹⁰ Iikanonj eja boria soosoolia monj raro. Ejembanonj Jiisas qaa jakeyanonj ama mubombaaajonj

---

* **12:4:** Lew 24.9   * **12:5:** Janj 28.9-10   * **12:7:** Mat 9.13; Hoos 6.6

kokaen qisin mugu, “Eja Sabat kendonon meagon Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”

¹¹ *Qisin mugu kokaen meleeno, “Oŋoonoŋga moronon kokaen kolooja: Eja mombaanon lama motoonŋonon Sabat kendonon roŋnon kemebaati een, iinon ii mende meŋ hororo koubaa?”

¹² Ejawaa sewananon mono lamawaa sewana mamaga uuguji, mono ii romoŋgowu. Kawaa-joŋ Sabat kendonon gawon awaa meŋ kaananon Kana qaa mende uuguwoŋa.”

¹³ Kaen meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaen ijoro qetetereero wala anoti, iikawaa so awaa koloon boria alia kaana kolooro.

¹⁴ Kaen kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonkon) yoŋonon seleenŋen kema ajoa-joroo ama Jiisas nomaen ama qenin komuwaati-waa qaa jeŋ moŋgaŋgi. Kian.

Anutuwaa gawon meme eja tak-kootoya ii kokaen:

¹⁵ Jiisasnon qaagia ii iima koton iikanondeen gomaŋ ii mesaon moŋŋen keno. Keno mamaganon iwaa gematanon otaan kenŋi yoŋoo batugianon ji ejemba kuuya meŋ qeaŋŋon oŋono.

¹⁶ Ii meŋ qeaŋŋon oŋoma kania asuganon jewubotiwaajon kotakota qotogon oŋono.

¹⁷ Kaen kolooro Anutunon gejatootoo eja Aisaia sololooro qaa moŋ jeroti, iikanon mono hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaen jerota eja,

¹⁸ **“Iibu, koi mono noo gawon ejana kolooro ii meweŋŋon mube.*

---

* **12:11:** Luuk 14.5   * **12:18:** Ais 42.1-4

Niinonj wombo alana iwaajonj mobe kerana qeangoro uunanonj iwaajonj aisoonkejenj.

Niinonj Unjana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajonj wasiwe kemero iinonj qaa dindinagadeenjenj tegonkejeniwaa Buja qaaya inisaama jenj seiroya kantria kantria yonoononj kembaa.

¹⁹ Iinonj angowowo mende ama qaa tokoronkota mende gamakebaa.

Ejemba monononj iwaa qa otonja ii roonqeqe kananonj mende mobaa.

²⁰ Bowo ologogiti, iinonj ii mende qosombaa.*

Lambewaa wikyanonjenjenj kotonj sokoya kolooro bolanonjenjenj bobo amakeji, iinonj ii mende qebugowaa.

Gawonja kaenjenjenj ejembanonjenjenj qaa dindina otaawutiwaajonjenjenj manja qenjenjenj laligoro qaa iikanonjenjenj haamo ano otokorianjenjenj ambuyaa.

²¹ Kantria kantria yonononjenjenj mono iinonjenjenj ilaanjenjenj onombaatiwaajonjenjenj mamboma joronqoronjenjenj iwaa qatanonjenjenj ama laligowuyaa.” Kianjenjenj.

Jiisasnonjenjenj ome yonoo esungia uugunjenjenj qero kamaaja.

Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23

²² Omenonjenjenj eja monjenjenj qaamuunjenjenj menjenjenj muro jaaya gooro moto laligoroti, ii wama Jiisaswaanonjenjenj kagi. Jiisasnonjenjenj ii menjenjenj qeangoro omeya kouma keno neselana lolooro mombo qaa jenjenj uunjenjenj iiro.

---

* **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajonjenjenj jeja. Ejembanonjenjenj monjenjenj qenjenjenj jaabamagege ama mugimomalaarianonjenjenj jangonjenjenj qaomambaajonjenjenj anjenjenj, Jiisasnonjenjenj ii menjenjenj qeangowaa.

23 Uun iiro ejemba tuun kuuya yononon ii iima aarun jegi, “Eja koi kanon mono Deiwidwaa gbilia kolooja me?”

24 *Kaen jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon ii moma kokaen jegi, “Eja koi kanon mombaa ku-usunon qaagoto, omejiilan yonoo Pongia Iimolan iwaa esunon ome onotaankeja.”

25 Kaen jegito, Jiisasnon uuroromongogia modaboron kokaen injoro, “Kantri daen yonoo galenurugianon batugianon angowowo ama jumbuti, iyononon mono tiwilaan aogi kantrigianon bolin saoyagadeen koloon qeqelalan ewaa. Kaanagadeen siti me goman mombaa kanageso yononon batugianon angowowo ama jumbuti, iyononon mono galenkonkon gawongia men nambombaajon amamaawuya.

26 “Mobu, Satanon mono alia Satan mon otaanagati een, iyononon mono batugianon angowowo ama jumbuyaga. Kaen kolooro galenkonkon gawongia mewombaajon amamaagi ometotongianon mono nomaen nanaga?

27 “Mobu, niinon Iimolambaa esunon omejiilan konjoma onombenagati een, onoo alaurugianon mono morowaa esunon ii konjoma onombuyaga? Kawaaajon yononon mono qaagia

---

* **12:24:** Mat 9.34; 10.25

honja me qaagoti, ii gosinj jen tegowu.†

28 Ii jen tegowuto, Anutuwaa ku-usunonj noo boro susuna sololoooro omejiilanj onjotaankejenj eenj, Anutuwaa bentotononj mono onjoononj kan kuuja.

29 Monjonj eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeenj mende somonjgowaati eenj, iinonj mono nomaenj mirianonj uma qengama esuhinaya menaga? Waladeenj ii somonjgoro rarogo mono saanonj mirianonjga ilawoilaya kuuya tagonj menj kembaa. (Iikawaa so niinonj kaanagadeenj Satan somonjgonj gematanonj omeya onjotaankejenj.)

30 **“*Monjonj niwo mende laligoji, iinonj mono qetegonj nomakeja. Monjonj ejemba noo qanonj ajoroowutiwaajonj mende horonj onjomakeji, iinonj mono mendeema onjomakeja.

31 Kawaajonj niinonj qaa monj kokaenj injjomaŋa: Ejemba singisonjgo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunonj saanonj mesaonjkejato, monjonj Unja Toroya mepaegowaati, iikawaa singisonjgoya Anutunonj mono kambanj monjonj mende mesaowaa. Qaago totoonj!

32 **“*Monjonj Siwe gomambaa Eja honja mepaegonj qaa jewaati eenj, Anutunonj ii saanonj mesaowaato, monjonj Unja Toroya mepaegonj qaa iwoi jewaati, iwaa singisonjgoya

---

† **12:27:** Iyanggiaa sele galenjurugianonj Anutuwaa qata qama kilenj ome ii Iimolambaa esunjonj konjoma onjongi niinonj ii Anutuwaa ku-usunonj konjoma onjomakejenj. Ororonj mende nanjonjiwaajonj morononj honja ano morononj qaa qolonjmolonggoya otaankeja? Yonjonj me niinonj? * **12:30:** Maak 9.40 * **12:32:** Luuk 12.10

ii Anutunonj namononj laligowaatiwaa so me koomu gematanonj kanonj mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma koto-wu.

Luuk 6.43-45

³³ **“Gerewaa kania ii honja iima gosinj mojonj. Kawaajonj mono gere galenj kongi awaa kolooro honja awaa koloonkebaa me gere menj boligi honja bologa koloonkebaa.*

³⁴ **Eja uutanonj iwoi saa qenj eji, ii mono butanonj asuganonj jenkeja. Kawaajonj onjoangio qatowaa merauruta koloaju. Bologa kaanj koloonj mono nomaenj qaa awaa jewuyaga?*

³⁵ *Eja awaawaa uu kowianonj iwoi awaawaa morianja eji, iinonj mono awaa ii asuganondeen jenkeja. Eja bologaa uu kowianonj iwoi bologaa morianja eji, iinonj mono bologa ii asuganonj jenkeja.*

³⁶ *“Kaen jenkejato, niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Ejembanonj sonjo waleema qaa je omaya omaya jewuti, iyonononj mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kamanj somatanonj Anutuwaajonj jenj asarigi gosiwaa.*

³⁷ *Iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj mono qaa jega gosinj iikawaa so qaaga jenj tegoro solanjaniwaga me qaagawo koloonj lombo mokoloowaga. Kianj.*

---

* **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44   * **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45

Boi tosonianon angoletowaajon kaparanj koma welenji.

Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

³⁸ *Kamban kanon Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) ano Kana qaawaa boi tosonianon Jisaswaajon kokaen ijogi, “Boi, gii saanon angoletomon mena ii iibombaaajon mojon.”

³⁹ *Kaen ijogi kokaen meleema onono, “Ejemba kete namonon laligojuti, ii tuun somata bologa koloon serowilin amakeju. Yononon Anutuwaa aiweseyaajon kaparanj komakejuto, aiwese mon gejatootoo eja Joonawaanon mono koloodabororo. Anutunon aiwese morota mon mende ama onombaa.

⁴⁰ *Joonanon gomamboria karonj kowe osombaa (gajugaju) tomenanon laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen gomamboria karombaa so balon uutanon ewaa.

⁴¹ *“Joonanon Niiniwe ejemba batugianon kema Anutuwaa qaanon uugia kuuro moma iikanondeen uugia meleengito, mobu, niinon batugianon asugin nama Joonawaa nanamemenja uugun amakejen. Kaen amakejento, onjo kilen telambelan ama nomakeju. Kawaaajon Niiniwe ejembanon jenteegowaa kamban somatanon ejemba tuun somata koi nanjuti, onowo ororon koomunonga waama onoo koorongianon motoon nambu. Motoon nama Niiniwe yononon qaa kokaen onoo selegianon kuuwuya, ‘Onjo Siwe gomambaa Eja

* **12:38:** Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4;

Maak 8.12 * **12:40:** Jon 1.17 * **12:41:** Jon 3.5

honja telambelan ama mugi Anutunonj ironja meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yonononj kaenj jegi nanamemenjianonj onjoanγιαa kaniagia injisaanji gamugia mobuya.

⁴² * “Kaniagiaa kaisareya monj ii kokaenj: Anutunonj kerugenj momakooto uuta somata ii kinj Solomon muro Saut waagenja kantri mombaa kwiin embanonj Solomombaa momakootoya momambaajonj siinja moro. Siinja moma gomanj goraayanonja waama kana koriga tintinj kanj laligonj Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambanj kokaamba niinonj batugianonj koloonj nama Anutuwaanonj momakooto uuta menj kajenji, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilenj telambelan ama noma tompinj laligogi mende sokonja. Kawaajonj Anutunonj kanagenj ejemba korebore horonj onoma qaagia jenj tegowaatiwaajonj jaayanonj keubuti, kambanj iikanonj Saut kantriwaa kwiin emba iikanonj mono kaanagadeenj keubaa. Iinonj ejemba tuunj somata koi nanjuti, onowo ororonj koomunonja waama onjo kooronjianonj motoonj nambaa. Motoonj nama qaa kokaenj onjo selegianonj kuuwaa, ‘Onjo Jiisas telambelan ama mugi Anutunonj ironja meleema onono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinonj kaenj jero onononj siligia gosinj onjoanγιαajonj gamugia mobuya. Kianj.

*Ome yonononj eja uutanonj elembombaaajonj ka-
paranj konju.*

Luuk 11.24-26

---

* **12:42:** 1 Kinj 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

43 “Omenonj eja uutanonja kouma balon qararanjonkonjononj kema lanj liligonj laligonj haamo memambaaonj miri monjgama monj mende mokoloowaa.

44 Ii mende mokolonj mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaonj kaweti, iikanonj mono mombo eleemaŋa.’ Kaen jenj eleema miria usuma menjerenjgoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

45 “Kaenj mokolonj kema omejiilanj tosaŋa 7 unjumbaa. Omejiilanj 7 ii iyaŋa uugunj bologa totonj kolooju. Iinonj ii unjano kanj miri ii uma iikawaa uutanonj laligowuya. Kaenj kolooro eja iikawaa kania wala kilenjkilenj kolooroto, kanagenj boliqolidaborowaa. Ejemba tuunj somata bologa koi kete namononj laligojuti, onjoononj kaanagadeenj kaenj kolooowaa.” Kianj.

Jiisaswaa nemunjkouruta
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Jiisasonj toroqenj ejemba tuunj qaa injonj laligoro nemunjkoganonj kanj seleenjenj nama iwo qaa jewombaaonj mogi.

47 Mogi monjonj kokaenj ijoro, “Moba, goo nemunjkoganonj mono seleenjenj nama giwo qaa jewombaaonj moju.”

48 Qaa ii ijoroto, iwaajonj meleema kokaenj jero, “Noo nemuna ii morononj? Noo kouruna ii morononj?”

49 Kaen jenj boria gowokouruta yonjoononj baagenj boraama jero, “Iibu, noo nemuna ano kouruna honj mono koi.

⁵⁰ Daen yononon noo Siwe Man'naa uusiin'a ten komakejuti, kuuya iyononon mono noo nemuna ano naankouruna kolooju." Kian.

13

Qosomakororo ejavaa sareqaa.

Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

¹ Kamban iikanondeen Jiisasnon goman ii mesaon apu angon goraayanon kemen raro.

²*Raro ejemba tuunlembenon iwaanon kema ajoroogi wanonon uma raro. Raro ejemba tuun kuuya yononon angon goraayanon sakasinon ajoroogi.

³ Kaen ajoroogi sareqaa mamaga jen kokaen jero, "Mobu! Eja monon nene kota qosoma kororoomambaajon gawonon keno.

⁴ Kema qosoma kororooro kota tosonian kana goraayanon kemen kongi. Kemen kongi (warawen) koon'a koon'a kouma ii nedaborogi.

⁵ "Kota tosonian jamo kowonjinon kemen kongi. Kemen koma kanon namo mamaga mende mokoloogi. Namu dusiita qaa erotiwaajon kuragagia uulan'awo kougi.

⁶ Kougiito, weenon kouma injiima jen koton onono tiigia qaagotiwaajon soolin gororongogi.

⁷ "Kota tosonian kumuntiri waayawonon kemen kongi. Kemen kongi iikanon kouma qen turun bibiloko men onongi.

⁸ Kaen jangon qaonoto, kota tosonian namo awaanon kemen kongi. Kemen koma tosaan'a

---

* **13:2:** Luuk 5.1-3

kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloonj seigi.

⁹ Monnon ugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnonj naambaajonj sareqaa jero.

Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

¹⁰ Kaenj jero gowokourutanonj kanj Jiisas kokaenj qisinj mugi, “Gii mono naambaajonj ejemba yonoo qaa jemanjenj sareqaanonj ama jenkejanj?”

¹¹ Qisinj mugi kokaenj meleema injjoro, “Ii kokaembaajonj: Siwewaa bentotononj keuma laligowonjatiwaa qaa aasangoya ii onj asuganonj injjowe moma kotojuto, iyonoononj ii kaenj qaago.

¹² **“Kawaa kania ii kokaenj: Monnonj momakootoyawo laligoji, Anutunonj mono ii toroqenj muro koma gbilinj morianawo laligowaato, monnonj momakootoya qaa laligoji, Anutunonj mono momoya melaa eji, ii kaanagadeenj qetegonj wambaa.*

¹³ *“Ejemba yonoo qaa jemanjenj kokaembaajonj sareqaanonj ama jenkejenj: Yonononj iyanjgiaa jaagianonj iwoi iimago kania kilenj mende iima kotowuya. Iyanjgiaa gejagianonj qaa tororo momago kania kilenj mende moma asariwuya.*

¹⁴ **Gejatootoo eja Aisaianonj waladeenj qaa monj jenj ooroti, iikanonj ejemba kaanja yonoojonj honawo koloonjkeja. Qaa ii kokaenj,*

‘Qaa moma bimbimgonjgo kania kilenj mende moma asariwuya.

---

* **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26

* **13:14:** Ais 6.9-10

Iwoi iima bimbimgonḡo kania kileḡ mende iima kotowuya.

¹⁵ Ejemba tuḡ somata koi yoḡoo uugianḡ mono kotakota gojoma eja.

Gejagianḡ qaa moma bimbimgonḡo jaagia komujulaan laligoju.

Kaen mende ambuyagati een, mono jaagianḡ iwoi iima kotonḡ gejagianḡ qaa moma uugianḡ kania moma asariḡ uugia meleenḡi niinḡ ii saanḡ meḡ qeanḡon onombenaga.'

¹⁶ *“Qaa kaen ejato, onoo jaagianḡ iwoi iima kotojiwaaḡon mono simbawonawo kolooju. Gejagianḡ qaa moma kotojiwaaḡon mono simbawonawo kolooju.

¹⁷ Niinḡ qaa hona toonḡ monḡ kokaen inijomana: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaanḡon ejemba solana mamaganḡon onḡo iwoi koi iijuti, ii iibombaajon awelegon laligogito, ii mende iigi. Onḡo qaa koi mojuḡi, yoḡononḡ ii mobombaajon uuqeeanḡo somata moma laligogito, ii mende mogi. Kian.

Jiisasnon sareqaawaa kania jero.

Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

¹⁸ “Qosomakororo ejaawaa sareqaa jejenḡ, iikawaa kania ii mono geja ama mobu.

¹⁹ Nene kota qosoma kororooro kana goraayanḡon kemenḡ konoti, ii kokaen: Monḡon bentotombaa Buḡa qaaya moma kania mende moma asariro Kilenaa Toyanon kanḡ uutanḡon kota komogiti, ii qetegowaa.

---

* **13:16:** Luuk 10.23-24

20 Nene kota qosono jamo kowonjinonj kemenj konoti, ii ejemba sareya monj. Yonononj Buᅇa qaa moma ii iikanondeenj uuqeeanjo qaganonj moma anjonj komakeju.

21 “Kaenj amakejuto, uugianonj tiita mende enj onombaato, kambanj torodaamongadeenj nama kotiinj laligowuya. Buᅇa qaawaajonj ama kakasililinj me sisiwerowero kolooro kambanj iikanondeenj mono tama unjuwaa.

22 Nene kota qosono kumuntiri waayawononj kemenj konjiti, ii kokaenj: Yonononj Buᅇa qaa mogi uugianonj kemejato, balononj laaligowaa majakakaya ano monenj hina memewaa uugereya koloonj bimoonj onomakeja. Qabunagiawo koloowombaaajonj koposonjgogi siinj kombombanja bologa tosianonj kaanagadeenj uugianonj dungunj Buᅇa qaa bibiloko menj munjeja. Kaenj kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

23 “Nene kota namo awaanonj qosono kemenj konjiti, ii ejemba koi kaanja: Yonononj Buᅇa qaa geja ama moma moma asarinj pondanj nama hongia mokolonjeju. Tosianonj qaa je motonjononga kota 30 mokolonjeju. Tosianonj hongia 60, tosianonj qaa kota motomotoonj yonoo hongia 100 menj seinj mokolonjeju.” Kianj.

Qinqiliwaa sareqaa

24 Jiisasnonj sareqaa monj kokaenj jero, “Siwe-waa bentotonjaa kania ii eja kokaanja so ama jemaña. Iinonj gawonjononj kema nene kota awaa qosoma kororooro.

²⁵ Qosoma kororooroto, gomantiinanon egi kanon kere ejanon kan wiit dumun batugianon kanon qinqiliwaa kota qosoma kororoon mesaon keno.

²⁶ Wiit dumun kotanon juma waama uma hona asugiroti, kambañ iikanon qinqilinon kaanagadeen asuganon asugiro.

²⁷ “Asuganon asugiro welenqeaturutanon ii iima gawon toyaanon kan kokaen ijogi, ‘Somatanana, gawonganon nene kota awaa qosoma kororona me qaago? Qinqiliwaa kota ii mono daanjaya iikanon asugija?’

²⁸ “Kaen ijogi kokaen injjoro, ‘Kere ejanon ii qosoma korororo.’ Kaen injjoro welenqee yononon kokaen jegi, ‘Nono saanon kema qinqili ii qonjoma men kululuwonatiwaajon mojan me qaago?’

²⁹ Kaen jegito, kokaen injjoro, ‘Qaago! Ono qinqili qonjoma men kululuun iikanon dumun tosaana ii kaanagadeen qonjombubo.

³⁰ “Mono mesaogi motoon somariin hona memeyaa kambaña kan kuuro niinon kambañ iikanon dumun kunjun ejemba ii kokaen injjomaña: Mono wala qinqili men kululuun angi jewaatiwaajon boranjon kasanon somongowu. Ii somongongo mono wiit dumun hona ii men kululuun men kan noo kowi mirinon ambu.” ’
Kian.

Nejon kotaa sareqaa

Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19

³¹ Jiisanon sareqaa mon kokaen toroqen injjoro, “Siwewaa bentotona ii kokaen: Eja

monnon nejon kota men anaa gawon namoyanon kema ano.

³² Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyonoo kamaanqeqetagia koloojato, juma waama logoya kuuya unjuugun somariin gere koloowaa. Kaen koloon nano kanakeewambaa koono koono kouma haigia gere iikawaa bori-anon amakeju.” Kian.

Yiistwaa sareqaa

Luuk 13.20-21

³³ Jiisasnon dunanon mombo sareqaa mon kokaen jero: “Siwewaa bentotoŋa ii yiist me flaua men somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba monnon bered oomanjen yiist men flaua konde karoon kanon mindirin melenqeleen ama kema raro korebore somariiro.” Kian.

Jiisasnon nomaembaajon sareqaaya qaaya jero?

Maak 4.33-34

³⁴ Jiisasnon qaa kuuya ii kanageso yonoojon sareqaanon jero. Sareqaaya qaa kaen qaa mon mende injoro.

³⁵ *Kaen kolooro Anutunon gejatootoo eja mon sololoo qaa mon jeroti, iikanon honawo kolooro. Iinon qaa ii kokaen jero eja,

“Noo buunanon mono afaangoro sareqaaya qaaya jemaŋa.

Anutunon namo mokoloo asugiroti, kamban iikanondeen qaa aasangoyanon ero laligon kouninji, niinon mono qaa ii asuganon jen inisaamaŋa.” Kian.

---

* 13:35: Ond 78.2

Qinqiliwaa sareqaawaa kania

³⁶ Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ ejemba tuuŋ somata oŋomesaŋ miri uutaŋoŋ uro. Uro gowokourutaŋoŋ iwaanŋoŋ kaŋ kokaenŋ qisiŋ muŋ ijogi, “Qinqili nene gawonoŋ asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeŋ asariŋ nonomba.”

³⁷ Kaenŋ ijogi kokaenŋ meleema injoro, “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono nene kota awaa awaa qosoma kororoŋkeja.

³⁸ Nene gawoŋ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa ii bentotombaa meraboraana oŋooŋoŋ jejeŋ ano qinqili ii eja bologaa meraboraana yoŋooŋoŋ jejeŋ.

³⁹ Kerenŋoŋ ii qosoma kororoŋroti, ii Kilenaa Toyaaŋoŋ jejeŋ. Dumuŋ kuŋkuŋ kambaŋa ii namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii Siwe gajoba yoŋooŋoŋ jejeŋ.

⁴⁰ “Qinqili meŋ kululuuŋ gerenŋoŋ anŋi jewaati, iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somataŋoŋ koloowaa.

⁴¹ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono gajobauruta wasiŋ oŋono kaŋ qaa arenŋ bologa Kraistwaa bentotoŋ uutaŋoŋ siŋgiŋoŋgo ambombaajonŋ kondooŋkeji, ii qewagoŋ mindiŋgowu ano ejemba jeulalaŋa kuuya ii kululuuŋ oŋombuya.*

⁴² “Kaenŋ mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagonŋ oŋoŋgi gere tombo tanururuŋ jeŋ eji, iikanonŋ

---

* **13:41:** Qaa arenŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yawenŋ) gawoŋ momo, komyunist, maslim ano momo arenŋ tosaŋa ii ejemba somoŋgoŋ oŋoŋgi osigi laaligogianoŋ bolinŋ soonkeji, gajoba yoŋonoŋ mono ii kuuya qewagoŋ mindiŋgowuya.

kembuya. Iikanonj kemebuti, iyonononj mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.

⁴³ Kambanj iikanonj ejemba solanja yonononj mono ween kaanja koloonj Mangiaa bentotonj uutanonj asarinj laligonj ubuya. Monononj uugejiawo laligoji, iinonj mono qaa ii geja ama moma kotowa. Kianj.

Maa suanj mesamesanjojyaa sareqaa

⁴⁴ “Siwewaa bentotonja ii maa damandanj sewanja uuta iikawaa so kokaenj kolooja: Ii gawononj mesanjoji ero eja monononj ii mokoloonj anjalij anjonj koma mombo namononj mesanoro. Mesanjonj iikawaajonj aisoonj kema esuhinaya kuuya sewanja mewutiwaajonj ano monej karo iikanonj gawonj balonj ii sewanja mero.” Kianj.

Soronj kotaa sareqaa

⁴⁵ “Siwewaa bentotonja ii stua ejawaa so ama sareqaa monj kokaenj jemaña: Iinonj soronj kota monjgama laligoro.

⁴⁶ Monjgama laligonj soronj kota motoonjo sewanja somata ii mokoloonj kema esuhinaya kuuya sewanja mewutiwaajonj ano monej karo iikanonj soronj kota ii sewanja mero.” Kianj.

Misa hoorowaa sareqaa

⁴⁷ “Siwewaa bentotonja ii misawaa so ama sareqaa monj kokaenj jemaña: Ii apu anjononj giligi kemero sora tanigia kania kania kemegi onoma menj kululuuro.

⁴⁸ Menj kululuuro saa qero ejembanonj ii horogi goraayanonj kouro kamaanj rama sora awaa gosinj

kondenon men kululuugito, soro bologa ii giligi keno.

⁴⁹ Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa somatanon koloowaa. Siwe gajoba yoŋonon kan ejemba bologa ii solana yoŋoononga gosin onombu.

⁵⁰ Gosin onoma ejemba bologa ii giligi gere tombo tanururun jen eji, iikanon kemebuya. Kanon kemebuti, iyoŋonon mono saama gigilaan gobugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

Qaa kota walaga ano gbilia

⁵¹ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron kokaen qisin onono, “Qaa kuuya jejeni, ii moma asariju me qaago?” Qisin onono meleema “Oon!” ijogi.

⁵² “Oon!” ijogi kokaen injoro, “Miri toy-anon miriaa kowianonga hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja. Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa gowok-ouruta koloogiti, iyoŋonon mono kaanagadeen uugiaa kowianonga qaa akadamugiawo dongoga ano qaa awaa soro walaga unjuma jenkeju.” Kian.

Nazaret yoŋonon Jiisas gema qegi.

Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

⁵³ Jiisasnon sareqaa ii jedaboron goman balon ii mesaon keno.

⁵⁴ Kema nensoomari taonanon keuma qa-makooli mirigianon uma Buŋa qaa kuma onono. Kuma onono aarun waliŋon kokaen jegi, “Yei, gejajuju! Iinon momakooto koi ano angoletu kusunawo ii mono daen kaya meja?

⁵⁵ Eja koi mono goman kokawaa motonqeqe ejawaa meriaga. Nemunaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef, Saimon ano Juuda. Ii saanon mojon.

⁵⁶ Naanurutanon kuuya batunananon koi laligoju. Kawaajon iwoi kuuya koi mono daenƙaya men kan anja?”

⁵⁷ *Nazaret yononon kaen jegi uugianon boliro iikanon osigi. Osigito, Jiisasnon kokaen injoro, “Gejatootoo eja ii iyanaa taanon ano iyanaa mirinon jejewili ama munkejuto, goman tosianon iikaana qaago.”

⁵⁸ Kaen injoro momalaarigianon mende kolooro yangisengiaajon ama angoletu kusunawo ii iikanon mamaga mende mero. Kian.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.

Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

¹ Kamban kanon balon bakayaa (Galili prowinswaa) kin Herod iinon Jiisaswaa bujuya moro.

² Ii moma welenqeqeuruta ii kokaen injoro, “Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinon mono koomunonga waama gawon mero angoletu kusunawo koloonkeju.” Majakaka moma kaen injoro.

³ *Ii kokaembaajona jero: Herodnon koga Filipwaa embia Herodias olon mero Jon Oomulu ejanon kin jen muro opotoro wasin onono kema Jon men somonjon kapuare mirinon ongi.

---

* **13:57:** Jon 4.44   * **14:3:** Luuk 3.19-20

4 *Jonon Herodwajaan qaa kokaen jero, “Gii qamboga men laligon Kana qaa uugujan.”

5 Kaen jero Herodnon Jon qegi komuwaati-waa moroto, kanageso yononon Jombaajon mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawajaan kanageso yonoojon toroko moro.

6 Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambananon karo somataurutanon ajoronon rafi Herodiaswaa boratanon yonoo jaagianon danis ano Herodnon iikawaa iimasiina mamaga moro.

7 Kawaajon emba saran iikanon naa iwoiwaa-jon qisinaga, kinonon ii togon mumambaajon qaa somonjon qaaya ii jojopan qanonon jen kotiuro.

8 Kaen jen kotiuro nemunanon emba saran ii kuun muro kokaen ijoro, “Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya koton wana kondenon ama men kan nomba.”

9 Kaen ijoro kimbaa uutanon kobooro wosobiri moroto, jojopan qaaya jero somataurutanon ii mogiti, iyonoo jaagianon kamaan qewabotiwaa-jon ama Jombaa wana mubutiwaaajon jen kotooro.

10 Kaen jen koton opotoroya mon wasin jero, “Gii mono kapuare mirinon kema Jombaa aroya koton wana men kawa.”

11 Kaen jero Jombaa wana kondenon ama men kan emba saran ii muro men kema nemuna muro.

12 Jombaa gowokourutanon iikawaa bujuya moma kema qamoya men qasiriwaa jamo kobaanon ama ron kongi. Ron koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kian.

---

* 14:4: Lew 18.16; 20.21

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene unuagiŋo.

Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

¹³ Jiisasnoŋ Jombaa sunduya moma gomaŋ ii mesaŋ waŋgoŋoŋ uma baloŋ gbameŋa moŋnoŋ iyaŋgiodeeŋ laligowombaajoŋ keŋgi. Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma taŋ ano gomaŋgia mesaŋ Jiisaswaa gematanŋ otaŋ baloŋ kana keŋgi.

¹⁴ Keŋgi Jiisasnoŋ waŋgoŋoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ somata injiima yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma batugianŋ ji injiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

¹⁵ Kaeŋ ama laligoro mare kolooro gowokourutanŋ Jiisaswaanŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono baloŋ gbameŋa kokanoŋ laligoŋiŋ weeŋ jaaya teŋoŋ kememambaajoŋ anja. Kawaaŋoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋa gomaŋa kanoŋ kema nembanenegia sewaaŋa meŋ newu.”

¹⁶ Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ injiŋoro, “Yoŋonoŋ saanoŋ kokanoŋ rabu. Oŋonoŋ mono oŋoŋgio ii nene unuagiwu.”

¹⁷ Kaeŋ injiŋoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaŋ meŋ laligojoŋ.”

¹⁸ Kaeŋ jegi injiŋoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”

¹⁹ Kaeŋ injiŋoŋ ejemba tuuŋ somata ii jiŋiro lolonoŋ kamaaŋ rabutiwaaŋoŋ jeŋ kotoŋ oŋono ragi. Ragi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenŋoŋ uuro uro kotueŋoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema oŋoŋgi.

²⁰ Mendeema oŋoŋgi ejemba korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia rere-

mona mesaogiti, ii gowoko yononon menj kululu-ugi konde 12 kanon kemen saa qero.

²¹ Eja bered negiti, iyonoo janngogia ii 5,000. Emba merabora yonoo janngogia ii mende meg. Kian.

Jiisanon apu angon qaganon riin riin keno.

Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

²² Negi tegoro Jiisanon iikanondeen gowokouruta jen koton onoma kokaen jero, “Ono mono wanonon uma waladeen apu angon koton leegen kumbu. Niinon saanon kamba biiwianon ejemba tuun koi onoombe kenngigo kamaa.”

²³ Kaen jen ejemba onoono kenngi baananon uma anodeen laligon qama kooliro. Qama koolin laligoro mare kolooro baananon yanabuju raro.

²⁴ Raro wanngonianon apu angon biiwianon koriganon keno haamonon kenngiti, iikaan baagennga qen karo sirinon wanngo kuun giliro keqelan kema karo.

²⁵ Kaen ano goman aworango (3-6 kilok) iikanondeen Jiisanon apu angon qaganon riin riin gowokouruta yonoonon karo.

²⁶ Kan apu angon qaganon riin riin karo gowokourutanon ii iima aarun toroko moma jenenngia ororo “Kowe Songorinon kaja,” jen sombugia moma qama qa gigilaagi.

²⁷ Qama qa gigilaagito, Jiisanon iikanondeen qaa jen kokaen injoro, “Alauruna, mono qaqaabunabunagiawo satiin laligowu. Neeno kaen. Toroko mende mobu.”

²⁸ Kaen injoro moma Piitonon meleema kokaen ijoro, “Giinon Ponnga koloojanj een, mono

saanon jena niinon apu qaganon riin riin goonon kamaŋa.”

²⁹ Jiisasnon ii moma “Saanon kawa,” ijoro. Kaen ijoro Piitonon wanŋo mesaon apu anŋon qaganon riin riin kanain Jiisaswaanon keno.

³⁰ Kanain kenoto, haamonon mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jenenŋa ororo kanain apu uutanon kemen kokaen qaro, “Poŋ, mono ilaan nomba!”

³¹ Qaro Jiisasnon iikanondeen boria boraama Piitowaa borianon meŋ kokaen ijoro, “Moma-laariga ii melaada. Mono naambaajon uuwoi anjan?”

³² Kaen ijon ilaan muro wanŋonon uri haamonon goron qero sirinon non qero.

³³ Non qero eja wanŋonon ragiti, iyononon waeya meŋ mepeseen muŋ kokaen jegi, “Onanon, gii Anutuwaa meriaga.” Kian.

Jiisasnon Genesaret laligon meŋqeaŋgo gawon mero.

Maak 6.53-56

³⁴ Apu anŋon koton leegen Genesaret gomanon keuma wanŋo mesaon sakasinon kemegi.

³⁵ Sakasinon kemegi goman iikawaa ejembaya Jiisas moma koton mug. Moma koton muŋ qaa anŋi goman kuuya kosianon ragiti, iikanon keno bujuya moma ji ejemba kuuya unuama Jiisaswaanon kagi.

³⁶ Kan nama Jiisaswaa maleku susuyanon oosiriwombaajon welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya iyononon mono qeaŋgodaborogi. Kian.

15

Ambosakon yononon qaa kuma soogi.

Maak 7.1-13

¹ Kawaa gematanon Farisii (Kana qaawaa ka-paranjonkon) ano Kana qaawaa boi tosonianon Jerusalem sitinonja Jiisaswaanon kan kokaen qisin mugi,

² “Goo gowokouruganon mono naambaajon kana ugunj ambosakonurunana yonoonon sili mende otaaju? Yononon mono borogia songbama hamo mende qen kilen kanain nembanene neju?”

³ Kaen qisin mugi kokaen injoro, “Onoangio mono naambaajon ambosakonana yonoonon sili otaawombaajon kana ugunj Anutuwaanon jopon qaa qenjeju?”

⁴ *Kawaa qaaya monj ii kokaen: Anutunon kokaen jen kotoro, ‘Nemunj manja mono goda qen oromakeba,’ ano ‘Monjon manja me nemunja qasuaan orombaati, ii mono qegi komuwa.’

⁵ “Kaen jen kotoroto, onjo qaa ii ugunj kokaen jenjeju, ‘Monjon manjaajon me nemunjaajon kokaen jewaa: Wosona mojen. Noo nanjonanjo iwoina bunja qen aonaga, ii mono Anutuwaa mamatewoo nandumbaajon gosinj ambeta eja. Monjon kaen jen manja me nemunja goda qen mubaatiwaa so mende kolooja.’

⁶ “Kaen jen siligia walagaajon ama Anutuwaa jojopon qaaya itagogi omaya koloon janjon qao-makeja. Ii mende sokonja.

---

* 15:4: Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9

⁷ Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Aisaianon onoo kaniagia tororo waladeen injisaama kokaen jerota eja,

⁸ *Ejemba tuun koi kanon mono je buugianon awaagadeen goda qen nomakejuto, uugianon mono telambelan ama noma mongen koriganon angi eja.

⁹ “Kaen ero noo waena een toontoon men mepeseen nomakeju. Kana qaa kuma onombonjen kitianon ejemba yonoo jenkootogia ii gisomaso ama melokanjinkeju.”’ Kaen meleema onono.

Eja uuta ii nomaen tilooja?

Maak 7.14-23

¹⁰ Jiisasnon ejemba tuun mombo onoono kagi kokaen injoro, “Ono mono qaa koi geja ama moma asariwu.

¹¹ Ejanon iwoi nero uutanon kemenkeji, iikanon mende tiloon munkejato, iyanjaa wombotanonga qaa kouma kamaankeji, iikanon mono tiloon munkeja.”

¹² Kaen injoro gowokourutanon kan kokaen qisigi, “Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon qaa ii mogi unuro uugianon boliji, ii mojan me qaago?”

¹³ Qisigi kokaen meleeno, “Niinon waro kuuya noo Siwe Mannanon mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomaņa.

¹⁴ *Kilen, ii mono onomesaowu. Yononon ‘Ejemba jaagoo unuambonņa,’ jenkejuto, iyangiaa jaagianon mono gooja. Jaagoo monnon jaagoo

* **15:8:** Ais 29.13   * **15:14:** Luuk 6.39

alia mon̄ borianon̄ men̄ wambaati een̄, iyoronon̄ mono motoon̄ ron̄on̄ kemen̄ uruwaa.”

¹⁵ Kaen̄ meleeno Piitonon̄ ijoro, “Sareqaa iikawaa kania mono jen̄ asarina mobon̄.”

¹⁶ Kaen̄ ijoro Jiisasnon̄ jero, “Oo alauruna, on̄o kaan̄agadeen̄ toroqen̄ momogia awaa mende kolooja me?

¹⁷ Ejanon̄ iwoi kuuya nero uutanon̄ kemen̄keji, ii korojon̄anon̄ kemen̄ seleengen̄ kamaan̄keja. Ii moma kotoju me qaago?

¹⁸ *¹⁸ “Ti kamaan̄kejato, qaa uu konon̄anon̄ga kouma buutanon̄ga kamaan̄keji, iikanon̄ mono tiloon̄ mun̄keja.

¹⁹ Ejemba uu konon̄gianon̄ga iwoi koi kaan̄a koloon̄ koumakeja: Qaa bologa romon̄gon̄ owen̄ jen̄an̄ men̄ ejemba un̄ugi komuwutiwaajon̄ momakeju. Olon̄kalu ama serowilin̄ ambombaajon̄ momakeju. Iwoi yon̄goro mewombaajon̄ momakeju. Jenon̄kuukuu qaa qolon̄molon̄goya jewombaaajon̄ momakeju. Gemageqe qaa jen̄ Anutu mepaegowombaajon̄ momakeju.

²⁰ Iwoi kaan̄anon̄ mono ejemba tiloon̄ on̄omakejato, borogia mende songbama nembanene nen̄kejuti, iikanon̄ eja mon̄ mende tiloon̄keja.” Kian̄.

Keinan emba mon̄on̄ kaparan̄ koma qama kooliro.

Maak 7.24-30

²¹ Jiisasnon̄ Genesaret goman̄ mesaon̄ siti qagara Taia ano Saidon̄ yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanon̄ keno.

---

* **15:18:** Mat 12.34

22 Keno Keinan emba, balonj iikawaa toya monjonj kanj Jiisas welema kokaen qama ijoro, “Ponj, Deiwidwaa gbili, mono kiankomunj nomba! Omenonj borana kokojinjinj ama muro siimbobolo somata momakeja.”

23 Qama ijoroto, Jiisasnonj qaa monj mende meleeno. Kaenj kolooro gowokourutanonj kanj kokaen kuunj munj ijogi, “Emba ii saama qama kananananonj kajiwaajonj mono ilaanj muna kamba.”

24 Kaenj ijogi meleeno, “Amananonj Israel kan-agesowaa lama soosooya iikayadeen hamo qen onjomambaajonj ama wasin nonota kajej.”

25 Kaenj meleeno emba iikanonj kosianonj kanj siminj kuma munj ijoro, “Ponj, mono ilaanj nomba!”

26 Kaenj ijoroto, Jiisasnonj kokaen meleema muro, “Qaago, merabora yonoo mirigianonja bered menj kasu ononinj mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana onoo qagia kasu qamakejonj. Niinonj waladeen Juuda ejemba ilaan onombe kantri tosaanja onononj mono kasu kaanja mamboma laligowu.”

27 Meleema muroto, embanonj ijoro, “Ponj, ii saanonj mojento, kasu meria yonononj mono kaanagadeen togiaa nene dunnonja nene reemonja kamaaro nenkeju.”

28 Kaenj ijoro Jiisasnonj kokaen ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajonj welema nonjanjwaa honja mono koloowaa.” Kaenj ijoro moma boratanonj aua iikanondeen qeangoro. Kianj.

Jiisasnoŋ ji ejemba seiseiya mero qeaŋgogi.

²⁹ Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaŋ kaŋ Galili apu aŋgombaa goraayanŋ kouma baananoŋ uma kamaan raro.

³⁰ Raro ejemba tuunlembeyanoŋ iwaanŋ kaŋ ejemba koi kaan̄a unuangi: Lokoŋ ano ejemba jaagia googa, tosaan̄a kana borogia eraqeerangoya, tosaan̄a qaamuun̄ ano tosaan̄a ji mamaga injiro laligogiti, ii unuama Jiisaswaa kana banŋ onoon̄gi meŋ qeaŋgoŋ onono.

³¹ Meŋ qeaŋgoŋ onono qaamuun̄ ejemba yoŋonoŋ qaa jegi kana borogia eraqeerangoya yoŋonoŋ qeaŋgoŋ dingogi lokoŋ yoŋonoŋ kana riin̄ kema kagi jaagia doongoya yoŋonoŋ jaa uun̄ iigi ejemba tuun̄ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kian̄.

Jiisasnoŋ eja 4,000 nene unuagiŋo.

Maak 8.1-10

³² Jiisasnoŋ gowokouruta onono iwaanŋ kagi kokaen̄ injiro, “Niinoŋ ejemba tuunleembe somata koi yoŋoon̄ woŋona mojen̄. Yoŋonoŋ noonŋ kaŋ ween̄ karon̄ laliŋŋ waagi nenegia qaondabororo iijen̄. Kananŋ kema laliŋŋ batuyanŋ jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajŋ ii een̄ wasiŋ onomambaajŋ togojen̄. Kawaajŋ ii nene unuagimambaajŋ mojen̄.”

³³ Kaen̄ injiro gowokourutanoŋ meleema kokaen̄ ijogi, “Balŋ qararan̄kon̄kon̄anoŋ kokanoŋ nononoŋ mono daen̄kayaga nembanene mamaga mokolon̄ ejemba tuunleembe koi unuagiwonaga?”

³⁴ Ii moma Jiisasnoŋ kokaen qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 ano sora melaa tosaŋa raja,” jen ijogi.

³⁵ Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋleembe ii namonoŋ kemen rabutiwaajoŋ jen kotoŋ oŋono kemen ragi.

³⁶ Kemen ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama kooliŋ dangisen jen motoŋ gowokouruta oŋono yoŋonoŋ ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ oŋoŋgi.

³⁷ Toto qeŋ oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanoŋ meŋ kululuugi saa qero.

³⁸ Eja nene negiti, yoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi.

³⁹ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋleembe oŋoono keŋgi iyaŋa waŋgonoŋ uma Magadan gomanonŋ keno. Kiaŋ.

16

Boi tosiانوŋ angoletو iibombaaŋoŋ kaparanŋ koŋgi.

Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

¹ *Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparanŋkoŋkoŋ) tosiانوŋ Jiisaswaanonŋ kaŋ qaawaa timbinonŋ horowaatiwaajoŋ anŋobato meŋ muŋ kokaen qisigi, “Mono jena Siwenonŋa angoletو mon asugiro iiboŋa.”

² Kaen qisigi kokaen meleeno, “Oŋo ween kememambaaŋoŋ ano iikanonŋ kokaen jenkeju,

---

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16

‘Sombinon ososaajiwaajon woran ween awaa koloowaa.’

³ “Kaanagadeen umugawodeen kokaen jenkeju, ‘Sombinon ososaaro koosunon totowijiwaajon mono kon musu giliwaa.’ Kaen kaen jen sombimbaa tania iima kon weembaa kania saanon gosinkejuto, kamban laligojoni, iikawaa aiweseya gosiwombaajon mende moju. Ii mende sokonja.

⁴ *Ejemba tuun bologa namonon laligon olonkalu amakejuti, iyononon Anutuwaa aiweseya asugiwaatiwaajon kaparan komakejuto, Anutunon gejatootoo eja Joonawaa aiweseya onondabororo aiwese tosia mende toroqen qendeema onombaa.” Kaen meleema onomesaon mongen keno. Kian.

Farisii ano Sadusii yononon wosokondun kaanja koloju.

Maak 8.14-21

⁵ Jiisasnon gowokouruta yonowo apu angon koton leegen keuma samon mewombaajon dudu-ugiti, ii iigi.

⁶ *Ii iigi Jiisasnon kokaen injoro, “Ono Farisii ano Sadusii paati woi yonoo wosokondungia ano riki sombangia iikawaajon mono galengia men laligowu. Ii awaagadeen mende gosin gema qegi yononon mono yiist kaanja somariin men bolin onombuya.”

⁷ Injoro qaa gemata ii mende moma asarin batugianon kokaen amin mogi, “Nono bered mende men kajon. Kawaajon jeja me nomaen?”

---

* **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29   * **16:6:** Luuk 12.1

⁸ Ii aminj mogi gejianonj kemero kokaen injjoro, “Oo onjo momalaarigia melaada, naambaajonj ‘Bered mende mejonj,’ jenj onjoangia aminj moju?”

⁹ *Noo kaniaana ii naambaajonj mende moma kotoju? Niinonj bered 5 ii 5,000 yonjoonj motowe iikawaa kitia menj kululuugi konde dawinonj kemenj saa qero? Ii duduuju me qaago?

¹⁰ * “Kaanagadeen bered 7 ii 4,000 yonjoonj motowe iikawaa kitia menj kululuugi konde dawinonj kemenj saa qero? Ii duduuju me qaago?”

¹¹ Nii beredwaajonj qaa mende jejenj, ii nomaen ama mende moma kotoju? Niinonj beredwaajonj qaagoto, Farisii ano Sadusii paati yonjo wosokondungia ano riki sombangia gosinj gema qewutiwaajonj jejenj.”

¹² Kaen injjoro iikanondeen qaayaa kania kokaen moma asarigi, “Ahaa! Flaua menj somasomarii yiistwaa galen menj aowombaajonj mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati yonjoononj qaa melokanjinj gema qewombaajonj jeja.” Kianj.

Piitononj Jiisaswaa kania jokolooro.

Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

¹³ Jiisasnonj Sisaria Filipai taombaa kosianonj kema kanonj gowokouruta kokaen qisinj onono, “Ejembanonj Siwe gomambaa Eja honja noojonj nomaen jenkeju? Nii moroga koloojenj?”

¹⁴ *Qisinj onono meleema kokaen ijogi, “Tosianonj ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojanj,’ jenkejuto, tosanonj ‘Gii Elaija koloojanj,’ jenkeju ano tosanonj toroqenj kokaen jenkeju, ‘Gii

* **16:9:** Mat 14.17-21   * **16:10:** Mat 15.34-38   * **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

Jeremaia me gejatootoo eja walaga yonoononga monj koloojan.”’

¹⁵ Kaen ijogi kokaen qisin onono, “Ano onoongio noojon nomaen jenkeju? Nii moroga koloojen?”

¹⁶*Qisin onono Saimon Piitononj meleema ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria koloojan.”

¹⁷ Kaen ijoro Jiisasnonj meleema kokaen ijoro, “Oo Saimon Joonawaa meria, balonj eja sa busuyawo monjonj qaagoto, noo Amana Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono qaa ii gii gisaano. Kawaajonj giinonj mono simbawonjowo koloojan.

¹⁸ Niinonj kokaen gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanonj karanjanj) koloona niinonj karanjanj iikawaa qaganonj uumeleenj kanagesonaa tandoya ambe nanjonj onona uugia meagonj kotiin nambu. Giinonj ii galenj koma onona koomu Toyanonj ii senjonj gomambaa kiropo naguyanonj horonj onjomambaaajonj amamaawaa. Omejiilanj tosaanja yonoo ku-usungianonj kaanagadeenj ii kondeema haamo ama onjombombaaajonj amamaawuya.

¹⁹ * “Niinonj Siwe bentotonjaa kii meria woi gomaņa. Gii namononj singisonjo somonjgona iikanonj mono Siwe gomanonj kaanagadeenj soomonjgoya ewaa. Gii namononj singisonjo mesaonj isana iikanonj mono Siwe gomanonj kaanagadeenj iisaņa ewaa.”

²⁰ Kaen jen Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganonj jegi monjonj mobubotiwaajonj gowok-

---

* **16:16:** Jon 6.68-69   * **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23

ouruta yonoojon songo kotakota ama onono. Kian.

Jiisasnon komumambaa qaaya jero.

Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

²¹ Kamban kanonɔ Jiisasnon kanain gowokouruta ii qaa kokaen inisaama jero, “Niinon Jerusalem kema siimbobolo mamaga momanɔ. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon nugi komumanɔ. Komuwe ween karon kolooro koomunonɔga wamanɔ.”

²² Jiisasnon kaen jero Piitonon horon mun goraayanon kema kanain qotogon kokaen jen muro, “Oo Pon, ii kamban mononon koloon gombabotiwaajon Anutunon mono sopa somonjon gomba.”

²³ Qotogon muro eleema Piito kokaen jen muro, “Gii qaa romonjon, ii Anutuwaanon qaaga qaagoto, balon ejemba ano Satan siingiaga. Gii noo kana utumambaajon mona uunanon bolija. Kawaajon Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananonɔga togowa!” Kian.

Kraist otaawombaa sewanɔ

²⁴ *Kamban kanon Jiisasnon gowokouruta qaa kokaen injoro, “Mononon noo gemananon kamambaajon moji, iinon mono iyanɔaa uuseliaa siin kombombanɔ bologa gema qero ‘Bunɔ gbilia men kaja,’ jen sisia megi siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoonon komuwaatiwaa so mokosinjon nii notaan kawa.

---

* **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27

25 *Monnon laaligoya iyanajaan analin angon koma anaa jaajaa laligoji, iinon mono laaligoya hona somongoro soowaa. Soowaato, monnon balombaa laaligoya noojon ama qeleema togon nombaati, iinon mono laaligo honaa kania mokoloon kotiin laligowaa.

26 “Monnon gomaņa gomaņa yonoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunaya kendabororo uuta laaligoya men soon silemale laligon komuro Anutunon qaaya jen tegoro unayanon tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanon mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago toton! Kuuya anana mono wanana somongon aowombaajon amamaawon.

27 *“Siwe gomambaa Eja honanon kanagen Siwe gajoba toroya yonowo koi kamaagi Manaa asamaranana iima aaruwuya. Kamban iikanon motomoton ananaa nanamemenana gosin irona me tawaya iikawaa so nonombaa.

28 Niinon qaa hona mon kokaen injowebobu: Koi nanjuti, onoo batugianonga tosianon Siwe gomambaa Eja honanon kin pon koloon asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligon koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kian.

17

Jiisaswaa selianon letono.
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

---

* **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25   * **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6

¹ *Ween 6 tegoro Jiisasnon Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon unuama iyanjia siri baaja koriga monjon uma gbamenjanon laligogi.

² Laligogi jaasewanjanon nano Jiisaswaa sele tanianon letoma qaita mon kolooro. Jaasewanjanon ween jaaya kaaja asariro malekuyanon tualalakota koloon asasagawo kolooro.

³ Kaen kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronon asugin onoma Jiisaswo qaa qaa amigi.

⁴ Amigi Piitonon kanain qaa jen Jiisas kokaen ijoro, “Pon, nononon kokanon uukorisoro mojon. Kawaajon siinganon mojanj een, niinon saanon kuun karoon memaja. Goojon mon, Mooseswaa-jon mon ano Elaijawaajon mon.”

⁵ *Kaen ijon nano kokolo tualalakota asamaranawo monjon kamaan aononon esuun onono iikawaa uutanonga qa aro mon kokaen kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusijnna somatanon mono iwaanon eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

⁶ Gowoko yononon qaa ii moma jenengia ororo usugon namonon kamaan keegia mamaga mogi.

⁷ Kaen mogi Jiisasnon yononon kan selegia oosirin kokaen injoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.”

⁸ Qaa ii moma uun waama woi ii mende iriigito, Jiiasnondeen nano iigi. Kianj.

Jon Oomulu eja ii Elaijawa kitiaga kolooja.

---

* **17:1:** 2 Piito 1.17-18   * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

9 Baananonga roganon kamaan Jiisasnon kokaen jen koton onono, “Ono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba mon mende injowu. Siwe gomambaa Eja honanon koomunonga waaro iikawaa gematanon ii saanon jen asarin laligowu.”

10 *Kaen jen koton onono gowokouruta karon yononon Jiisas kokaen qisin mugi, “Kana qaawaa boi yononon qaa kokaen ii naambaajon jenkeju, ‘Eja Elaijanon mono waladeen Siwenonga kamaaro Hamoqeqe Toyanon iikawaa gematanon asugiwaa?’”

11 Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Elaijanon waladeen kamaan asugin laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii honagato,

12 *niinon kokaen injomanja: Elaijanon kamaan asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanon ii angiaa siingia otaan lan ama mugi. Kaañadeen Siwe gomambaa Eja hona kaanagadeen lan ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiawo yonoo borogianon kemeñ si-imbobolo mobaa.”

13 Elaijawaajon kaen jen hona Jon Oomulu ejawaajon qaa injoroti, gowoko yononon ii kaen moma asarigi. Kian.

Jiisasnon ome otaaro meranon qeangoro.

Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43

14 Jiisas ano gowoko karon yononon baananonga kamaan ejemba tuun yononon kagi eja monon Jiisaswaa kosianon kan simin kuma mun kokaen ijoro,

---

* 17:10: Mal 4.5   * 17:12: Mat 11.14

15 “Poŋ, giinoŋ mono merana kiankomuŋ muba. Ji kiro tama kamaaŋ qero sembeŋ aon si-imbobolo mamaga momakeja. Kambaŋ mamaga tama gerenon me apunon kemenkeja.

16 Niinoŋ ii wama gowokouruga yoŋoonon ka-jento, yoŋonon ii meŋ qeaŋgoŋ mubombaajon amamaajuya.”

17 Kaen ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balom-baa ejemba yangisen ano irinqiringiawo, mono kambaŋ dawo onowo laligoŋ qato unuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama noonon koi kawu.”

18 Wama kagi Jiisasnon ome ii jeŋ muro mesaon keno meranon kambaŋ iikanondeen qeaŋgoro.

19 Qeaŋgoro gowokourutanon ii iima angiodeen Jiisaswaanon kaŋ rama kokaen qisin mugi, “Nononon mono naambaajon ii nononanodeen otaawombaajon amamaajon?”

20 *Qisin mugi kokaen injijoro, “Momalaarianon melaada koloojiwaajon ii otaawombaajon amamaaju. Niinoŋ qaa hona moŋ kokaen injijowe mobu: Momalaarigiaa hona ii nejon kotaa so enagati een, ononon saanon baana kokawaa Toy-aajon kokaen jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono baana ii metogon waama kema leegen endu amba.’ Kaen jeŋ moma laarigi iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaan onono iwoi mombaajon mende osiwuyaga.”

21 (Ome tania kaana ii mono qama koolin nene singi laligoŋ otaawona. Iwoi morota moŋ anin mende kouma kembaa. Kian.)

---

* 17:20: Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indinŋ woi kolooro.

Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

²² Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo motoonŋ Galili prowins uutanonŋ liligonŋ kananonŋ kengi Jiisasnoŋ qaa kota kokaenŋ injoro, “Anutunonŋ Siwe gomamba Eja honŋa ii balonŋ ejemba yoŋoo borogianonŋ ama muro kemebaa.

²³ Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weenŋ karoonŋ kolooro mono koomunonŋga waabaa.” Gowokourutanonŋ ii moma uugianonŋ bimooro wosobiri mogi. Kianŋ.

Jiisasnoŋ jiwowonŋ jigowaa takisya ano.

²⁴ *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taononŋ kougi jiwowonŋ jigowaa takis meme eja yoŋononŋ Piitowaanonŋ kanŋ kokaenŋ qisinŋ mugi, “Onŋoo boigianonŋ jiwowonŋ jigowaa takisya ambaa me qaago?”

²⁵ Qisinŋ mugi “Oonŋ!” jero. Kawaa gematanonŋ Piitononŋ miri uutanonŋ uro Jiisasnoŋ qaa mutuya kokaenŋ qisinŋ muro, “Saimon, gii nomaenŋ romonŋgojanŋ? Daenŋ yoŋononŋ konkororowaa takis ano takis tosaanŋa (custom, revenue) ii balombaa kinŋ eja ponŋ yoŋoojonŋ amakeju? Kantri toya anana me wabaya yoŋononŋ ii anŋi menŋ kululuunŋkeju?”

²⁶ Kaenŋ qisinŋ muro meleema “Wabaya yoŋononŋ,” jero. Kaenŋ jero Jiisasnoŋ kokaenŋ ijoro, “Kaenŋ amakejutiwaajonŋ kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojonŋ.

---

* **17:24:** Eks 30.13; 38.26

²⁷ Kaen koloojonto, takis mende anin eja iyonoo uugianon boliwabotiwaaajon mono kema kasa uupanga apu angonon giliwa. Gilin sora mutuya horon mewaati, mono iikawaa qaa oota mesagon monen kota iikanon mokoloowaga. Monen kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii men onoma iikanon noojon ano geengajon takis amba.” Kian.

18

Gowoko batugianon moronon uuta kolooja?
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

¹ *Kamban kanon gowoko yononon Jiisawaanon kan kokaen ijogi, “Siwewaa bentoton uutanon moronon uuta kolooja?”

² Kaen ijogi merabora melaa mon qarو karo batugianon ano nano.

³ *Nano kokaen jero, “Niinon qaa hona mon kokaen injijowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaanja mende koloowuti een, ono mono kamban monon Siwewaa bentotonon mende keubuya.

⁴ “Kawaaajon monon iyan men kamaan aon merabora kokaanja koloowaati, iinon mono Siwewaa bentoton uutanon uuta kolooja.

⁵ Monon merabora koi kaanja mon noo qananon koma horon kalan kombaati, iinon mono nii koma horon nombaa.” Kian.

Singisongowaa kongoro mono qotogowu.
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

---

* **18:1:** Luuk 22.24   * **18:3:** Maak 10.15; Luuk 18.17

⁶ Jiisasnon toroqen kokaen jero, “Merabora koi kaanja moma laarin nonjuti, monjon iyonoononga mon kongoro ama muro singisonjo ambaati, eja iikanon mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunon lombo iikawaa irona nomaen muro soyanon koloonaga? Kemun kowonjin aroyanon somonjon kowe biiwianon giligi kemenagati, iikanon mono afaankota koloonaga.

⁷ “Singisongowaa siipatitanon mono afaanagadeen koloonkeja. Kawajon balon ejemba onoojon ‘Yei!’ wosobiri mojen. Monjon siipatiti anjon komambaajon amamaankejato, mon moronon tosaana kongoro ama onono singisonjo ambuti, iwaajon mono ‘Yei!’ qama wanjinjon saajen. Siimbobolo uutanon mono iwaa qaganon ubaa.

⁸ *⁸“Boroganon me kanaganon singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono koton giliwa. Koton gilingo borodomon me kanadomon laligon laaligo kombombanja mokoloon oompelelen mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanagen gere sianon giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

⁹ *⁹“Kaanjadeen jaaganon singisonjo ambaatiwaa kongoro ama gombaati een, ii mono qonjoma giliwa. Qonjoma gilingo jaakoga motoongowo laligon laaligo kombombananon keuma oompelelen mokoloowagato, jaaga woiwo laligona gere siawaa gerenon giligi kemebabo. Kian.

---

* **18:8:** Mat 5.30   * **18:9:** Mat 5.29

Lamanonj soorotiwaa sareqaa

Luuk 15.3-7

¹⁰ “Ejemba melaa koi yonoononga monj men kamaanj mububotiwaajonj mono galengia mewu. Niinonj qaa kokaenj injijowe mobu: Yonoo kokojiji gajobaurugianonj Siwe gomanj iikanonj noo Siwe Amanaa kosianonj laligonj jaasewanja suulanj iimakeju. Kawaaajonj jejewili mono mende ama onjombu.

¹¹ (Siwe gomambaa Eja honjanonj mono ejemba soogiti, ii menj letoma onono oyanboyonj koloowutiwaajonj kamaaro.)

¹² “Onjo qaa koi kawaaajonj nomaenj romonjoju? Eja mombaa lamauruta 100 laligogi yonoononga monjonj soonj jinjaunj keno toyanonj nomaenj ambaa? Iinonj mono 99 ii baanjanonj onjomesaonj kema motoonjo jinjaunj kenoti, iikawaaajonj monjgama kembaa.

¹³ Monjgama kema laligonj mokoloowaati eenj, niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Iinonj 99 jinjaunj mende kengiti, iyonoojonja kambanj iikanonj mamaga mende aisoowaato, motoonjo iikawaaajonj honombononjaga mende aisoonj laligowaa.

¹⁴ Iikawaa so onjo Manjgia Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono ejemba melaa koi yonoononga monjonj soonj gere sianonj mende kemebaatiwaajonj momakeja.” Kianj.

Alaganonj singisonjo ama gono kokaenj amba:

¹⁵ *“Umeleenj alaganonj singisonjo ama gombaati eenj, gii mono iwaanonj kema jaasewanj qen

---

* **18:15:** Luuk 17.3

mun kana songiroti, ii qendeema muba. Kaen ana qaaga moma baatanon kembraati een, giinon mono alaga haamo ama muna mombo uumotoongo ama laligowao.

¹⁶ *Kaen ana qaaga moma iikawaa baatanon mende kembraati een, giinon mono toroqen ala motoongo me woi uruama iwaanon kembu. Buna Terewaa qaa kokawaa so mono kaen amba, 'Qaa kuuya ii ejemba woi karonon nanjon jegi kotiiwaa.'

¹⁷ "Kaen angi qaagia moma iikawaa baatanon mende kembraati een, giinon mono uumeleen kanagesowaa jotamemeya ii injiona iwo amin mobu. Amin mobuto, iyonoo qaa baatanon kaanagadeen mende kembraati een, ii mono asuganon jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaana ama mun laligowa. Takis tiliqiligiawo megisisia menkejuti, iikawaa tani kaana ii mono mesaona seleenjen laligowaa.

Singisongowaa soomongoya ano iisana

¹⁸ *"Niinon qaa hona toon mon kokaen injijowe mobu: Ononon singisongo namonon somongowuti, ii kuuya mono Siwe gomanon kaanagadeen soomongoya ewaa ano singisongo balanon mesaon isambuti, ii kuuya mono Anutunon mesaoro Siwe gomanon kaanagadeen ewaa.

¹⁹ "Toroqen qaa kokaen injijowe mobu: Namonon onoononga woiyanon qaa ii me ii kawaajon uumotoon ama qama kooliwaotiwaa qaa so-

---

* **18:16:** Dut 19.15   * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23

mongowaoti, noo Maŋna Siwe gomanonj laligoji, iinonj mono ii orono buŋa qeŋ aowaota.

²⁰ Ii kokaembaajonj: Ejemba woi me karononj noo qananonj iikanonj me kanonj ajoroowuti, niinonj mono iikanonj yonoo batugianonj laligomaŋa.” Kianj.

Welenqeŋe kiankomuya qaa iwaa sareqaa

²¹ *Kamban kanonj Piitononj Jiisaswaanonj kanj qaa kokaen ijoro, “Ponj, alananonj singisonjo ama nomakeji, niinonj ii indin dawiwaa so mesaowe sokombaa? Indinŋa 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?”

²² Jiisasnonj ii moma kokaenj meleema muro, “Indinŋa 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinonj kaenj gijoŋen.

²³ Iikawaa kania ii kokaenj jenj asarimaŋa. Siwewaa bentotonŋa ii kinj eja pombaa so ambe kokaenj kolooja: Kinjonj welenqeŋeuruta onjoono monenŋia galenj konjiti, iikawaa arenj papiaya qendeenŋi mindinŋowaatiwaaŋonj kaparanj kono.

²⁴ “Kaenj kanainj monenŋa iikawaa sunduya gosin mindinŋogi kanonj eja monj wama kagi iwaa jaanonj nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanonj ero.

²⁵ Ii eroto, tosaya ii kumambaajonj monenŋa mende sokono amamaarotiwaaŋonj ama somatayanonj nama kokaenj jenj kotoro, ‘Eshinaya eji, ii kuuya mono sewanŋa mewutiwaaŋonj ambu. Ii ano embameraanŋa ii

---

* **18:21:** Luuk 17.3-4 * **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa singisonjgoya ii mono suulanj mesaowa.

kaanagadeen mono sewangia mewutiwaajon anji monen karo iikanon tosaya ii kumbu.

26 “Kaen jen koto ro welenqeqeyanon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema muro, ‘Gii mono ugere mende ama mokosinjon mamboma nona goonon tosaga kuuya ii saanon kuma gomaŋa.’

27 Kaen welema muro somatayanon welenqeqeyaajon wosomomo ama tosaya ii koton mesaon isano kamaaro.

28 Kamaaroto, seleenjen kema kanon welenqe alia mon mokolon iiro. Iwaa tosaya ii ween 100:waa tawaya (Kina 2,000) kawaa so iwaanon ero. Ii iima aroya kotakota men mosoma kokaen ijoro, ‘Noonon tosa goonon eji, ii mono kuma nombaga me?’

29 “Kaen ijoro welenqe alianon batanon kamaan simin kuma usugon kokaen welema muro, ‘Gii mono ugere mende ama mokosinjon mamboma nona goonon tosaga ii saanon kuma gomaŋa.’

30 “Kaen ijoroto, iinon ii togon kema jenteego eja majistreit ijoro men somonjon kapuare mirinon oonji raro tosaya kundaborogi kamaawaa.

31 Iwoi ii kolooro welenqe alaurutanon tani ii iima uugia kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii somatagia ijogi moro.

32 “Ii moma somatagianon welenqe mutuya ii qaro jaayanon karo kokaen ijoro, ‘Gii gawon meme eja bologa! Gii tosaga koton meso-mambaajon qisin nona niinon ii kuuya mesaon gonjen.

³³ Niinon giima koboon kiankomun gombe ginon kaanagadeen iikawaa so welenqege alaga kiankomun muna sokonaga.’

³⁴ “Somatayanon kaen ijoro irinḡa soono welenqege iikawaa qaaya jen tegon kasa miriwaa galen yonoo boronon ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanon rama tosaya kin pombaanon eroti, ii kuuya kundabororo kamaawaa.

³⁵ Sareqaa kokawaa honḡa ii kokaen: Onḡo motomotoon alagiaa singisonḡoya uugianon mende mesaowuti een, noo Siwe Manḡanon mono kaanagadeen qaa iikawaa so ama onḡombaa.” Kianḡ.

19

Loemba mesaon aowaa qaaya

Maak 10.1-12

¹ Jiisanon qaa ii jedaboronḡo Galili prowins mesaon Jordan apu koton leegen kema metetereen kamaan mombo apu ii koton Judia prowinsnon karo.

² Karo ejemba tuunlembenon otaan kagi iikanon men qeangon onono.

³ Men qeangon onono Farisii (Kana qaawaa kaparanḡonḡon) tosianon iwaanon kan qaawaa timbinon horowaatiwaa anḡobato men mun kokaen qisin mugi, “Ejanon kania ii me woiwajon embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

⁴ *Qisin mugi meleema kokaen injoro, “Mokomokoloo Toyanon mono

---

* 19:4: Jen 1.27; 5.2

kanakanaiyanonja ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajon mokoloon onono.’ Buja qaa ii weengogi me qaago?

⁵ *Mokoloon kokaen jero, ‘Kawaajon ejanon mono nemunmanja oromesaon embiaanon kema qokotaaro yoronon sele motoonggo koloon laligowao.’ Qaa ii weengogi me qaago?

⁶ Kaen ama torogon woi mende koloojaoto, sele motoonggo koloon laligowao. Anutunon eja ano emba mindirin oronoti, ejemba mononon mono ii mende mendeema oromba.”

⁷ *Kaen injoro kokaen ijogi, “Ejanon mesaon aoao papia oon embia saanon mesaowaa. Moos- esnon mono naambaajon qaa kaen jen koton nononota eja?”

⁸ Kaen ijogi kokaen jen onono, “Mooses- nonon mono uugia kotiga koloorotiwaajon ama embia mesaowaatiwaa qaa kaen jen kotoroto, kanakanaiyanon kaen mende ero.

⁹ *Niinon kokaen injjowe mobu: Embianon olonkalu mende ano kilen otaan emba mon mewaati, iinon mono serowilin ambaa. Monon emba mesamesaoya mewaati, iinon mono serow- ilin ambaa.”

¹⁰ Jiisasnon kaen injjoro gowoko yononon ijogi, “Loemba batugaranon mesaon aoaoawaa songo kaen eji een, mono loemba mende koloonin sokombaa.”

¹¹ Kaen jegito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Iikawaa qaaya kuma ononjenji, ejemba ku- uyanon ii iyanjiaajon angon koma iikawaa so

---

* **19:5:** Jen 2.24 * **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

saanon mende ambuto, Anutunon qaa ii ejemba tosaanja yonoojon ononoti, iyononondeen mono iikawaa so ambu.

¹² Kawaa kania ii kokaen: Tosianon nemun goron uutanon koloon iikanonja kanain loemba koloowombaajon mende moju. Tosianon ejembanon selegia koton* kondoon onongi loemba koloowombaa so mende kolooju. Tosianon Siwe bentotonjaajon ama loemba mende koloowombaa qaaya jen somongon qaagia ii otaankeju. Monjon qaa ii me ii moma anjon koma otaamambaa so kolooji, iinon mono iikawaa so amba.” Kian.

Jiisasnon merabora kotuegon onono.

Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

¹³ Kamban kanon tosanon merabora busub-uusu unuama Jiisasnon boria wangianon ama qama kooliwaatiwaajon iwaanon kagito, gowoko yononon ejemba ii jen qewagon onongi.

¹⁴ Kaen anji Jiisasnon kokaen jero, “Merabora melaa ii saanon onomesaogi noonon kawu. Siwewaa Toyanon ejemba kaanja ii bentotonja bunja qen onombaa. Kawaajon ii mende somongon onombu.”

¹⁵ Kaen jen boria wangianon ama onomesaon mongen keno. Kian.

Jiisasnon eja qabunayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

¹⁶ Kamban monjon eja monjon Jiisaswaanon kan kokaen qisin muro, “Boi, niinon nanamemen

---

* **19:12:** Eja tunja konkombaaajon jeja.

awaa nomaenj ama laaligo kombombanja bunja qenj aowenaga?”

¹⁷ Qisij muro kokaenj ijoro, “Nanamemenj awaa nomaenj, naambaajonj iikaenj qisij nonjanj? Mo-toongoyanonj mono awaa kolooja. Laaligo kombombananonj keumambaajonj mobaati eenj, gii mono jojopanj qaa tenj koma laligowa.”

¹⁸ *Kaenj ijoro moma kokaenj jero, “Naa jojopanj qaawaajonj jejanj?” Jero Jiisasnonj ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Monj mende qena komuwa. Serow-ilinj mono mende amba. Iwoi monj mono yongoro mende mewa. Jenonkuukuu mono mende ama muba.

¹⁹ *Nemunmanga mono goda qenj oromakeba,’ ano ‘Geengaj jopagonj aonkejanj, iikawaa so mono ejemba kuuya jopagonj onjomakeba.’”

²⁰ Kaenj ijoro eja gbaworononj kokaenj jero, “Ii kuuya mono tenj koma laligonj waabe. Naambaajonj mombo amamaajenj?”

²¹ Kaenj jero Jiisasnonj ijoro, “Gii akadamuwo laligomambaajonj mobagati eenj, mono kema esuhinaga sewanja mewutiwaajonj ana monej karo ejemba wanaya onjomba. Kaenj ana esuhinaga somata (maa suanj, milyon Kina kaanja) ii Siwe gomanonj enj gombaa. Kaenj ama nii notaan kawa.”

²² Kaenj jeroto, gbaworononj qaa ii moma esuhinaya mamaga erotiwaajonj ama wosobiri moma jaaya bosoleero eenj mesaonj keno.

²³ Mesaonj keno Jiisasnonj gowokouruta kokaenj injijoro, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe

---

* **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20   * **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

mobu: ‘Yei!’ Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono Siwewaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimoon kupukapa ambuya.

²⁴ Ii kokaen jen asarimaŋa: oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotonu utanonoŋ keubombaajoŋ bimoon osiwuya.”

²⁵ Kaen injjoro gowoko yoŋonoŋ aaruŋ tililingoŋ kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaŋa?”

²⁶ Kaen jegi Jiisasnoŋ uuŋ injiima kokaen jero, “Ejembanonoŋ ii anġobato meŋ amamaan osinkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende amamaan osinkeja.” Kian.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

²⁷ Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaen ijoro, “Moba, nononoŋ mono iwoinana kuuya mesaonoŋ gii gotaanoŋ kaniŋ. Iikawaa tawaya mono naa iwoiġa mewoŋa?”

²⁸*Kaen ijoro Jiisasnoŋ kokaen injjoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ jinġkaroŋ duŋanoŋ raro asamararaŋanoŋ asariwaati, kamban qaita moŋ iikanonoŋ nii notaanoŋ kagiti, oŋonoŋ mono kaanġadeen jinġkaroŋ duŋ 12 kanoŋ rama Israel tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosin jen tegowuya.

²⁹ “Moŋnoŋ noo qanaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraboraana me gawoŋ molaleŋa

---

* **19:28:** Mat 25.31; Luuk 22.30

ii onjomesaoro Anutunonj mono iikawaa ironja uugunj meleema muro seiwaa. Kaenj seiroy laaligo kombombanja tetegoya qaa bunja qenj aowaa.

³⁰ *Kaenj koloowaato, mutuya onjooononga mamaganonj daaburuya koloogi daaburuya yonjooononga mamaganonj mutuya koloowuya.” Kiaj.

20

Wain gawonj meme ejemba yonjoo sareqaa

¹ Jiisasnoj jero, “Siwewaa bentotonja ii kokaenj: Balonj toya monjonj umugawodeenj waama seleengenj kema eja tosaanja injiima wain gawonjonj monenj gawonj mewutiwaajonj qisin onjono.

² Qisin onjono ‘Saanonj,’ jegi weenj motoongowaa tawaya (Kina 20) onjombaatiwaajonj uumotoonj anji wasinj onjono wain gawonjonj kenji.

³ “Kenji 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqenj kema eja tosaanja maaket sombenanonj eenj nanji injiuro.

⁴ Injiima kokaenj injiuro, ‘Onjo mono kaanagadeenj noo wain gawonjonj kema gawonj megij tawagia soyanondeenj onjomaanja.’

⁵ “Kaenj injiuro wain gawonjonj kenji. Kenji 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so dunjonj mombo seleengenj kema kaanadeenj ano.

⁶ Kaenj koloonj mare 5 kilok kawaa so seleengenj keno eja tosaanja dunjonj mombo eenj lanj nanji

---

* **19:30:** Mat 20.16; Luuk 13.30

injiiro. Injiima kokaen qisin onono, ‘Ono mono naambaajon ween koriga koi een laligoju?’

⁷ “Kaen qisin onono kokaen meleengi, ‘Mononon monen gawon mewombaajon mende qisin nononja. Kawaajon een koi nanjon.’ Meleengi kokaen injiuro, ‘Ono mono kaanagadeen noo wain gawonanon kema gawon mewu.’

⁸ *Gawon megii mare kolooro wain gawon toyanon gawon galena horon kokaen ijoro, ‘Gii mono gawon meme eja onooma tawagia onomba. Tete-goya mare kolooro kajuyati, iyonoononga kanain tawagia onoma kena gomaambadeen kajuyati, iyonoonon tegowa.’

⁹ “Kaen injiuro mare 5 kilok gawonon kagiti, iyononon kougi ween motoongowaa tawaya (Kina 20) ii motomotoon onono.

¹⁰ Wala gawonon kagiti, iyononon kouma tawagia uugun mewutiwaajon romongogito, ii motomotoon kaanagadeen ween motoongowaa tawaya onono.

¹¹ Tawa motoongo iikayadeen men kanain balon toyaaajon uugianon njindin-njunduru jen jen mun kokaen jegi,

¹² ‘Nono ween geriawonon nogo arin gawom-baa lombota bosinjonato, eja ii dologo kan gawon mewutiwaajon qisin ononjana. Yononon aua motoongowaa so gawon mejuyato, giinon kilen yonoonon moma onona nonowo ororon kolooju. Ii mende sokonja.’

¹³ “Kaen jegito, yonoononga mombaajon kokaen meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa

---

* **20:8:** Lew 19.13; Dut 24.15

jen ween motoongowaa tawa (Kina 20) gomambaajon uumotoon anjota. Kawaa so tawa iikayadeen gombe sokonja. Mono ii romongowa.

14 Uuga iikawaajon boliwaati een, mono geengaa tawaga men kempa. Eja dologo gawon mewutiwaajon qisiin ononjeni, iyonoojon kaanagadeen tawa gonjeni, mono iikayadeen onomambaajon mojen.

15 ‘Neenaa monenon neenaa aihnaa so ambe sokonja me qaago? Niinon loloogendeen ononjeniwaajon uuganon baagon jaaga bosoleeja me?’

16 *Jiisasnon qaa ii jedaboron kokaen jero, “Iikawaa so konoga yononon mutuya koloogi mutuya yononon konoga koloowuya.” Kian.

Jiisasnon koomuyaa qaaya jero indin karoon kolooro.

Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Jiisasnon Jerusalem sitinon ubombaajon balon kana kenji gowokouruta 12 ii horon onoma goraayanon kema kokaen injoro,

18 “Mobu, anana Jerusalem ubona. Iikanon monon Siwe gomambaa Eja hona memelolo men muro jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yonoo borogianon kempaa. Yononon komuwaatiwaa qaaya jedaboron

19 waba gawman yonoo borogianon ama mubuya. Ama mugi mepaegon ooli waayawonon qetaalin talungowuya. Qetaalin talungon maripoonon qegi komuwaa. Komun ween karoon kolooro koomunonga waabaa.” Kian.

---

* **20:16:** Mat 19.30; Maak 10.31; Luuk 13.30

Jeims Jon yoroo nemungaranon iwoiwaajon weleno.

Maak 10.35-45

²⁰ Kamban kanon Zebediwaa merawoita yoroo nemungaranon merawoita yorowo Jiisaswaanon kan simin kuma mun iwoi qaita mombaa welemambaajon jero.

²¹ Kaen jero qisin muro, “Gii naa iwoiwaajon mojan?” Qisin muro kokaen ijoro, “Giinon saanon jen kotona noo merawoina koi yoronon mono goo bentotonon eu uma mononon boro dindinganon ano mononon boro qaniganon rama iwoi kuuya galen kombuyaga.”

²² Kaen ijoroto, Jiisasnon meleema kokaen jero, “Ono iikawaa kania mende moma yagon welenju. Niinon qambi aasonawo nemanati, oro ii saanon nen siimbobolo mobaota me qaago?” Kaen jero moma “Saanon newota,” ijori.

²³ Ijori kokaen irijoro, “Ii onanon! Niinon qambi aasonawo nemanati, oro ii kaanjadeen newaoto, noo boro dindinanon me qaninanon moronon rabaati, niinon qaa ii jen kotomanatiwaa so qaago. Noo Mannanon dun woi ii daen yoroojon mozozongoroti, ii mono yoroojon orono niwo rama iwoi kuuya galen komakebona.” Kian.

Galen honanon mono welenqeqeya kooloja.

²⁴ Daremun woi yoronon kaen welema muri alaurugara 10 yononon ii moma uugia boliro.

²⁵ *Kaen boliroto, Jiisasnon onoono kagi kokaen injoro, “Namowaa kantria kantria

---

* **20:25:** Luuk 22.25-26

yoŋoo jawiŋurugianon mono eja poŋ kaan̄a ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianon mono qaa jeŋ koton ejemba mindiŋon oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo yoŋoo kaniagia ii saanon moju.

²⁶ *Oŋoo batugianon sili iikaan̄a ewaboto, moŋnon oŋoo batugianon somatagia koloomambaajon moji, iinon mono welen qeŋ oŋoma laligowa.

²⁷ “Kaan̄agadeen moŋnon oŋoo batugianon jetamemeya mutuya laligomambaajon moji, iinon mono oŋoo newo baagianon laligon welenqeqegia omaya koloowa.

²⁸ Siwe gomambaa Eja honanon mono kaan̄agadeen sili kaan̄a qendeema iyan̄a welen qeŋ mubutiwaajon ama mende karoto, mono welen qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia memambaajon ama kamaan̄ laaligoya qeleema mesaowaa.” Kian̄.

Jiisasnon eja jaagoo woi jaagara metooro.

Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

²⁹ Jiisasnon gowokouruta yoŋowo Jeriko siti mesaowombaajon an̄gi ejemba tuun̄lembenon oŋotaan̄ gemagianon kagi.

³⁰ Kaen̄ kagi eja jaagoo woi kana goraayanon rari. Rari “Jiisasnon uruugumambaajon an̄ja,” jegi moma kokaen̄ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kian̄komuŋ noromba!”

³¹ Kaen̄ qari ejemba tuun̄ somata yoŋonon bo rabaotiwaajon qotogon orongito, iyoronon mono

---

* **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

kaparanj koma kokaenj qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiankomuŋ noromba!”

³² Kaenj qari Jiisasnoŋ doronj ama iwaanonj kawaotiwaajonj qaro kari kokaenj qisinj orono, “Alawoina, niinonj naa iwoi ama oromambaajonj mojao?”

³³ Kaenj qisinj orono kokaenj ijori, “Poŋ, noro jaanara mombo uuwobaajonj mojo.”

³⁴ Kaenj ijori Jiisasnoŋ yoroojonj wosoya moma jaagara oosiroo iikanondeenj tooro uuŋ Jiisas otaan gematanonj keni. Kianj.

21

Jiisaswaajonj mare konji Jerusalem uro.

Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

¹ Jiisasnoŋ gowokouruta yonowo Jerusalem siti dodowin Oil gere baananonj Betfage gomanonj kagi. Kaŋ gowokowoita woi wasin oromambaajonj ama

² kokaenj irijoro, “Gomanj jaasewansewanj raji, mono iikanonj kembao. Kema iikanonj keuma dongi embia kasanonj somongogi nanji ano dongi melaa ii iikanondeenj mokolonj orombaota. Ii mono isama oroma meŋ noononj kawao.

³ “Aisni moŋnoŋ qaa moŋ jero kokaenj ijowao, ‘Poŋnaranonj mono iikawaajonj amamaaja.’ Kaenj ijori dongi ii uulanawo orono koi kawao.”

⁴ Anutunonj qaa moŋ gejatootoo eja mombaa uutanonj anota jeroti, iikanonj honjowo koloowaatiwaajonj kaenj kolooro. Qaa ii kokaenj,

⁵*“Oo Jerusalem ejemba Zaion baanja liligon laligojuti, iyonoojon mono kokaen injjogi mobu,

‘Mobu, onoo kin pongianon mono onoonon asugiwaa.

Iinon gumbonjonon ama dongi qaganon rama kawaa.

Donggi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganon rama kawaa.” ’

⁶Jiisanon gowokowoita wasin orono kema qaa irijorotiwaa so ani.

⁷Yoronon dongi nemunmera uruama kari. Kari malekugia qetegon dongi qaganon angi Jiisanon meriaa qaganon uma raro.

⁸Kaen rama keno ejemba tuunlelembenon goda qen malekugia qetegon kana somatanon tambongi tosanon gere uutanon kema boria membura tin kana somatanon tambongi.

⁹*Tambongi ejemba tuunlelembenon somata wala koma horon kengiti ano gematanon otaan kagiti, iyononon kokaen jen qagi,

“Hoosana! Anutu mepesejon.

Deiuidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegowa.

Hoosana! Qabunaga mepeseenin eukanon uja! Oowe oowe!”

¹⁰ Kaen qagi Jerusalem sitinon uma sitiwaa ejemba kuuyanon aarun gujumaju ama kokaen qisigi, “Eja koi mono moroga?”

---

* 21:5: Zek 9.9   * 21:9: Ond 118.25, 26

11 Qisigi ejemba tuunjeleembe yononon kokaen meleenji, “Iinon mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomana Nazaretga.” Kianj.

Jiisasnon jiwowon jigo jen kobooro.

Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

12 Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon keno. Iikanon ejemba injiuro hina sewana mewutiwaajon angji sewana megiti, iinon ii kuuya konjoma onono kamaagi. Monen utekute ejemba yonoo jakegia metaama meleeno kenji. Kaanagadeen kewo sewangia mewutiwaajon angiti, iyonoo dun raragia ii kaanjadeen riitano kenji.

13 *Kaen ama kokaen injiuro, “Aisaianon qaa mon kokaen oorota eja, ‘Noo jigonanon mono qamakooli miri koloowaatiwaajon qabu.’ Qaa ii ejato, onjo ii utegogi kikekakililin yonoo kobaa kaana kolooja.”

14 Kaen kolooro jaagoo ama lokon ejemba ii jiwowon jigonon iwaanon kagi men qeangon onono.

15 Kaen kolooroto, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon angoletto meroti, ii iigi ano merabora jiwowon jigonon qama “Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!” jegiti, ii injiima uubologa mogi.

16 *Uu bologa moma kokaen jen mugi, “Merabora qaa qajuti, ii mojan me qaago?” Jen mugi kokaen meleema onono, “Saanon mojen. Onjo kaman monjen Buja qaa koi weengogi me qaago,

---

* 21:13: Ais 56.7; Jer 7.11   * 21:16: Ond 8.2

‘Giinonj mono merabora ano mera sayawo aju nenkejuti, ii kuma onjona geennga tororo mepeseen gomakeju.’ ’

17 Kaenj meleema onjoma onjomesaonj mare kolooro siti mesaonj Betani kema ero. Kianj.

*Jiisasnonj fig gere monj qasuaaro gororongoro.
Maak 11.12-14, 20-24*

18 Enj umugawodeen waama mombo sitinonj kema nenewaajonj komuro.

19 Nembanenewaa komunj kana goraayanonj fig gere* monj iima kawaa kanianonj keno. Kenoto, honja mende mokoloroto, qasenagadeen iiro. Kaenj iima gere ii kokaenj jenj muro, “Giinonj mono kamban monjonj honja mombo mende ewa.” Kaenj jenj tegonj muro fig gere iikanonj mono iikanondeen gororongoro.

20 Gororongoro gowokourutanonj ii iima aarunj kokaenj jegi, “Fig gerenonj mono nomaenj ama alanzan pilitiknonj gororongoja?”

21 *Jegi Jiisasnonj kokaenj meleeno, “Niinonj qaa honja monj kokaenj injiowe mobu: Moma-laari pondan menj uuwoi mende ambuyati eenj, fig gerewaanonj iwoi kolooji, onjononj iikayadeen mende ambuyato, koi mono kaanagadeen saanonj ambuyaga: Baanja kokawaa toyaajonj kokaenj jenj kotowuyaga, ‘Mono baanja koi qetegonj wama waama kema kowenonj amba.’ Kaenj jenj kotonj Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.

---

* **21:19:** Fig ii sambu gerewaa alia monj. Ii gawonjianonj komogi honja naanawoga kolooro mamaga nenkeju. * **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

²² Naa iwoiwaajon qisin qama kooliwuti, ii kuuya bunja qen aowombaajon moma laarigi mono bunagia koloowaa.” Kian.

Jotamemeya yononon Jiisaswaa ku-usunjaajon qisigi.

Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

²³ Jiisasnon jiwowon jigowaa toton uutanon kema ejemba kuma onono jigo gawon galen ano kantriwaa jotamemeya tosaanja yononon iwaanon kougi. Kouma kokaen qisin mugi, “Gii kokanon iwoi anjani, ii mono moronon jen koton gono amakejan? Iikawaa ku-usunja ii mono moronon gono?”

²⁴ Qisin mugi kokaen meleema onono, “Niinon kaanagadeen qaa mon qisin onomana. Ii meleema nombuti een, niinon kaanagadeen moronon ku-usun nono iwoi koi amakejeni, ii injjomana.

²⁵ Jonon ejemba oomulu men onoma lalig-
oroti, iinon iikawaa ku-usunja ii daenkaya mero? Siwe Toyanon muro me balon toyanon mugi?” Kaen meleema onono batugianon amin moma kokaen jegi, “ ‘Ku-usunanon Siwenonga asugiro,’ kaen jewonati een, iinon mono kokaen jewaa, ‘Ono mono naambaajon Jon mende moma laarin mugi?’ Ii mende sokonja.

²⁶ Me ‘Balon ejembanonga asugiro,’ jewonati een, nononon mono ejemba tuun yonoojon toroko moma amamaawonja. Kanageso kuuya yononon Jombaajon ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jen laligoju.”

²⁷ Qaa kaen gosin Jiisaswaajon kokaen meleengi, “Ii mende mojon.” Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injoro, “Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa ku-usuna moronon nonoti, ii mende injomanja.” Kian.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

²⁸ Jiisasnon sareqaa mon kokaen jero, “Ono qaa koi kawaajon nomaen romonjoju? Eja mon merawoita woi laligogi. Kamban monnon mangaranon meria mombaanon kema kokaen ijoro, ‘Merana, gii saanon kete noo wain kasa gawonon kema gawon mewa.’

²⁹ Kaen ijoro kokaen meleeno, ‘Nii togojen.’ Kaen ijoroto, kanagen qaaya iikawaajon moma bolin eleema kema gawon mero.

³⁰ Kawaa gematanon mangaranon meria mombaanon kema mutu meriaajon ijoroti, qaa iikayadeen ijoro. Ii ijoro qaa kokaen meleema jero, ‘Somatana, saanon kemaña.’ Kaen jeroto, kilen mende keno.”

³¹ Jiisasnon kaen jen qisin onono, “Woi yoroononga moronon mangaraa jeta ten kono?” Kaen qisin onono kokaen meleengi, “Meria mutuya iinon.” Kaen meleengi kokaen injoro, “Niinon qaa hona toon mon kokaen injowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yononon mono ono unjuugun wala Anutuwaa bentoton uutanon ubuya.

³² *“Qaa iikawaa kania ii kokaen: Jon Oomulu ejanon onoonon kan Anutuwaa jaanon solananiwonatiwaa kania qendeeno ono iwaa

---

* **21:32:** Luuk 3.12; 7.29-30

qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yoŋonoŋ mono ii moma laariŋ mugi. Yoŋonoŋ ii moma laariŋ mugiti, oŋo ii iima kilen kanagen kaanagadeen oŋoanŋia mende moma bolin aon eleema ii mende moma laariŋ mugi.” Kian.

*Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19*

³³ *Jiisasnoŋ jero, “Sareqaa moŋ ii kokaen mobu: Balon toya moŋnoŋ wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata jamonoŋ mero. Iikanon waimbaa hoŋa ama kananon rijijaagi apuyanon lalanon kemero. Wain juu somata ii jamonoŋ meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboron wain gawoŋ galeŋ tosaanŋa mokoloon oŋoma kokaen injoro, ‘Mono gawoŋ meŋ hoŋaa bakaya oŋoanŋia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaen jen gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaon kantri moŋnoŋ kema laligoro.

³⁴ “Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambanŋa gbani 5 toriro kanon welenqequeuruta tosia wasin oŋono galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero.

³⁵ Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii unuama somoŋoŋ tosia koobinoŋ sagorogoro unuŋ tosia unugi komugi tosia jamonoŋ gilin unugi komugi.

³⁶ Kawaa gematanoŋ welen eja tosaanŋa toroŋen wasin oŋono mamaga koloogito, ii kaanjadeen horon ureen meŋ oŋoŋgi.

---

* **21:33:** Ais 5.1-2

37 “Kaenŋ anŋi wain gawoŋ toyanonŋ qaa monŋama jero, ‘Neenaa merana mono goda qeŋ mubuya me nomaenŋ?’ Kaenŋ jeŋ konoga ii anŋaa meria wasiro yoŋoononŋ keno.

38 Kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋononŋ meria iima batugianonŋ kokaenŋ aminŋ moma jegi, ‘Iinonŋ mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋanonŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.’

39 “Kaenŋ jeŋ qelanjinŋ meŋ somonŋonŋ giligi gawoŋ seleenŋenŋ kemero qegi komuro.

40 Wain gawoŋ toyanonŋ ii moma kaŋ gawoŋ galeŋ ii mono nomaenŋ ama oŋombaa?”

41 Jiisasnoŋ kaenŋ qisiŋ oŋono kokaenŋ ijogi, “Galeŋ bologa ii mono kondeema japaleleŋ meŋ oŋombaa ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloonŋ oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo borononŋ ambaa. Yoŋononŋ hoŋa momogowaatiwaa kambaŋanonŋ bakaya tororo muŋkebuya.”

42 *Jiisasnoŋ ii moma kokaenŋ injjoro, “Buŋa Terewaa qaa koi kambaŋ monŋenŋ weenŋogi me qaago,

‘Miri meme yoŋononŋ jamo tando monŋ gema qeŋ eeŋ mesaogi raroti, iikanonŋ mono tando kombombaŋa kolooro mokoloogi.

Iikanonŋ riiro mirinonŋ mono gororonŋonŋ kamaanŋ kombaa.

Ponŋonŋ tando ii kuuro jaanananonŋ iininŋ qabuŋayawo kolooro walinŋonŋkejonŋ?’

43 “Kawaajonŋ kokaenŋ injjowe mobu, Anutunonŋ mono bentotoŋa ii unuama ejemba tuuŋ monŋ

---

* 21:42: Ond 118.22-23

onono yononon iikawaa gawonja megi honja saanon koloonkebaa.

⁴⁴ Monjon tando waja iikanon ritatango kamaan qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aen tando iikanon joloma tama mombaa qaganon kamaan kombaati, ii mono kuuya qenjanmenjangowaa.”

⁴⁵ Jiisasnon kaen jero moma jigo gawon galen ano Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon sareqaaya ii moma kania moma asarin kokaen jegi, “Ii mono nonoojona jeja.”

⁴⁶ Kawaajon ii menj somongowombaajon mog-ito, ejemba tuun somata yonoojon toroko moma amamaagi. Ejemba tuun somata yononon Jiisas-waajon mogi gejatootoo ejaga kolooro. Kian.

22

Maran lombambaa sareqaa

Luuk 14.15-24

¹ Jiisasnon mombo kanain sareqaanon qaa kokaen jero,

² “Siwewaa bentotonja ii kokawaa so kolooja: Kin eja Ponjon meriaajon maran (agomin aoao) lomban arenjon mozozongoro.

³ Mozozongon welenqeaturuta wasin onoma kokaen jero, ‘Niinon ejemba tosaanja maran lombanon kawutiwaajon mojen. Ono mono yonoonon qele kema kawutiwaajon injowu.’ Kaen jero kema injogito, ejemba yononon ii moma kawombaajon togon silemale анги.

4 “Kawaa gematanon welenqequeuruta tosaanja mombo wasinj onoma kokaen jero, ‘Ejemba kawutiwaajon jeweti, mono iyonoonon kema kokaen injjowu: Mobu, niinon lombambaa nenena mozozongodaborojenja raja. Noo bulmakao ejia ano bulmakao tosaanja unuaginin kelegiawo koloogiti, ii unun on qeragoninj iwoi kuuya mono jojorinj eja. Ono mono maranj lombanon kawu.’

5 “Kaen jero kenji ejemba yononon qaa iikawaa geja mende angito, lolomoninj tondu kenji. Tosianon nene gawongianon kenji tosonianon konkororo gawongianon kenji.

6 Tosianon kin pombaa welenqequeuruta qelanjinj unuama horonj ureen onoma unugi komugi.

7 Komugi kin pombaa irinja soono manjageqe tuunja wasinj onono kema nama borosa meme eja ii kondeema onoma taonj mirigia ii kuugi jero.

8 “Kawaa gematanon kinjonj welenqequeuruta ii kokaen injjoro, ‘Maranj lombanj mozozongoninj jojorinj rajato, ejemba kawutiwaajon jeweti, iyonononj mono korisorononj kakawaa so mende kolooju.

9 Kawaaajon onj mono kana aogaranonj ano miri sombenja sombenja kanonj kema ejemba ii me ii mokolonj onombuti, ii mono maranj lombanonj kawutiwaajonj jen kaparanj koma kuunj onombu.’

10 “Kaen injjoro welenqequeurutanonj mesanjonj kana enj kengiti, iikanonj kema ejemba ii me ii mokolonj onongiti, ii korebore horonj kululuunj onoma kagi. Mende gosinj onongi ejemba awaa ano bologa kaanadeen kanj maranj lombanj miri gojoma nene dunj liligonj ragi.

11 Nene duŋ liligon ragito, kinonŋ ii injiimambaajon kan iikanon eja mon maran lombambaa maleku taana mende mouroti, ii iiro.

12 Eja ii iima kokaen ijoro, ‘Alana, gii maran lombambaa malekuya mende mouma kilen no-maembaajon miri koi kawaa uutanon kajaŋa?’ Kaen ijoro eja iikanon qaaya bogoro olon raro.

13 **“Kaen raro kin ponon welenqeQuruta kokaen jen koton onono, ‘Mono eja ii men kana boria somonon seleenen giligi pangamanon kemeba.’ Iikanon laligowuti, iyononon mono saama gigilaen gobugia kigi qaro laligowuya.*

14 Qaa iikawaa so Anutunon ejemba seiseyanon kawutiwaajon jeroto, afaangoya yononon qaa ii analin moma angon koma kan Anutunon tuun somata mweengon ononoti, mono iyonoo batugianon koubuya.” Kian.

Takis aambaa Jiisas angobato men mugi.

Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

15 Kawaa gematanon Farisii (Kana qaawaa kapaŋkonkon) yononon kema amin moma Jiisas qisin qaawaa timbinon hororo gbadoon mubom-baajon areŋa angi.

16 Aren kaen ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaana wasin onongi Jiisaswaanon kan kokaen qisin jegi, “Boi, giinon eja hona koloojan, nono ii mojon. Giinon ejemba tosaana mende inisosoron tosaana mende sureen onomakejanto, so motoononon gosin nonomakejan. Kawaaajon kuun gonji mende

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

dogon somata mende esuun onomakejanto, Anutuwaanon kana ii qaa honaa so kuma nonomakejan. Giinon Anutuwaanon qaa dindina iikanon uuta ano kamaanqeqeta motoondeen kuuya jen qindiin ama nonomakejan.

¹⁷ Kawaajon qaa koi kawaajon nomaen romongojan, ii jena mobon. Nono Siisa-kimbaajon takis ama iikanon Mooseswaa Kana qaa songiwona me qaago?”

¹⁸ Kaen qisigi arengia qolonmologoya moma koton kokaen injoro, “Oo uumeleembaa eja sele-seleya, onjo mono naambaajon qaawaa timbinon ama nombombaajon angobato men nonju?”

¹⁹ Saanon takis aambaa monena mon qendeema nongi iimanja.” Kaen injoro silwa monen mon men kagi.

²⁰ Kagi kokaen qisin onono, “Morowaa unayaga ano qataga ii koi oogita eja?”

²¹ “Oo ii Siisa-kimbaanona,” kaen meleema jegi. Jegi kokaen injoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unayawo ii mono iwaa buna munkebu. Iwoi Anutuwaa unayawo eji, ii mono Anutuwaa buna qewu.”

²² Kaen injoro iwaajon mamaga walingon mesaon seleenjen kenji. Kian.

Koomunonga waawaataa Jiisas angobato men mug.

Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

²³ *Sadusii (Jigo gawombaa kaparankonkon) yononon ‘Komugiti, iyononon mende waabuya,’

---

* 22:23: Apo 23.8

jen laligogi. Kamban kanon yonoononga tosonianon Jiisaswaanon kan kokaen qisin mun jegi,

²⁴ *“Boi, Mooseson kokaen jen koton nononota eja, ‘Eja mon emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanon maloya men laligon gbili mekoloon muro dataa qa men laligowaa.’

²⁵ Moba, kamban mononon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba men laligon gbilia qaa een laligon komuro. Komuro koganon maloya ii mero.

²⁶ “Men laligon komuro koga mononon maloya ii mero. Mero kawaa gematanon koga mononon emba iikayadeen mero. Kaanondeen kaan daremun 7 kuuya yononon emba motoonngo iikayadeen men gbilia qaa laligon komudaborogi.

²⁷ Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro.

²⁸ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoonngo ii embagiaga megilaligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

²⁹ Kaen qisigi Jiisasnon meleema kokaen injjoro, “Ono qaa jen soaju. Uumeleembaa Buja Tereya ano Anutuwaa ku-usuqa mende moma kotojutiwaajon mono jinjaun amakeju.

³⁰ Onanon, koomunonga waama kamban iikanon loemba mende koloowuyato, gajoba yononon Siwe gomanon laligojuti kaana koloon laligowuya.

---

* **22:24:** Dut 25.5

31 “Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabuti-waa qaaya Anutunon onjojon jeroti, onjo ii mono weengogi me qaago? Qaa ii kokaen,

32 *‘Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisak-waa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon waama laligojen.’ Anutunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombomana laligojuti, mono iyonoo Pongiaga laligoja.”

33 Jiisasnon ejemba tuun somata kaen kuma onono moma walingogi. Kian.

Jojopon qaa wana woi ii nomaen?

Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Sadusii (Jigo gawombaa kaparankonkon) yononon Jiisas qisin mugi meleema jen sororogoro qaagia bogoroti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yononon moma kan ajoroogi.

35 *Yonoononga boi mon Kana qaa tororo moma kotoroti, iinon kan Jiisas timbi ama kokaen qisin muro,

36 “Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanon naa jojopon qaa ii wana somata kolooja?”

37 *Qisin muro meleeno, “Wana somata ii kokaen, ‘Gii uuga, unaga ano roromongoga jumuna iikanon mono Pon Anutuga jopagon laligowa.’

38 Iikanon mono jojopon qaa wana ano uuta kolooja.

39 *Jojopon qaa iikawaa alia ii kokaen, ‘Geenga jopagon onkejani, iikaaniadeen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa.’

* 22:32: Eks 3.6 * 22:35: Luuk 10.25-28 * 22:37: Dut 6.5

* 22:39: Lew 19.18

⁴⁰ Jojopaŋ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga kolooja.” Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

⁴¹ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kaŋ ajoroogi Jiisasnoŋ kokaen qisiŋ oŋono,

⁴² “Oŋo Kraistwaajon nomaen moju? Iinoŋ mono morowaa meriaga kolooja?” Kaen qisiŋ oŋono meleema ijogi, “Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooja.”

⁴³ Ijogi moma injoro, “Kaen koloojato, nomaen ama Uŋa Toroyanoŋ Deiwid sololoŋ muro iwaa-joŋ ‘Neenaa Poŋna,’ qama kokaen jero,

⁴⁴ *‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaen ijoro, Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanon rana niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riin riitama haamo ama oŋoma goo kana baaganon oŋoomaŋa.

Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamaranoŋ koi raba.’

⁴⁵ Deiwidnoŋ aŋo kaen jen qata ‘Noo Poŋna’ jeja. Poŋna jen mono nomaen ama iwaa gbiliga kaanŋadeen koloonaga?”

⁴⁶ Kaen injoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaajon amamaan qaagia bogoro nanŋi. Somaŋa iikanondeen kuuya yoŋonoŋ Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ mubombaajon kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

---

* **22:44:** Ond 110.1

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa

Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

¹ Kambaŋ kanaŋ Jiisasnoŋ ejemba tuunlelembeno gowokouruta ii kokaen injjoro,

² “Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonŋkon) yoŋonoŋ Mooseswaa jinŋkaroŋ duŋ ranoŋ rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganonŋ kuma oŋomakeju.

³ Kawaaŋonŋ qaa kuuya jeŋ kotonŋ oŋomakejuti, ii mono teŋ kombuto, nanamemengia ii mono mende otaawu. Yoŋonoŋ qaa jegianoŋ jeŋ asariŋkejuto, iyaŋgio ii mende otaanŋkeju. Kawaaŋonŋ mono ii kaanŋa mende amakebu.

⁴ “Yoŋonoŋ qaaya qaaya jeŋ kotonŋ iikawaa qaqaŋ biŋawo ii ejemba sawiŋgianoŋ amago anŋgi ii anŋowombaajoŋ bimooro jarambaraŋ amakejuto, iyaŋgio ii boro susugia melaa moŋonoŋ ilaanŋ oŋombombajoŋ wosomomia moŋ mende enŋkeja.

⁵ * “Yoŋonoŋ nanamemengia kuuya ejembanonŋ injiibutiwaajoŋ ama menŋkeju. Baibel qaa kota (memori jawo) irimuŋ kasa bokisia meŋ so-mariinŋ asuganoŋ qendeema Buŋa momogiaajoŋ awelegonŋ aonŋkeju. Malekugiaa susuyanoŋ

---

* 23:5: Mat 6.1; Jan 15.38; Dut 6.8

akadamuwaa goubire somasomata menj mon-
donkeju.*

⁶ Yononon jejelombanon dunj rara mutuyanon
jegenjegen rabombaajon momakeju ano
qamakooli mirinon jaaqeqeyanon eu
rabombaajon siija momakeju.

⁷ Maaketnon me kananon ejemba injiigi jolongia
jewutiwaajon moma 'Oo somatanana,' qagia
kaan qabutiwaa siija momakeju.

⁸ "Yononon kaen amakejuto, motoongo iinon
onoo Boigia kolooro onjo kuuyanon iwaa
uumeleen alauruta koloaju. Kawaajon onoo
qagia boinana qabutiwaajon mende mobu.

⁹ Motoongo iinon Manjia koloaja. Iinon Siwe
gomanon laligojiwaajon balon eja mombaajon
nonoo Manjana qa kaen mende qabu.

¹⁰ Kraist motoongo niinon onoo somatagia
koloojen. Kawaajon onoo qagia 'Somatanana,'
qabutiwaajon mende mobu.

¹¹ *"Kaen qaagoto, onoo batugianon monjon
wanja kolooji, iinon mono welen qen onoma
laligowa.

¹² *Kaen laligowaato, monjon iyanjaa uuta menj
ubaati, Anutunon mono ii menj kamaan mubaa.
Monjon iyanjaa uuta menj kamaawaati, Anu-
tunon mono ii menj uma mubaa.

---

* **23:5:** Baibel memori jawo irimuj kasia ii Duteronomi 6.8 qaa
iikawaa so oro selianon menj palapangianon me qoi kaanja boro-
gianon somonjon laligogi. Malekugiaa susuyanon akadamuwaa
goubire bewesonon menj mondon laligogiti, ii Anutuwaaja ejemba
honja toonj kologitiwaa aiweseya kolooro. * **23:11:** Mat

20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26 * **23:12:** Luuk 14.11;
18.14

Jiisasnon Farisii yonoojon qama wanjinjigon 'Yei!' jero.

Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

¹³ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Ejemba Siwewaa bentoton utanon keububotiwaa naguya koma somonjonkeju. Onoangio iikawaa utanon mende keuju ano tosianon iikawaa utanon keubombaaajon anjuti, ono ii somonjon anjon koma onomakeju.

¹⁴ Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Ono malo yonoonon miri iwoi bidaan baagon analin onomakeju ano qabunagia koloowaatiwaajon ama qamakooli koriga koriga qama koolin totogianon qenkeju. Kawaajon Anutunon qaagia jen tegon irona uuta meleeno onoo qagianon ubaa.

¹⁵ “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Ono monjon Juuda ejemba mon koloowaatiwaajon kaparan koma koweya koweya koton balona balona liligonkeju. Kaen angi monjon Juuda ananaa nanamemenon qokotaawaati, ii mono kuma soon mugi gere siawaa bunya koloowaa. Onoangia kaana qaagoto, indina woi onoangia unjuugun kileqilewaa.

16 “Jaagianonj gooro ejemba borogianonj men unjuamakejuti, lombo onjoo qagianonj ubaatiwaa-jonj mono qama wanjinjingonj ‘Yei!’ jejenj. Onjoo qaa kokaenj jenkeju, ‘Monjonj jiwowonj jigowaa qatanonj qaaya jojopanj qaanonj jenj kotiiwaati eenj, iikanonj mende kotiiwaato, monjonj jiwowonj jigowaa iwoi goulonj memeta iikawaa qatanonj jojopanj qaaya jewaati eenj, jojopanj qaa iikanonj mono somonjonj mubaa.’

17 “Oo jaagoo ejemba nekonja! Iwoi goulonj memeta ano jiwowonj jigo woi yoroononga naa iwoinonj uuta kolooja? Goul yanjoo kowoga mende koloojato, jiwowonj jigononj anjoo iikanonj mono ii menj kobooja.

18 “Qaa monj kokaenj jenkeju, ‘Monjonj alatawaa qata qama qaaya jojopanj qaanonj jenj kotiiwaati eenj, iikanonj mende kotiiwaato, monjonj nandunj mamatewoo alatanonj eji, iikawaa qata qama jojopanj qaaya jewaati eenj, jojopanj qaa iikanonj mono somonjonj mubaa.’

19 “Oo jaagoo ejemba! Nandunj mamatewoo ano alata yoroononga naa iwoinonj uuta kolooja? Nandunj yanjoo kamaanqeqeta koloojato, alatanonj anjoo iikanonj mono nandunj menj kobooja.

20 Kawaajonj monjonj alatawaa qanonj qaaya jojopanj qaanonj jenj kotiiwaati, iinonj alata ano iwoi kuuya alatanonj eji, mono iikawaa qanonj qaaya jenj kotiiwaa.

21 “Monjonj jiwowonj jigowaa qanonj qaaya jojopanj qaanonj jenj kotiiwaati, iinonj mono jigo iikawaa ano iikanonj kotiinj laligoji, iwaa qanonj qaaya jenj kotiiwaa.

22 *Kaanadeen moŋnoŋ Siwewaa qanon qaaya jojopan qaanon jen kotiiwaati, iinoŋ Anutuwaa jinŋkaron duŋ ano iikanon raji, iwaa qanon qaaya jen kotiiwaa.

23 *“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingoŋ ‘Yei!’ jejen. Ono nembanene kuuya mendeema bakaya 10 iikanona motoongo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Dane, raki ano kiesopa ii kaanadeen mendeema tenonga motoongo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaonkeju: Gii ejemba batugianon nanamemen dindiŋa otaan kiankomuŋ aon qaa pondan otaan laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeen mende uuguŋ mesaowu.

24 Jaagia gooro ejemba borogianon meŋ unuamakejuti, ono jengeran apuwo newubotiwaajon apugia saiyanon gosinkejuto, oro somata kamel ii tondu gogonkeju.

25 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingoŋ ‘Yei!’ jejen. Ono hamo qeŋ aowombaajon qambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, onoangiaa dogo otokogia mende galen koma iwoi tondu gorongon nepaqepalo anŋi iikanon uugia saa qero laligoju.

26 “Oo jaagoo eja Kana qaawaajon kaparan

* 23:22: Ais 66.1; Mat 5.34 * 23:23: Lew 27.30

komakejani, gii mono wala qambiwaa uuta songbana selianon kaanagadeen tataankota koloowaa.

²⁷ *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa ka-parankonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon 'Yei!' jejen. Ono qasiriwaa maripoonja songbangi taana koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianon iimasiinsiingiawo kaana koloojuto, qasiriwaa uutanon qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaananon mono onoo uugia saa qen eja.

²⁸ "Iikawaa so ono kaanagadeen ejemba jaagianon onanon dindina tani koloonkejuto, uumeleembaa selesele tani ano qewolonon mono uugia saa qero laligoju.

Bologa memewaa ironja

Luuk 11.47-51

²⁹ "Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa ka-parankonkon ejemba! Ono uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjingon 'Yei!' jejen. Ono gejatootoo ejemba yonoo qasirion simen kuun menkeju ano ejemba solana yonoo jamo kobaagia menjerenkonkeju.

³⁰ Kaen ama kokaen jenkeju, 'Nononon ambosakonana yonoo kabanon laligowonagati een, mono yonowo mende toroqenin gejatootoo ejemba yonoo sagianon mono nonoo qanananon mende unaga.'

---

* **23:27:** Apo 23.3

31 “Kaen jen iikanon onjoangio gejatootoo ejemba unugiti, iyonoo esaurugia koloojuti, mono qaa ii nanjon jen dangunu kaana nanju.

32 Kawaajon ambosakonjianon singisonjo kanain angiti, iikawaa so onjo mono toroqen kuuya andaborowu.

33 * “Oo Farisii, onjo mono qato melaa kaana kolooju. Anutunon qaagia jen tegoro gere sianon kemebubotiwaaajon mono nomaen umburatin kembuyaga? Ii mono amamaawuya.

34 Kawaajon mono mobu, niinon gejatootoo ano momakooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasin onombe onjoonon kawuya. Kagi yonoononga tosaana ii unugi komuwuya ano tosaana maripoonon unuwuya. Tosaana qamakooli mirigianon ororaan onoma qaagia jen tegon oolinon onootin konjoma onongi taona taona kanon kemakebuya.

35 * “Eja solana Aabelwaa sayanon kamaaro iikanona kanain unun kouma laligon Zekaraia jiwowon jigo kowoga ano siimolon alata yoroo batugaranon qegi saya kamaaro iikanon tegoro. Ejemba solana yonoo sagia balonon molaan laligogiti, sa kuuya iikawaa irona mono onoo qagianon ubaa.

36 Niinon qaa hona mon kokaen injiowe mobu: Sagiaa irona kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono onoo qagianon uro Anutunon irona meleema onono mobuya.”

---

* **23:33:** Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7

* **23:35:** Jen 4.8; 2 Hist

Jiisasnoŋ Jerusalem kanageso jopagoŋ oŋono.

Luuk 13.34-35

³⁷ Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru nemuŋanoŋ meraboraana enŋaŋa baatanonŋ ama kojojoonŋ oŋomakeji, niinoŋ mono iikawaa so kambana kambana goo kanagesouruga kotama kololoonŋ oŋomambaajonŋ moma laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi.

³⁸ *Mobu, Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeenŋ ewaa.

³⁹ *“Kaenŋ ewaato, niinoŋ kokaenŋ injiwoe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuya. Kanagenŋ kambanŋ moŋ kaŋ kuuro iikanonŋ niima kokaenŋ jewuya, ‘Pombaa qatanonŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.’ Kiaŋ.”

24

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeenŋ koloowaa.

Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

¹ Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaonŋ kamaaro gowokourutanonŋ iwaanonŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa totonŋ uutanonŋ miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi.

² Qendeema mugi meleema kokaenŋ injiwoe, “Miri kuuya ii saanonŋ injijuto, niinoŋ qaa hona moŋ kokaenŋ injiwoe mobu: Ii mono kondeenŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganonŋ

---

* 23:38: Jer 22.5   * 23:39: Ond 118.26

mende ewaato, qeqelala saoyagadeen ewaa.”
Kianj.

Kakasililij ano sisiwerowero koloowaa.

Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

³Jiisasnonj Oil gere baananonj kema raro gowok-ourutanonj iyangia siri iwaanonj kanj kokaen qisinj mugi, “Boi, qaa jejanj, iikawaa hona mono naa kambanonj asugiwaa ano giinonj kana balombaa kambanja tegomambaaajonj ambaati, iikawaa ai-weseyanonj mono nomaenj asugiwaa? Ii saanonj ninijowa.”

⁴Kaen qisinj mugi meleema kokaen jero: “Mononj anjomokolonj ano jinjaunj kembubotiwaaajonj mono galengia menj laligowu.

⁵Ejemba mamaganonj asuginj noo qananonj kokaen jewuya, ‘Niinonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojenj.’ Kaen jenj ejemba mamaga tiligonj onjombuya.

⁶Onjo manjawaa bujuya ano otonja koloonj kema karo momakebuya. Ii moma jenengia orowabotiwaaajonj mono galengia mewu. Iwoi kaanja ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambananonj mono iikanondeen uulanjawo mende tegowaa.

⁷“Kantri mononj kantri monj unjuwombaaajonj waabuya. Ejemba tuunj mononj tuunj monj yonjowo aronj qen aowombaaajonj waabuya. Gomanja gomanja kanonj bodia bodia koloowaa ano nanj somasomata ii qonjoma menj namo meleeno kemenkebaa.

⁸ Iwoi kuuya ii emba korowonon masu kanain ununkejiwaa so. Balombaa kambananon mono iikawaa so kanain tegomambaajon ambaa.

⁹ *⁹“Kaen ambaato, kamban kanon tosonian onjo uugia meleengitiwaajon ama gawman yonoo boronon onjoongi siimbobolo ama onoma unugi komuwuya. Kantri kuuya yononon noojona ama kazi ama onomakebu.

¹⁰ Kamban kanon mamaganon momalaarigia mesaon angonan men kazi ama aowuya.

¹¹ Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganon asugin ejemba mamaga kilikalu men onongi jinjaun qen kemakebua.

¹² “Jeulalan Toyanon sein ejemba galen koma onombaatiwaajon ama uumeleen ejemba seiseiya yonoo uugianon olomooro uujopagianon loorin zololongowaa.

¹³ *¹³ Monon kaparan koma kotiin bon qen nama laligoro balombaa kambananon tegowaati, iinon mono oyanboyan bun qen aowaa.

¹⁴ Anutuwaa bentotonaa Oligaa Buna koi mono waladeen namowaa kantria kantria kuuya kanon jen seigi kanageso so nanjonango qaaya mogigo balombaa kambananon iikawaa gematanon tegowaa. Kian.

Jerusalem sitiwaa kondemondeen uuduuduuyawo

Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

¹⁵ *¹⁵“Gejatootoo eja Danielnon kondemondeen uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa

---

* **24:9:** Mat 10.22   * **24:13:** Mat 10.22   * **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11

iikawaa so tosonianon kaŋ kondemondéen ano iwoi anjonjorayawo ii jiwowon jigo toroyanon anŋi nano iibuti, qaa koi weenŋowagati, iinon mono saanon geja ama moma kotowa.

16 Kamban iikanon Judia prowinsnon laligowuti, ononon mono misinŋon horon baananon kembu.

17 *Miri kosianon sombenon laligowaati, iinon mono kamaan geso iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba.

18 Gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanagadeen malekuya memambaajon eleema mirinon mende kema.

19 “Yei! Emba korowo ano merabora ajunon yononon kamban iikanon nomaen uulanawo kembuya?

20 Kawaajon iwoi ii koŋuru me Sabat kendombaa kambanonon mende koloowaatiwaajon mono qama koolinkebu.

21 *“Ii kokaembaajon: Kamban iikanon kakasililin jekania boorongoya koloowaa. Kakasililin soya kaanŋa ii wala eenanon kamban monŋen mende koloon ero. Anutunon iwoi kuuya mokoloroti, kamban iikanondeen kanain kamban kokanon laligon kouma kamban biiwianon mon mende kolooro. Wala eenanon mende kolooro ano kanagen kamban mononon mombo mende koloowaa. Kawaajon mono qama koolin laligowu.

22 Pononon kokojinjin kamban ii mende men torinagati een, ejemba kuuyanon mono tiwilaad-

---

* 24:17: Luuk 17.31   * 24:21: Dan 12.1; Ais 7.14

aborowuyagato, ejemba iyaŋaajon meweengon ononoti, iyonoojon ama ween iikawaa jaŋgoya ii men toriwaa.

²³ “Kamban iikanon kokaen jewuya, ‘Mobu! Kraistnon koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqege Toyanon endu nanja.’ Monon kaen jewaati een, ii mono mende moma laariwu.

²⁴ Ii kokaembaajon: Hamoqege toya qolonmolongoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugin angoletto ano aiwese somasomata megii letombuya. Kaen letongi Anutunon ejemba iyaŋaajon meweengon ononoti, ii kaanagadeen enkalolon men onombutiwaajon angobato men kaparan kongi jinjaun qewubo. Ono galengia awaagadeen men aon laligogi ii amamaawuya.

²⁵ Mobu! Niinon iwoi kuuya ii mende kolooro waladeen injjowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

²⁶ *“Kawaajon ‘Hamoqege Toyanon balon qararanonkononon laligoja,’ kaen jegi mobuti een, iikanon mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnon miri kawaa uutanon asugin raja,’ kaen injjogi ii mende moma laariwu.

²⁷ Ii kokaembaajon: Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban ii mono oobiliwaa so kokaen koloowaa: Ii ween kouk-outanonga pilitik bilisik ama leegen ween kememetanon sokoma asarin keno iijoni, iinon mono iikawaa so asugiwaa.

---

* **24:26:** Luuk 17.23-24

28 **“Oro gisaganon mongen ewaati, mambonkarara yononon iikanon horon ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.”* Kian

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 **“Konajilin kamban iikanon tegoro iikanondeen*

ween jaayanon injan kono koinnon umun kombaa.

Sengelao yononon sombinonga tegon kamaawuya ano

sombinon utugoro iikawaa ilawoilaya ii rargia mesaon enkalolon anji soowaa.

30 **Kamban iikanon Siwe gomambaa Eja honaa aiweseyanon sombinon asugiro iibuya. Kamban iikanon namowaa kanageso kuuya yononon jingen qama saabuya. Saama Siwe gomambaa Eja hona iinon sombimbaa koosu qaganon karo iibuya. Ku-usunja somatanon sakondindinawo asuganon asugiro asamararaja iibuya.*

31 *Karo iigi romon qaita mon uugi otona kotakota mogi Siwe gajobauruta wasin onono yononon ejemba Anutunon iyanajon meweengon ononoti, ii balon goraaya teetee eugen emugen iikanona kopepereen onoma unuambuya. Kian*

Noron gerewaa sareqaa

Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 *“Ono noron gere iima tania romongon sareqaa koi mobu. Borianon apuyawo kolooro sengia*

---

* **24:28:** Luuk 17.37   * **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13   * **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7

longogi ii iima moma kokaen jenkeju, ‘Ween kambaŋa mono dodowija.’

³³ Oŋonoŋ kaanjadeen aiwese iikawaa so asugiro iima moma asariŋ kania kokaen jewu, ‘Jiisasnoŋ mono nagunoŋ dodowija.’

³⁴ “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injiowe mobu: Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋianoŋ koloowaa.

³⁵ Sombiŋ namonoŋ goron qewaoto, noo Buŋa qaananon mono kambaŋ moŋnoŋ mende aliwaa. Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.

Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

³⁶ “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kawaato, naa kambaŋoŋ kaŋ kuuwaati, iikawaa weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwe gajobanoŋ ii mende moju. Anutuwaa Merianoŋ kaanagadeen ii mende moja. Amanon anodeen ii moja.

³⁷ *Wala eenanoŋ Noowaa kambaŋanoŋ ejembanon laaligogia qemasologen qaganon laligon meŋ kileegiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaatiwaa kambaŋanoŋ koloowaa.

³⁸ “Apu gboulu somatanoŋ mende karo waladeen iikanon ejemba nene lomban ama apu kotiga neŋ embaqemba sewanajon anŋi kema karo agimiŋ aon laligogi. Nanamemen

---

* 24:37: Jen 6.5-8

kaen ama men qemasologen laligogi Noonan wango uutanon uroti, ween iikanon tegoro.

39 *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu gboulu somatanon kan jinoŋa qaa tiwilaan onono. Kanagen Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban iikanon ejembanon kaanjadeen qemasologen ama laligon tiwilaawuya.

40 “Kamban iikanon eja woi gawonon laligori yoroononga mon men mon mesaowuya.

41 Kaanjadeen emba woi tawen orasin rabaoti, iyoroononga mon men mon mesaowuya.

42 “Poŋon kawaatiwaa kamban me auaya mende mojuatiwajon mono uugbiligbili laligowu.

43 *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiinanon kikekakasiliin ejanon naa kambanon me auanon kawaati, miri toyanon ii monagati een, iinon mono gbili rama miria awaagadeen galen mero qosoma umambajon amamaawaa.

44 Onjo ‘Siwe gomambaa Eja honanon kamban kokanon mende koubaa,’ jen romongogi iinon mono kamban iikanondeen koubaa. Kian.

Gawon ejanon silemale laligon tiwilaaro.

Luuk 12.41-48

45 “Kaen kolooro gawon meme ejemba batugianon moronon tirin koton tosaŋa unuuguja? Tosianon zololonon gawon mesaogi monon momakooto awaawaa qaganon kaparan koma pondan menkeji, iinon mono simbawonawo koloaja. Miri toyanon nanamemenŋa gosin iima

---

* 24:39: Jen 7.6-24   * 24:43: Luuk 12.39-40

mongeŋ kema miriaa ilawoilaya ii borianon ano galeŋa koloowaa. Galeŋa koloon welenqeŋeuruta iŋorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindinaŋon unuaginkebaa.

⁴⁶ Kaen kalaŋ koma onoma laligoro toyanon eleema kaŋ iikaŋ iima ‘Mono simbawonawo koloojaŋ!’ jewaa.

⁴⁷ “Niinon qaa hona mon kokaen inijowe mobu: Toyanon ‘Mono simbawonawo koloojaŋ!’ jeŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuun mubaa.

⁴⁸ Kuun mubaato, gawon meme bibilokoya iinon uutanon romonon kokaen jewaati een, ‘Ponaa kaka kambaŋon mono koriga eja.’

⁴⁹ Kaen jeŋ kanaiŋ gawon meme ejembauruta unun ureen aon jejelombaŋ ama aison apu kotiga neŋ uuta sooro enkalolon silemale koloon laligowaa.

⁵⁰ “Kaen laligon kambaŋ monon ponaa koubaatiwaajon mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambambaajon imowamo ulumbulun laligoro mono aua iikanondeen kouma

⁵¹ qeŋ japalelen meŋ muŋ jeŋ kotooro uumeleembaa ejemba seleseya kaŋa gere sianon kemeŋ siimbobolo mobaa. Kaen moma saama gigilaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kiaŋ.

25

Emba saraŋ 10 yonoo sareqaa

¹ *Jiisasnon jero, “Mombo kamanati, kaban iikanon Siwewaa bentotonja ii kokaen koloowaa: Maran lomban kabananon emba saran jumuna ten yononon ‘Eja bujawo aitonjowona,’ jen kiwagia men kananon kenji.

² Yonoononga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaanja 5 ii nekonja.

³ Nekonja yononon kiwagia megito, gere (koin-sare) kelega* mende men kenji.

⁴ Momakootogiawo yononon kiwagia ano koin-sare kele kaarogia kaanagadeen men kenji.

⁵ Kenji eja bujanon uulanawo mende karo mambongi kaban korirotiwaajon kuuya yonoo jaalologia bombon mero usugon gaon egi.

⁶ “Gaon egito, gomantiina biiwianon monon romun qero qa kokaen mogi, ‘Mobu, eja bujanon mono kaja-oo! Mono iwaanon kema aitonjowu.’

⁷ Qa ii moma emba saran ten ii kuuyanon waama kiwagia men meagon ootirigi.

⁸ Ootirigi nekonja yononon emba momakootogiawo yonoonon kan kokaen jegi, ‘Nonoonon kiwa bogojiwaajon ononon mono koinsare kelega tosia nonombu.’

⁹ “Kaen jegi momakootogiawo yononon meleema kokaen jegi, ‘Qaago! Ii onjo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaaajon mono

---

* **25:1:** Luuk 12.35   * **25:3:** Gere (koin-sare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Goman tiiro gere susuyanon opo kokosiin kele iikanon qendunjon kiwa ootirin kananon kenji 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanon gere ii een bubu giliwubotiwaajon ii mombo oil gere kelenon qendunjonogi.

sii mirinon kema onjoangiaa koinsare kelegia sewana mewu.’

¹⁰ “Kaen jegito, yononon koinsare kelega sewana mewombaajon kema kananon laligogi eja bujanon mono iikanondeen kouro. Emba saran jojorin nangiti, iyononon kema iwo aitongon maran lomban miri uutanon ugi nagu kongi.

¹¹ *Emba saran stuanon kenigiti, iyononon kaanagadeen kanagen kouma nagu qen kokaen qagi, ‘Pon Pon, mono nagu metaama nonomba!’

¹² “Kaen qagito, kokaen meleema jero, ‘Qaago! Nii onjo mende moma onjonjen. Qaa ii honaga injiojen.’

¹³ Jiisasnon sareqaa kaen jen gowokouruta ii qaa kokaen injoro, “Onjo nii kamambaa kambaana me auaya mende mojutiwaajon mono uugbiligibili laligowu.” Kian.

Monej esu galen kongitiwaa sareqaa.

Luuk 19.11-27

¹⁴ * “Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja mon gomanja mesaon koriganon kantri mongen kemambaajon moma welenqequeuruta onoono kagi monej esuhinaya galen koma onombutiwaajon jen koton onoma borogianon ano.

¹⁵ Gawon memegia gosin hona dawo koloowaatiwaa so moma gawon meme eja mombaajon monej esu 5 (Kina 20,000) mun mon monej esu woi (Kina 8,000) mun mon motoonggo (Kina 4,000) muro. Kaen galen kombutiwaajon mendeema onoma onomesaon keno.

---

* **25:11:** Luuk 13.25   * **25:14:** Luuk 19.11-27

16 “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinon iikanondeen kema konkororo gawon mero monen seiroy esu 5 mombo mero.

17 Kaanjadeen esu woi (Kina 8,000) meroti, iinon kema konkororo gawon mero monen seiroy esu woi mombo mero.

18 “Kaen merito, eja monen esu motoongo (Kina 4,000) meroti, iinon mono mesaon kema balon onon eja ponaa monenon ron koma mesangoro.

19 Kamban koriga tegoro welenqege yonoo eja ponjianon eleema kan ‘Gawon megitiwaa sundugia moma gosimana,’ jen koma horon onono kagi.

20 “Kaen kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinon jaayanon kouma esu 5 mombo toroqen men kan kokaen ijoro, ‘Somatana moba, giinon monen esu 5 nonati, niinon iikawaa konkororoya mewe seiroy esu 5 mombo kolooro men kajej.’

21 “Kaen ijoro eja ponjanon kokaen meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawon meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaana men ii kaparan koma galen koma laligona seiroy. Kawaa-jon niinon iwoi mamaga goo boroganon ambe iikawaa galenaga laligowa. Saanon kan eja ponga noo miri uutanon kouma motoon korisoro ama laligowona.’

22 Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinon kaanjadeen kouma kokaen ijoro, ‘Somatana moba, giinon monen esu woi nonati, niinon iikawaa konkororoya mewe seiroy esu woi mombo kolooro men kajej.’

23 “Kaen ijoro eja ponjanon kokaen meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawon meme eja awaga

membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaan̄a men̄ ii kaparañ koma galeñ koma laligona seiro. Kawaa-joñ niinoñ iwoi mamaga goo boroganoñ ambe iikawaa galeñaga laligowa. Saanoñ kañ eja poñga noo miri uutanoñ kouma motooñ korisoro ama laligowoñ.

²⁴ “Kawaa gematanoñ eja monen̄ esu motooñgo (Kina 4,000) meroti, iinoñ kouma kokaen̄ ijoro, ‘Somatana moba, niinoñ kaniaga kokaen̄ moma yagowe: Eja Poñn̄anoñ mono eja kotakota geriawo kolooja. Geen̄go nene kota mende qosoma kororoona iikanoñ mono kileñ hoñ soonoñ kotoñ memambaajoñ momakejañ. Dumuñ kota mende osona kemero iikanoñ mono kileñ hoñ men̄ kululumambaajoñ momakejañ.

²⁵ “Kaen̄ moma yagon̄ keena moma kema goo monen̄ esuga ii namonoñ mesañgowe ero. Iiba, monen̄ esu nonati, iikayadeen̄ mono tororo koi.’

²⁶ Kaen̄ ijon̄ ii muroto, eja poñanoñ meleema kokaen̄ jeñ muro, ‘Gii injarere kolooñ welen̄qeqe bologa koloojañ! Gii kaniana moma yagona: Neeno nene kota mende qosoma kororoowe iikanoñ mono kileñ hoñ soonoñ kotoñ memambaajoñ momakejeñ. Neeno dumuñ kota mende osowe kemero iikanoñ kileñ hoñ men̄ kululumambaajoñ momakejeñ. Noo tanina kañga moma yagon̄go mono naambaajoñ ama soon̄ laligona?

²⁷ “Gii noonon̄ monen̄ ii benkn̄on̄ ana sokonaga. Benkn̄on̄ ana somariiro eleema kaweti, kamban̄ kokanoñ ii saanoñ susuyawo mewenaga.’

²⁸ Toroqen̄ tosaan̄a ii injoro, ‘On̄o mono qezen̄ injarere eja kokawaa monen̄ esuya ii wama mon̄

esu 10 mokoloroti, mono ii mubu.’

²⁹ *“Sareqaa kokawaa kania ii kokaen: Daen yonoonon iwoi eji, kuuya iyonoojon mono toroqen ononji seiro kelemalelen en onombaa. Kaen seiwaato, mombaanon iwoi mon mende eji, iwaanon iwoi ii mono kaanagadeen wanji een toontoon laligowaa.

³⁰ *Ayo, welenqege eja omaya gawonaa hona qaa ii mono seleenjen hagogi pangamanon kemeba. Iikanon kemen saama gigilaan gubugia kigi qaro laligowuya.” Kian.

Jenteegowaa kaban somatanon kokaen koloowaa:

³¹ *“Siwe gomambaa Eja honanon nama Siwe gajoba kuuya unuama motoon kawuti, kaban iikanon Siwewaa asamararanon asugiro iinon Kin Pombaa jinkaron dunon rabaa.

³² Rama jero namowaa ejemba tuun kuuya men kululuun ononji iwaa jaanon asugiwuya. Asugigi lama galenon lamauruta meme (nonin) yonoononga gosin mendeema ononji, iikawaa so ii mendenqendeen ama onombaa.

³³ Ii ama onoma jero lama ii boro dindinanon ano meme (nonin) ii qanianon ama onombuya.

³⁴ “Kaen ama ononji Kin Ponon boro dindinanon nambutu, ii kokaen injowaa, ‘Noo Amananon kotuegon onono laligogiti, onono mono kawu. Ama Anutunananon goman kuuya mokolon ononoti, kaban iikanondeen mono

---

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18   * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28   * **25:31:** Mat 16.27; 19.28

bentoton onoojon mozozonjon merota jojorin en kouji, onjo mono kan ii bunja qen aon laligowu.

³⁵ “Ii kokaembaajon jejen: Niinon nembanene-naa komun laligowe onjo neneya noma laligogi. Niinon apuwaajon qenjen qen laligowe onjo apu noma laligogi. Niinon waba koloon laligowe onjo koma horon nonji mirigianon uma laligowe.

³⁶ Niinon sele esunaajon amamaan laligowe onjo opo keren noma laligogi. Niinon ji niro laligowe onjo galen koma noma laligogi. Niinon kapuare mirinon laligowe onjo nii niibombaaion iikanon kan laligogi.’

³⁷ “Kaen injjoro ejemba solanja yononon kokaen meleema mun jewuya, ‘Pon, gii mono naa kambanon nembanenegaaion komuna giima guagin laligonin? Mono naa kambanon apuwaajon qenjen qen laligona giima apu goma laligonin?’

³⁸ Mono naa kambanon wabaga laligona giima koma horon gonin mirinananon una laligonin? Mono naa kambanon sele esugaaion amamaan laligona giima opo keren goma laligonin?’

³⁹ “Mono naa kambanon ji giro ena giima me kapuare mirinon laligona moma gii giibombaaion goonon kan laligonin?’

⁴⁰ Kaen jegi Kin Ponjon meleema kokaen injjowaa, ‘Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Onjo neenaa uumeleen alauruna kamaanqeqeta koi yonoononga mombaaion iwoi mon anjiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’

⁴¹ “Kaen jen kawaa gematanon boro qanianon nambuti, iyonoonon meleema kokaen injjowaa, ‘Manjanon qasuaan onono laligogiti, onjo mono

nomesaonj togowu. Gere sia tetegoya qaa jen ubaati, mono iikanonj kema kemebu. Anutononj ii Kileŋaa Toya ano iwaa gajobauruta yonoojonj mozononj merota jojorinj enj kouja.

⁴² Ii kokaembaajonj injiojenj: Niinonj nembanena komonj laligowe onj neneya mende noma laligogi. Niinonj apuwaajonj qenjenj qenj laligowe onj apu mende noma laligogi.

⁴³ “Niinonj waba koloonj laligowe onj mende koma horonj nonji mirigianonj mende uma laligowe. Niinonj sele esunaajonj amamaanj laligowe onj opo kerenj mende noma laligogi. Niinonj ji niro ewe ano kapuare mirinonj laligoweto, onj nii niibombaajonj iikanonj mende kanj laligogi.’

⁴⁴ “Kaenj injiŋoro yonononj kaanagadeen meleema munj kokaenj jewuya, ‘Ponj, gii mono naa kambanonj nembanenegaaajonj komuna me apuwaajonj qenjenj qenj laligona me wabaga laligona me sele esugaajonj amamaanj laligona me ji giro ena me kapuare mirinonj laligona nono gii mende welenj qenj goma laligoninj?’

⁴⁵ “Kaenj jegi meleema kokaenj injiŋowaa, ‘Niinonj qaa honja kokaenj injiŋowe mobu: Onj uumeleenj alauruna kamaanqeqeta koi yonoononja mombaajonj iwoi monj mende anjiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.’

⁴⁶ * “Kaenj injiŋoro ironja meleema onono qagianonj uro hagonj onono kemenj siimbobolo kamban tetegoya qaa moma laligonj ubuya. Kaenj laligonj ubuyato, solanja yonononj oyanboyanj

---

* 25:46: Dan 12.2

laaligo ii kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuya.” Kianŋ.

26

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaa anŋonaŋ anŋi.

Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jedaboroŋ gowokou-ruta kokaen inijoro,

² * “Weeŋ woi tegorogo pasowa kendoŋa kaŋ kuuwaa.* Ono ii saanoŋ moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Eja hoŋa ii waba gawman yoŋoo borogianoŋ anŋi maripoonoŋ qegi komuwaa.”

³ Kambaŋ kanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantri-waa jotamemeya yoŋonoŋ ajoroŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa jinŋkaroŋ mirianoŋ ragi.

⁴ Kanoŋ rama nomaen mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunagati, iikawaa kania moŋgama gosigi.

⁵ Moŋgama gosin kokaen jegi, “Ejemba iringia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaaajoŋ amamaawoŋa.” Kianŋ.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu unkoowagawonoŋ moriro.

Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

⁶ Jiisasnoŋ Betani gomanonŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solananiroti, iwaa mirinoŋ uma raro.

---

* **26:2:** Eks 12.1-27   * **26:2:** Pasowa ii Kiankomu kendoŋ. Qaa iikawaa kania ii Niniima koboŋ nuuuguro. Eksodus 12.15

7 *Iikanonj nene neŋ raro emba monŋonj jamo kaaro monj meŋ iwaanonj karo. Kaaro ii lalu lanŋonawo qata alabasta iikanonj memetaga. Ii apu uunŋkoowagawo iikanonj saa qegetaga. Iinonj ii sewanŋa somatanonj meŋ kanj apuya Jiisaswaa wanŋanonj qibibirin moriro.

8 Moriro gowokourutanonj ii iima uugia boliro kokaenj jegi, “Ii mono naambaajonj kaenj tiwilaaja?”

9 Apu kelegawo ii sewanŋa mewutiwaajonj ano monenj uuta kolooro ii ejemba wanaya onjono sokonaga.”

10 Jiisasnonj uumomogia ii iima kotonj kokaenj injjoro, “Emba kokawaa uuta ii mono naambaajonj meŋ boliju? Iinonj sili awaa ama sororogonj nono sokonja.

11 *Ejemba wanaya ii kambanŋa kambanŋa batugianonj laligowuto, niinonj onjoo batugianonj kambanŋ so mende laligomanŋa.

12 Niinonj komuwe ronj koma nombutiwaajonj ama kelenonj selena nomorija.

13 Niinonj qaa honŋa monj kokaenj injjowe mobu: Oligaa Buŋa koi kantri kanonj me kanonj jeŋ seigi kemaati, iikanonj emba koi kanonj iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaanŋadeen jegi seiro iwaajonj romonŋonj laligowuya.” Kianj.

Juudasnonj Jiisas memelolo meŋ mumambaajonj uumotoonŋo ano.

Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

---

* 26:7: Luuk 7.37-38   * 26:11: Dut 15.11

14 Kamban kanon gowokouruta 12 yonoononga mon qata Juudas Iskariot iinon jigo gawon galen yonoonon kema

15 *kokaen qisin onono, “Niinon Jiisas memelolo men mun borogianon ambe ononon naa tawaga nombuya?” Qisin onono silwa monen kota 30 weenon borianon anji.

16 Aua iikanondeen kanain Jiisas kamban mongen memelolo men mumambaa kana moma mongama kokobimbin koma laligoro. Kian.

Jiisasnon gowoko yonowo Pasowa lama negi.

Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-

30

17 Bered yiistya qaa iikawaa kendon ween mutuyanon (Sikunenenon) gowoko woi yoronon Jiisaswaanon kan kokaen qisin muri, “Boi, nono miri dakanon kema pasowa lama mozozongon goni newaga? Ainnga nomaen eja?”

18 Qisin muri kokaen meleeno, “Oro Jerusalem sitinon uma eja mon mojeni, ii mokolon kokaen ijowao, ‘Boinon jeja: Noo kambananon mono† dodowija. Niinon goo mirinon kan gowokouruna yonowo Pasowa lama newona.’”

19 Gowoko yoronon Jiisasnon jen koton oronoti, iikawaa so otaan Pasowa lama mozozongori.

20 Mare kolooro goman tiiro Jiisasnon gowokouruta 12 yonowo miri iikanon kouma uma dun kosianon rama nene mendeema negi.

21 Nene nen nen rama Jiisasnon kokaen injjoro, “Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu:

---

* **26:15:** Zek 11.12 † **26:18:** Anutunon Jiisas komuwaatiwaa kambana anoti, iikawaajon jeja.

Onoononga monnon mono memelolo men nom-baa.”

²² Kaen injoro moma iikanondeen uugianon wosobiri somata kolooro kanain aja aja qisin mun ijogi, “Pon, mono noojona jewabo?”

²³ *Qisin mugi kokaen meleeno, “Niwo bered qaannon qendungoji, mono iinon.

²⁴ Siwe gomambaa Eja honanon mono iwaajon qaa oogita ejiwaa so onanon namo mesaon kambaato, monnon ii memelolo men mubaati, iwaajon mono ‘Yei!’ jen qama wanjinjingojen. Iikawaa irona kanjanawonon mono iwaa qaganon ubaa. Eja ii nemun koro uutanonga mende asuginagati, iikanon mono afaangon munaga.” Kian.

²⁵ Kaen meleeno Juudas memelolo men mubaati, iinon kokaen meleema ijoro, “Boi, ii mono noojona jewabo?” Jiisasnon kokaen ijoro, “Jejani, mono kian!” Kian.

Pombo samon konoga negi.

Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

²⁶ Nene nen rama Jiisasnon bered men kotuegon moton onoma kokaen injoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono men newu.”

²⁷ Kaen injon wain gambi men qama koolin dangisen jen onoma kokaen injoro, “Ono kuuya mono gambi kokanona newu.

²⁸ *Koi neenaa sana. Ii Anutunon ejemba yonowo soomongo arej ano kotiiwaatiwaajon

---

* 26:23: Ond 41.9   * 26:28: Eks 24.8; Jer 31.31-34

sana molaagi kemero ejemba mamaga yonoo singisonogogia mesaowaa.

²⁹ Niinon qaa mon kokaen injjowe mobu: Niinon wain kasawaa hona koi mombo torogon mende nemaña. Kanagen Mannaa bentoton uutanon eu raniñ jejelomban ambaati, ween iikanon mono wain apu qaita mon ii onjowo nemaña.”

³⁰ Kaen injjon korisoro rii qama mesaon kema Oil gere baananon ugi.

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaaqon ijoro.

Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

³¹ *Uma Jiisasnon kokaen injjoro, “Gejatootoo eja monnon qaa mon kokaen oorota eja, ‘Niinon galengia gewe lama tuunanon deembuya.’

Iikawaa so ononon kuuya kete gomantiinanon uugia noojon ama boliro nomesaon boratiwuya.

³² *Boratigi nuwuyato, niinon mono koomunonga waama waladeen Galili prowinsnon kema iikanon asugin onomaña

³³ Kaen injjoro Piitonon meleema kokaen jero, “Yononon kuuya uugia goojon ama boliro gomesaon boratiwuti een, niinon mono kilen kamban monnon mende gomesaomaña.”

³⁴ Jero Jiisasnon ijoro, “Niinon qaa hona mon kokaen gijomaña: Kurunon mende qaro giinon kete gomantiinanon qakooma nona indin karoon koloowaa.”

---

* **26:31:** Zek 13.7   * **26:32:** Mat 28.16

³⁵ Kaen jeroto, Piitonon kokaen ijoro, “Boi, kaen qaagoto, nii nugi giwo motoon komuworagati, ii kilen niinon gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaŋa kuuya kaanagadeen qaa iikayadeen jegi. Kiaŋ.

*Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46*

³⁶ Kaen amin moma kema yoŋowo urukisi mon qata Gezemane iikanon keugi. Keuma Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Niinon endu kema qama kooliwe onjo mono kamban biiwianon koi rabu.”

³⁷ Kaen injon Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama kenji Jiisasnon kanain wosobiri moma konjilin kolooro kana boria qetegoro.

³⁸ Kamban kanon kokaen injoro, “Noo uunanon mono kondun kondun koma koujiwaajon ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Onjo mono kokanon rama niwo gbili laligowonja.”

³⁹ Kaen injon yanodeen boronja mon toroŋen kema simin kuma usugon kokaen qama koolin jero, “Amana, gii iwoi mon mende mololombijan. Kawaajon siingga eji een, siimbobolowaa qambia koi kanon mono noo qananon ubabotiwaajon nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geen gaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”

⁴⁰ Kaen jen eeleno gowokouruta karon yoŋonon gaon egi injiima Piito kokaen ijoro, “Onjo aua motoongoda niwo gbili laligowombaajon mende kotiju me?”

⁴¹ Uunananon gbili laligowombaa siingga momakejonto, selenananon looloria

kolooja. Kawaajon angobatonon kamaan unjuwobotiwaajon mono qama koolin gbiligbili laligowu.”

⁴² Kaen ijoro mombo onomesaon kema indin woi kolooro kokaen qama koolin jero, “Amana, siimbobolowaa qambi koi kanon mende nu-uguwaati een, ii saanon nemanato, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa.”

⁴³ Qama koolin eleeno jaa logia bombon merotiwaajon mombo gaongadeen egi injiuro.

⁴⁴ Mombo onomesaon leegen kema qaa iikayadeen mombo jen qama kooliro indin karoon kolooro.

⁴⁵ Gowoko yonoonon eleema kan kokaen injiuro, “Ono toroqen haamo men gaongadeen ewombaajon moju me? Mobu! Monon Siwe gomambaa Eja hona memelolo men muro gawman eja sisiwerowerogiawo yonoo borogianon ubaa. Iikawaa aua kambaanon mono kan kuuja.

⁴⁶ Mono waagi kembona! Memelolo men nombaati, iinon mono kosere koi kaja.” Kian.

Jiisas qelanjin men somongogi.

Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴⁷ Jiisasnon kaen jen nano iikanon gowokouruta 12 yonoononga mon qata Juudas iinon tuun somata mon jeta men onono kougi. Jigo gawon galen ano kanriwaa jotamemeya yononon ii wasin onongi manjawaa soo somata ano wasagia men kagi.

⁴⁸ Memelolo memambaajon anoti, iinon waladeen yonowo aiwese qaa kokaen somongon

inijoro, “Niinon eja buuta kiton nemanati, iinon mono ii kolooja. Mono ii menj somongowu.”

⁴⁹ Kaen injijon kan iikanondeen Jiisaswaanon keuma “Kokona (Boi), uubonjon!” jen buuta kiton nero.

⁵⁰ Kiton nero Jiisasnon kokaen ijoro, “Alana, gii naambaajon kajaŋi, ii mono uulanawo amba.” Kaen ijoro eja tuun yononon Jiisaswaanon kouma qelanjin menj somongogi.

⁵¹ Somongogi Jiisaswo laligogiti, iyonoononga monon borianon manjawaa soo somata horon jigo gawon galen wanja welenqeqeya qen geja kotogoro kamaaro.

⁵² Jiisasnon ii iima kokaen ijoro, “Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taangen mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanon unuro komuwuya. Kawajon mono sooga kopinanon qena kemeba!

⁵³ Niinon Amana qama kooliwe saanon ilaan nombaati, ii mojan me qaago? Qama koolin mubenagati, iinon mono iikanondeen gajoba manjaqeqe tuun‡ 12 uugun wasin onono kan ilaan nombuyaga.

⁵⁴ Ilaan nombuyagati een, Buja Terewaa qaayanon mono nomaen honawo koloonga? Buja Tere qaawaa so iwoi koi kanon mono asugi-waa jejetaga kolooja.”

⁵⁵ *Kamban iikanondeen Jiisasnon manjaqeqe tuun ii kokaen injijoro, “Nii kikekakililin ejaga

---

‡ **26:53:** Room yonoonon liijon me manjaqeqe tuun mon ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so koloon laligogi. Kawajon manjaqeqe tuun 12 yonoo jangogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so. * **26:55:** Luuk 19.47; 21.37

qaagoto, kilenj noojonj kaenj moma manjawaa soo somata ano wasa menj noma somongowombaaonj kouju. Niinonj weenj so jiwowonj jigononj onowo rama nama Buna qaa kuma onoma laligowe mende nonji.

⁵⁶ Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanonj qaa oogiti, iikanonj honjowo koloowaatiwaajonj asugija.”

Jiisas somongogi gowoko yonononj kuuya Jiisas mesaonj boratinj umburatinj kenji. Kianj.

Jigowaa jotamemeya yonononj Jiisaswaa qaa gawonj megj.

Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵⁷ Manjaqeqe eja Jiisas menj somongogiti, iyonononj ii wama jigo gawonj galenj wanja qata Kaiafas iwaa mirinonj kenji. Kenji Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yonononj iikanonj kanj ajoroogi.

⁵⁸ Kenji Piitononj sigensigenj onotaanj iikanonj keuma jinjaronj miriwaa kiropo uutanonj uro. Uma tetegoyanonj nomaenj koloowaati, ii iimambaajonj welenqeqe eja yonoo batugianonj raro.

⁵⁹ Kaenj raroto, jigo gawonj galenj ano jigo kaunsol tuunj yonononj Jiisaswaa selenonj kuukuu qaa nomaenj mondonj nanjonj jeninj qegi komuwaatiwaajonj mongangj.

⁶⁰ Mongama nama mamaganonj waama nama qaa qolonmolongoya Jiisaswaa selianonj kuunj nanjonj jegito, kilenj kania monj mende mokoloogi. Mende mokoloogito, tetegoyanonj eja woi kouma

61 *kokaen jeri, “Eja koi kanon mono kokaen jero mori, ‘Nii saanon Anutuwaa jiwowon jigoya kondeembe namonon kamaaro ween karoombaa uutanon ii mombo metaama kumaana.’”

62 Kaen jeri jigo gawon galen wananon waama Jiisas qisin mun kokaen ijoro, “Yononon goo seleganon qaa kuun nanjojuti, iikawaa kitia mon jewaga me qaago?”

63 Qisin muro Jiisasnon iwoi bologa mon mende anoto, kilen qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawon galen wana iinon kokaen ijoro, “Niinon Anutu laaligo Toyaa qatanon kokaen qisin kuun gonjen: Gii Anutuwaa Meria Kraist koloojan me qaago, ii tororo jen jojopon qanon jen kotiina mobona.”

64 *Kaen ijoro kokaen jero, “Jejani, mono ii. Iito, niinon kuuya onjo kokaen injjowe mobu: Kamban kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja honanon mono ku-usun Toyaa boro dindinanon rama kanagen sombimbaa koosu qaganon kamaaro iibuya.”

65 *Qaa ii jero jigo gawon galen wana iinon malekuya menjurama kokaen jero, “Yei, mangaa siita! Mono Anutu mepaegoja. Tosianon qaaya nangowutiwaajon mombo mende qisin onombona. Anutu mepaegoji, ii keteda koi onjanganjo modaboroju.

66 Kawaaajon onjo mono nomaen romonjoju?” Kaen qisin onono kokaen jen tegogi, “Iinon mono koomuwaa bunja koloowa.”

---

* 26:61: Jon 2.19   * 26:64: Dan 7.13   * 26:65: Lew 24.16

⁶⁷ *Kaen jen tegon jaayanon sulaapan qen morin borogia kuma palapananon qegi. Tosianon urunanon qetaalin

⁶⁸ kokaen ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloo-janiwaajon moronon guji, mono iwaa qata qana mobonja.” Kianj.

Piitonon Jiisas qakoono.

Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁹ Kaen kolooro Piitonon seleengen kiropo uutanon sombenon raro. Raro welenqege emba monnon iwaanon kanj kokaen jero, “Gii kaanagadeen Galili eja Jiisaswo motoon laligona.”

⁷⁰ Kaen jeroto, kuuya yonoo jaagianon qakooma kokaen jero, “Qaa jejani, ii mono kondanjen.”

⁷¹ Kaen jen kiropo naguyanon kemero welenqege emba monnon ii iima eja kosianon nanjiti, ii kokaen injjoro, “Eja koi kanon mono kaanagadeen Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”

⁷² Kaen injjoro mombo qakooma jojopan qaanon jen kotiin kokaen jero, “Niinon eja ii mende moma mujen.”

⁷³ Kamban boronja mon tegoro eja kosianon nanjiti, iyononon Piitowaanon kouma kokaen ijogi, “Onanon! Giinon kaanagadeen yonoononga mon koloojan! Galili qaa aro jejani, iikanon mono kaanagadeen ii qendeen mojon.”

⁷⁴ Ii moma kanain anja qasuaan aon jojopan qaanon jen kotiin jero, “Nii eja ii mende moma

---

* **26:67:** Ais 50.6

mujen! Qaa qolonmolonqoya jewanagati een, Anutononj mono ironja meleema nomba.” Kaen jero iikanondeen kuru qaro.

⁷⁵ Kurunonj qaro moma Jiisasnonj qaa kokaen ijoroti, ii romonqoro, “Giinonj wala indin karononj qakooma nona kurunonj qabaa.” Qaa ii romonqonj wosoya jumambaajonj ano seleenqenj kemenj meduqedu menj saaro. Kianj.

27

Jiisas wama Pailotwaa borononj anji.

Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

¹ Gomanj ano amandiinonj jigo gawonj galen kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yonononj ajoroonj Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya amin mogi.

² Aminj mogi tegoro Jiisas somonqonj wama Room gawana Pailotwaa borononj anji. Kianj.

Juudasnonj aroya mosono.

Apo 1.18-19

³ *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jenj tegogi Juudas memelolo muroti, iinonj ii moma moma bolin aonj silwa monej kota 30 mugiti, ii menj jigo gawonj galenj ano kantriwaa jotamemeya yonoononj kema meleema onjoma kokaen injoro,

⁴ “Niinonj singisonqo ama eja koposoya qaa ii memelolo menj mube qegi komuwaa.” Kaen injoroto, yonononj kokaen ijogi, “Ii nonoononj iwoiga qaago! Ii mono geenqaa majakakaga!”

---

* 27:3: Apo 1.18-19

⁵ Kaen ijogi moma silwa monej kota ii men giliro jiwowon jigo uutanon keno. Keno ana mesaon kema kasanon jegelaan aroya mosono.

⁶ Jigo gawon galen wana yononon monej kota ii men kokaen jegi, “Monej koi mono eja sayaa sewanaga. Kawaajon ii jiwowon jigowaa monej kowinon ambombaa soya qaago.” Kaen ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo.”

⁷ Kaen jen amin moma monej iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewana meggi waba ejemba yonoo qasirigiaga kolooro.

⁸ Kawaajon ama balon koria iikawaa qata ii kamba kokaamba kaanagadeen toroqen ‘Balon koria sayawo,’ qamakeju.

⁹ *Gejatootoo eja Jeremaianon qaa waladeen jeroti, iikanon mono honawo kolooro. Qaa ii kokaen,

“Yononon Israel kanagesowaa jotamemegia koloon eja ii sewana mewutiwaajon gosin angi silwa monej 30 koloroti, ii meggi. Ii ejawaa sewanaga.

¹⁰ Yononon ii men iikanon gbakonon monjon meme eja mombaanon balon koria mon sewana meggi. Ii mono Pononon jen koton nonotiwaa so iikaen meggi.” Kian.

Pailotnon Jiisas qisin muro.

Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

¹¹ Kamba kanon Jiisasnon Pailotwaa jaanon nano kokaen qisin muro, “Onanon, gii Juuda yonoo kin pongia koloojan me qaago?” Qisin

---

* 27:9: Zek 11.12-13

muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono geenŋo jejaŋi, iikaanŋ.”

¹² Jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya (70) yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegito, kileŋ qaa kitia moŋ mende meleeno.

¹³ Qaaya bogoro nano Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa mamaga goo seleganoŋ kuuŋ naŋgoŋ jejuti, ii mojaŋ me qaago?”

¹⁴ Kaenŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa iikawaa kitia moŋ mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ mamaga waliŋgoro. Kianŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaaŋoŋ jeŋ tegoro.

Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

¹⁵ Room gawananoŋ gbani so Pasowa korisoro kambanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo siŋgiaa so qata qama qisigiti, ii isama oŋomakero.

¹⁶ Kambanŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas qagiti, iinoŋ kapuare mirinoŋ raro. Ii kileŋaajoŋ meŋ biwiigi laligoro.

¹⁷ Kaenŋ ano ajoroogi kokaenŋ qisiŋ oŋono, “Barabas me Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyoroonoŋga moroga isama oŋombe kamaawaatiwaaŋoŋ moju?”

¹⁸ Galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaaŋoŋ goroŋkiki mogitiwaaŋoŋ ama ii gawanawaa boronoŋ aŋgi. Ii moma siŋgiaajoŋ kaenŋ qisiŋ oŋono.

¹⁹ Ii moroto, jenteegowaa jinŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ raro embianoŋ buju qaa moŋ kokaenŋ ano karo, “Nii kete gomantiŋanoŋ gaonŋ moŋ iima iikanoŋ eja iikawaajoŋ ama siimbobolo

mamaga mojen. Kawaajon eja solan̄a ii mono lombo mende muba.”

²⁰ Qaa kaen̄ karoto, jigo gawon̄ galen̄ ano kantriwaa jotamemeya yon̄onon̄ ejemba tuun̄ uukuukuu men̄ on̄oma kokaen̄ injijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonon̄ qewutiwaajon̄ jewa. Kaen̄ qisin̄ muba.”

²¹ Kaen̄ jegi gawananon̄ meleema qisin̄ on̄ono, “Eja woi yoroonon̄ga mono moroga isama mube on̄oonon̄ kamaawaatiwaajon̄ moju?” Kaen̄ qisin̄ on̄ono “Barabas!” jegi.

²² Kaen̄ jegi Pailotn̄on̄ kokaen̄ qisin̄ on̄ono, “Kaen̄ jejutiwaajon̄ Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinon̄ ii mono nomaen̄ ama mubenaga?” Kaen̄ qisin̄ on̄ono yon̄onon̄ kuuya qagi, “Mono maripoonon̄ qewu jewa!”

²³ Kaen̄ qagi gawananon̄ jero, “Ii naambaa-jon̄? Iinon̄ mono naa bologa ano?” Kaen̄ jeroto, yon̄onon̄ ii moma kaparan̄ koma toroqen̄ qa gigilaan̄ kokaen̄ qagi, “Mono maripoonon̄ qewu jewa!”

²⁴ *Kaen̄ qagi gejajojon̄ qegi gujubajunon̄ mombo somariiro Pailotn̄on̄ ii iima moma manja karen̄ koloowabotiwaajon̄ apu men̄ boria ejemba tuun̄ jaagianon̄ songbama kokaen̄ injijoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanon̄ mono noo qananon̄ qaagoto, mono on̄oangiaa qagianon̄ ubaa.”

²⁵ Kaen̄ jero ejemba tuun̄ korebore yon̄onon̄ kokaen̄ meleengi, “Sayaa iron̄a mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananon̄ ubaa!”

---

* **27:24:** Dut 21.6-9

26 Kaen meleengi Pailotnon Barabas isama muro yonoonon kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonon qeyayagon qegi. Kaen qegi maripoonon qewutiwaajon Room manjaqeqe eja yonoo borogianon ano. Kian.

Jiisas kungulolopo ama mugi.

Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

27 Borogianon ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yononon Jiisas wama gawanawaa jinjaron miriwaa kiropo uutanon keugi. Keuma manjaqeqe tuun kuuya horon onongi kan ajoroon Jiisas liligon mugi.

28 Liligon mun iyanaa sele esuya kotogon maleku osoga nezongbala mon mouma mugi.

29 Mouma mun soman kasa lipima ila kaanja wananon kongi kemero. Kemero bowo mon boro dindinanon ama simin kuma mun gonjeegee ama mun kokaen ijogi, "Oowe oowe! Juuda yonoo kin pongia, oowe!"

30 Qaqatete kaanja ama sulaapan qen morin bowoya tagon iikanon wananon qegi.

31 Mepaqepae kaanja ama mudaboron maleku osoga nezongbala ii qetegon iyanaa sele esu mombo mouma mun maripoonon qewombaajon wama kenji. Kian.

Jiisas maripoonon qegi.

Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

32 Kema kana somatanon eja mon qata Saimon mokoloogi. Iinon Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga. Mokolon kuun mugi Jiisawaanon maripoon men angoro.

33 Jiisas kaen wama balon mon qata Golgota ii ananaa qaanon Wanjsii, iikanon kema keugi.

34 *Keuma wain apu ano marasin qata mor ii mindirin melokanjin men newaatiwaajon mugito, Jiisasnon ii batogon nen moma togoro.

35 *Togoro nama maripoonon qegi. Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaa kiawen megii jangoya kolooro iikawaa so batugianon mendeema megii.

36 Ii men rama Jiisas jaagalen men mugii.

37 Wanjon eu qegitiwaa kania ii kokaen oon qegi nano, 'Juuda yonoo kin pongiaga koi.'

38 Kikekakililin eja woi ii iwo maripoonon urugi. Mon boro dindinanon, mon qanianon leele kaen urugi.

39 *Ejemba uugun kema kan kungulolopo ama lukukuun mun wambelaen kokaen jegi,

40 *"Ye! Gii mono jiwowon jigo saanon kondeena balonon kamaaro ween karoombaa uutanon mombo metaama kuumambaajon jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwa Meriaga koloojan ee, mono saanon geenga ilaen aon maripoononga kamaawa."

41 Jigo gawon galen, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae men mun kokaen jegi,

42 "Tosiaga ilaen onoma laligoroto, iyan ilaen aomambaajon amamaaja. Iinon Israelwaa kin pon kolooji ee, mono keteda koi maripoononga kamaaro iima ii moma laariwonaga.

---

* 27:34: Ond 69.21   * 27:35: Ond 22.18   * 27:39: Ond 22.7;
109.25   * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19

43 *Iinon Anutu moma laarin mun qaqabunayawo laligon anaaon ‘Anutuwaa meria koloojen,’ jero monin. Ayo, Anutunon ii kamba kokaamba metogon mumambaajon moja me qaagoti, ii saanon iibona.” Kaen jegi.

44 Kikekasililin eja iwo maripoonon urugiti, iyoronon kaanideen uuqe qaa tokoronkota jen muri. Kian.

Jiisasnon komuro.

Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

45 Ween biiwia 12 kilok kolooro iikanondeen pangamanon kamaan balon kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

46 *Jiisasnon 3 kilok iikanon anaa qaanon kokaen qa somata qaro, “Eeli, eeli, lama sabaktani?” Ii ananaa qaanon: Anutuna, Anutuna, mono naambaajon gema nujan?

47 Kaen qaro eja kosianon nangiti, iyonoononga tosianon ii moma jegi, “Mono Elaijawaajon qaja.”

48 *Iikanondeen yonoononga monon bobogarin kema momondo mon suun kaana ii men wain apu aasonawonon qendunon gere goron kitanon somonon sulun Jiisaswaa buu susuyanon eu ano nero.

49 Neroto, tosianon jegi, “Mono mesaogi anodeen namba. Elaijanon kan metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii iibona.”

50 Kaen angi Jiisasnon mombo qa somata qama sewan aason konoga horon komuro.

---

* 27:43: Ond 22.8   * 27:46: Ond 22.1   * 27:48: Ond 69.21

51 *Komuro iikanondeen jiwowon jigowaa uutanon opo* nanoti, iikanon eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro. Kaen kamaaro nan somata mero jamo somasomata mesuno.

52 Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota angiodeen aantangi ejembaya soraaya komugiti, iyonoononga mamaganon gbilin waagi.

53 Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaon Jiisasnon koomunonga waaroti, iikawaa gematanon Jerusalem siti toroya iikanon kan ejemba mamaga asugin onongi injigi.

54 Kawali galen ano manjaqeqe eja iwo Jiisawaa jaagalen men laligogiti, iyononon nan mero iwoi tosia kuuya kolooroti, ii iima aarun jenengia mamaga ororo toroko ama kokaen jegi, "Iinon mono onanon Anutuwaa meriaga kolooja."

55 *Emba mamaganon sigensigen nama iwoi ii kaanagadeen iigi. Yononon Jiisas otaan Galiliga kan welen qen mun laligogi.

56 Yonoo batugianon Maria Magdalaga ano Maria Jeims ano Jooses yoroo nemungara ano Zebediwaa merawoita yoroo nemungara. Kian.

Jiisawaa qamoya ron kongi.

Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

57 Mare kolooro Arimatia eja qabunayawo mon qata Joosef karo. Iinon kaanagadeen Jiisawaa gowokoya mon kolooro.

---

* **27:51:** Eks 26.31-33   * **27:51:** Opo ii jiwowon jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga toton iikawaa batugaranon nano.

* **27:55:** Luuk 8.2-3

58 Iinonj Pailotwaanonj kema Jiisaswaa qamoya memambaajonj qisiro. Qisiro kawali ejanonj ii Joosef mubutiwaajonj jenj kotonj onono.

59 Jenj kotonj onono Joosefnonj kema Jiisaswaa qamoya menj kamaanj opo taanjonj esuuro.

60 Esuunj menj qasirinoj kema anjaa kobaa dologa jamononj uroroogi nanoti, qamoya ii iikanonj ano. Kaenj ama jamo somata monj metano jamo kobaawaa qaa oota kojangiro mesaonj keno.

61 Maria Magdalaga ano Maria alia monj yorononj iikanonj jamo kobaa jaasewanj qenj rari.

Manjaqeqe eja qasiri galenj megj.

62 Sabat kendonj rarawaajonj iwoi mozozonjonj enj waama iikanonj jigo gawonj galenj ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) yonjononj Pailotwaanonj kema ajoroonj kokaenj jegi,

63 **“Somatanana, enkalolombaa uukuukuu eja iikanonj jaawo laligoroti, kambanj iikanonj kokaenj jero monij, ‘Niinonj weenj karoonj tegoro mombo gbilij waamanja.’ Nonononj qaa ii romonjgojonj.*

64 *Kawaajonj giinonj saanonj manjaqeqe ejauruga injiona qasirinoj kema ii tororo jaagalenj menj laligogi weenj karoonj tegoro mesaowu. Kaenj mende galenj mewuyati eenj, gowokourutanonj mono kema qamoya olonj menj mesanjonj ejemba kokaenj injjowuya, ‘Jiisasnonj mono koomunonga waaro.’ Kaenj jegi tiliqili enkalolonj qaa konoga iikanonj mono enkalolonj qaa mutuya uuguro kile-qileewabo.”*

---

* **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

⁶⁵ Kaen jegi kokaen injjoro, “Manjaqeqe eja koi mono saanonj unuama kema kuunj onjongi qasiri jamo kobaawaa qaa oota ii tororo galenj koma sororogowu.”

⁶⁶ Kaen injjoro qasirinoj kema jamo kobaawaa qaa ootanoj jamo somata anji kojanjinj nanoti, ii aasoya ama manjaqeqe eja kuunj onjongi jaagalenj kotakota megii.

28

Jiisanonj koomunonga waaro.

Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendoj raji tegoro Sonda umugawodeen waama gomanj ano Maria Magdalaga ano alia Maria monj yorononj qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaaajonj keni.

² Keni iikanondeen nanj somata kokaembaajonj mero: Pombaa gajoba monjonj Siwenonga kamaanj qasirinoj kanj qaa ootanoj jamo somata qetano keno qaganonj raro.

³ Gajobawaa kaitania ii pilisik kaanja kolooro malekuya ii koosu kaanja tualalakota kolooro.

⁴ Kaen asugiro manjaqeqe eja qasiri galenj megiti, iyonononj iwaajonj awawalinj jenenjia ororo komunj torigi.

⁵ Kaen anji gajobanonj emba woi ii qaa kokaen irijoro, “Jiisas maripoononj qegiti, oro iwaajonj monjanjaoti, ii mojenj. Kawaajonj mono toroko mende mobao.

⁶ Anjo jerotiwaa so mono koomunonga waaja. Kawaajonj koi mende eja. Mono kanj dunj eroti, ii iibao.

⁷ Ii iima uulanawo gowokouruta yonoonon kema buju qaa koi injiwao, Jiisasnon koomunonga waaja. Mobu, iinon mono waladeen Galili prowinsnon kembaa. Ono saanon iikanon kema ii iibu. Mobu, niinon ii mono injiowe mogi.”

⁸ Kaen irijoro uulanawodeen qasiri mesaon toroko moma kilen honombononga mende aisoon buju ii men gowokouruta injiwaotiwaajon uulanawo keni.

⁹ Uulanawo keni Jiisasnon ii kananon asugin oroma “Gomaambagara!” irijoro. Kaen irijoro kosianon kema usugon kanianon meragon waeya men mepeseen muri.

¹⁰ Mepeseen muri kokaen irijoro, “Toroko mende mobao. Mono kema kourunanon Galili kembutiwaa qaa injiori iikanon kema nii ni-ibuya.” Kian.

Qasiri galeñ meme yononon sundugia jegi.

¹¹ Embawoi yoronon kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galeñ meme manjaqeqe eja tosonianon sitinon kan jigo gawon galeñ injiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya injijogi.

¹² Yononon ii moma Juuda yonoo jotamemeurugia horon onongi motoon ajoajoroo ama Jiisas waawaataa qaa mesangowonatiwaa qaa aren mokoloon monen somata totoon ii manjaqeqe eja onongi.

¹³ Ii onoma kokaen jen koton onongi, “Ono mono qaa kokaen jewu: Nono gomantiinanon gaon enin gowokourutanon olon kan qamoya yongoro men kenji.

14 Qaa kaen jegi qaa iikanon gawanawaa gejianon kemero mobaati een, lombo onoo qagianon ubabotiwaajon nononon mono uuta men loorin men kamaan anin majakakaya qaa laligowu.”

15 Kaen jen koton onongi iikawaa so otaan monen men kema gawon qaagia otaagi. Kaen angi Juuda yononon qaa ii batugianon jen seigi moma laligogi kema kaman kokaamba kaanagadeen ii toroqen jegi momakejon. Kian.

Misin gawon mewonatiwaa jen kootoya

Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

16 *Gowokouruta 11 yononon Jerusalem mesaon Galili prowinsnon kema Jiisanon baanon kawutiwaajon injjoroti, iikanon ugi.

17 Iikanon uma Jiisas iima waeya men mepeseen mugito, tosanon iwaajon uuwoi mogi.

18 Mepeseen mugi yonoonon kan kokaen injjoro, “Siwewaa ano namowaa ku-usun kuuya ii Anutunon nonota noonon eja.

19 *Kawaajon onjo mono goman so kema ejemba tuun kuuya kokaen injjon onongi noo gowokouruna koloowu: Ii mono Man, Mera ano Unja Toroya nonoo qanon oomulu men onombu

20 ano niinon qaa otaawutiwaajon jen koton onombeti, ii kuuya ten kombutiwaajon mono kuma onoma laligowu. Mobu, niinon mono kaman kaman onowo laligon kema laligowe namowaa kamanon tegowaa.” Kian.

---

* **28:16:** Mat 26.32; Maak 14.28   * **28:19:** Apo 1.8

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47